॥अथविश्वगुणादर्शःप्रारभ्यते॥

वि॰द॰ ॥श्रीगणेशायनमः॥ श्रीराजीवाक्षवक्षस्स्थलनिलयरमाहस्तवास्तव्यलोलल्लीलाब्जान्निःसरंतीमधुरमधुझरीनाभिपद्मेमुरारेः॥ अस्तोकं
१ लोकमात्राहृदियुगमुरवशिशोराननेध्वर्प्यमाणंशंखप्रांतेनदिव्यंपयइतिविबुधैःशंक्यमानापुनातु॥१॥ कांचीमंडलमंडनस्यमखिनःक
र्णाटभूभृद्गुरोस्तातार्यस्यदिगंतकांतयशसोयंभागिनेयंविदुः॥ अस्ताकाध्वरकर्तुरप्पयगुरोरस्यैषविद्वन्मणेःपुत्रःश्रीरघुनाथदीक्षित
कविःपूर्णोगुणैरेधते॥२॥ तत्सुतस्तत्कवेदांततंत्रव्याकृतिचिंतकः॥ व्यक्तंविश्वगुणादर्शंविधत्तेवेंकटाध्वरी॥३॥ पद्यंयद्यपिविद्यतेबहुसतांहृद्यं
विगद्यंनतद्गद्यंचप्रतिपद्यतेनविजहत्पद्यंबुधाःस्वाद्यताम्। आधत्तेहितयोःप्रयोगउभयोरामोदभूमोदयंसंगःकस्यहिनस्वदेतमनसेमाध्वीकमृद्वीक
योः॥४॥ विश्वावलोकस्पृहयाकदाचिद्विमानमारुह्यसमानरूपम्॥ कृशानुविश्वावसुनामधेयंगंधर्वयुग्मंगगनेचचार॥५॥ तत्रतु॥ कृशानुरकृशा
सूयःपुरोभागिपदंगतः। विश्वावसुरभूद्विश्वगुणग्रहणकौतुकी॥६॥ अथपुरतःसमापतंतमरविंदबांधवमवलोक्यन्यवदत्तैनमागमसागरपारदृश्वा
विश्वावसुः॥ ब्रह्मचर्यव्रतोत्संगगुरवेकोकसंततेः। छायाबिंबीकलोलायपद्मांदसज्योतिषेनमः॥७॥ कृशानुः॥ सर्वंकषस्सकलभुवनशोषकारिणंत
पनमपिनमनकर्मीकरोषि॥ पश्य॥ पांथान्दीनानहहवसुमानांतपांधान्विधत्तेशुष्कांपृथ्वींरचयतितरांशोषयत्योषधीश्च॥ कासाराणांहृ
तिविभवंकुंठयत्यातिप्रदानांक्रूरस्येवगुणलवकथाकास्वतोभास्वतोऽस्य॥८॥ विश्वावसुः॥ किमरेभगवंतमरविंदबांधवमपिविनिंदसि।
शृणुपुरोभागिन्॥ वृष्टिंसृष्टिभिरारचय्यजगतस्तुष्टिंसरीसर्तियःपुष्टिंद्राग्विदधातिनष्टिदृष्टिषुनृणांध्वांतंपिनष्टिस्थिरम्॥ ज्ञातानामपवर्गमार्गदृ
ममुंपद्मगृह्योल्लासिनंकोनस्तौतिसमस्तलोकहृद्योभूषणंपूषणम्॥९॥ किंच॥ यदानपश्यंतितमोविमर्दिनंरविंजनास्तत्कथयंतिदुर्दिनम्॥ धु
नोत्यसौदेहभृतांसरोगतांधिनोतिचांभोजततिंसरोगताम्॥१०॥ अपिच॥ ॥टि॰ १बहु २ब्रह्मणः ३मधु ४द्राक्षा ५सहसंबंधसादृश्ययोगपद्यसमृद्धि
रितिवचनात्सहसमृद्धमानंयस्यतादृशंरूपंयस्यतत्मानेनपूजयासहितंरूपंयस्यतत् ६दोषैककदृक् ७सूर्य ८विलासः ९जलशोषकारिणंलोकस्यरोगकारिणं १
१०किरण ११कमल १२कासारसंबंधिनीम्॥

आघ्राधालेषु पाशायुधयमबलभिन्मारुतेशादिकेषु प्रायोभूयः स्फुरायत्तस्त्वपि च शश्वच्चितया भास्वराभूसुराद्याः॥ यस्मैकालत्रयेपि प्रतिदिवसममी
कुर्वते घ्यर्घप्रदानं सैषा त्रय्येव विद्या तपति रविमयी सर्वलोकान्पुनाना॥११॥ कृतत्रिदशपोषणं कुशरथांगसंतोषणं पिशाचकुलभीषणं पृथुतमच्छ
टापेषणम्॥ विनम्रगदशोषणं विहितवारिजोन्मेषणं नमस्कुरुत पूषणं नतु नभस्थलीभूषणम्॥१३॥ विश्वावसुर्विश्वावसुमभिष्टुवन्प्राञ्जलिः॥ कृ
शानुना सह हृष्टात्मानं समयागमयामास विमानमानमच्च तद्बिंबमध्यधामानमतिमानमहिमानं परमात्मानम्॥ प्रशस्तगुणसिंधवे प्रपदनं
स्पृशां बंधवे स्वतोषहतपाप्मने सकलदेहिनामात्मने॥ नमः कमलवासिनीनयनसौख्यसंधायिने नमः शमविधायिने तरणिमंडलस्थायिने॥१३॥
पुनः सभक्त्युन्मेषम्॥ भानुर्भानुदलद्व्जलोचनं भक्तलोकभवपाशमोचनम् धामतामरसवासिनीसखं हेमवर्णमिह सौति मे सखं॥१४॥ कृशा
नुः किमरे केवलं निर्घृणोपि नारायणो भवता विवेकलाभवतापि स्तवनभाजनीक्रियते। तथाहि स्वेनादौ सकलं जगद्धि रचितं स्वेनैव संरक्षितं भिंद
न्हंतमुकुंद एष विधृतानंदो हि निंदोचितः। उत्पाद्य स्वयमुत्तमान्फलतरून्तुल्लास्य चारूदकैरुन्मत्तोपि किमुच्छिनत्ति जगति च्छित्तापि किं नंदति।१५॥
किंच॥ स्वानुज्ञामनवाप्य दर्पभरतः स्वाज्ञाविलंघेतयस्तस्यैव हतनो तिलौकिकनृपध्वंडोपि दंडं रुषा॥ अंतर्यम्यपथे प्रवर्त्य भविनो हंत स्वयं
नारके यस्तान्पातयति क्रुधा सतु न किं नारायणो निर्घृणः॥१६॥ विश्वावसुः॥ अहो बत मतिरतिस्थूला॥ यतः परमकारुणिकं भगवंतं पंकजवासिनी
प्राणनाथमपि स्पृशति तत्तवापोलंभः॥ आकर्णय॥ चिराय संसृत्स्फदधौ समज्जनं नमज्जनं मज्जनदुःस्यधो सृजः॥ दयापयोधिः परिगृह्य दुर्लभनिः
जंपदं प्रापयति स्वयंप्रभुः॥१७॥ किंच॥ लीलालोलतमोरमामगणयन्नी लामनालोकयन्मुंचन् किंचमहीमहीश्वरमयं मं चं हठाहूं चैयन्॥ सं
त्यज्यन्हि ज राजमप्यतिजवाद्धाहं तलोकांतरान्नोघुंशोरिरुदिल्वरत्वररुदेद्भाहग्रहार्तं गजम्॥१८॥ अपिच॥ वैकुंठो महसा हतारिवलमहारं
१ निकटमनैषीत् २ अतिशयमहिमानम् ३ सूर्यकिरणविकासितकमललोचनम् ४ लक्ष्मीसखं श्रीनारायणाख्यं तेजः ५ सूक्ष्मा न भवतीत्यर्थः ६ निंदा ७ अष्टनायि
कांतर्गता॥

वि॰गु भंमदेनोच्चकैश्चंडं खंडयितुं हिरण्यकशिपुं वेतंडमुत्कंठया। सैंहं वेषमशेषभीषणमहोग्रं हं स्त्वरा गौरवात्प्रल्हादव्यसनासहिष्णुरुद्गादा
२ कंठकंठीरवः॥१९॥ अन्यच्च॥ अवेमव्यापाराकलनमतुरीस्पर्शमचिरादनुन्मीलत्तंतुप्रकरघटनायासमसकृत्॥ विषीदन्त्या चाली विपदपन
यैकप्रणयिनः पत्नानां निर्माणं पतगपतिकेतो रवतु नः॥२०॥ अपरंच॥ काकेः शोकं व्यसृजदमितं वृंहगृध्रोप्यनेकान् लोकांल्लेभे कुशलमगमन्नि
विषादं विषादः॥ राज्यं प्राप्तो कपिनिशिचरौ राघवत्वे मुरारेः पारेवाचां जयति करुणापश्यपद्मासखस्य॥२१॥ तदेवं देवपरिदृढे तस्मिन्नद्यापयो
धावप्युपन्यस्तं नैर्घृण्यं तव तावदनैपुण्यमपुण्यफलं बुद्धेः पिशुनयति शृणु तावत्॥ जीवानां दृषदामिव त्वमिषतां स्वर्गापवर्गौ वहन् देहं दत्तवतिश्रि
यः प्रियतमे नैवोपकारस्मृतिः॥ दुःखे जातिचिदागते स्वकलिताद्दुष्कर्मणः पंक्तिमालाश्ये हंत निरागसि व्यसनिभिर्नैर्घृण्यमारोप्यते॥२२॥ हंत जंत
वः पामराः स्वापराधं परमकारुणिके तस्मिन्ब्रह्मण्यध्यस्यंति॥ क्लेशत्यागकृते तर्पितेन करणव्यूहेन देहेन च स्थानं थेवत जंतु राजयति चेन्नैवतु निंप
तुः कुतः॥ शास्त्रं शास्त्रजयाय नैजगुरुणा दत्ते यथा तेनैव चेत्सुत्रो देति निजं वपुः कथयरे तत्रापराधी तु कः॥२३॥ किं बहुना॥ शास्त्रं भूरि निजस्वरूपम
तपे स्वाराधनाय वपुः स्वध्यानाय मनश्च शुद्धिमनघां लब्धुं च तीर्थादिकान्॥ तत्वान्यप्युपदेष्टुमुत्तमगुरून् दत्वानुगृह्णाति नः संसारे तदपिभ्र
मेमयदि किं कुर्वीत सर्वेश्वरः॥२४॥ इति परिक्रामन्किंचिदंतरमपसृत्याधस्तादवलोक्य च॥ सखे सकलपुरुषार्थसाधनानुष्ठानहेतुभूतं तावदव
लोकय भूलोकम्॥ सबहुमानम्॥ स्वर्गौकोभिरदोनिवासिपुरुषारब्धातिशुद्धाध्वरस्वाहाकारवषट्क्रियोत्थममृतं स्वादीयमादीयते॥ आम्नायप
प्रवणैरलंकृतिजुषः मुख्यैर्मनुष्यैः शुभैर्दिव्यक्षेत्रसरित्पवित्रवपुषे देव्यै पृथिव्यै नमः॥२५॥ कृशानुः॥ सखे नाकगतोपि भवान् नमध्यलोकं न
मस्कर्तुमर्हति॥ जननमरणत्वाधिव्याधिप्रभेदप्रभेराकलनमलिना लोकाः शोकातुराश्च भुवं गताः॥ तदिहमदृभिः स्फुर्दृष्टिभिः क्रमार्गणं तत्स

१ द्रौपदी २ विष्णोः ३ इन्द्रकाकः ४ जटायुः ५ प्रभौ ६ इवतु अनिमिषतां पाषाणवदचेतनानाम् ७ अपराधः ८ अशुभं ९ मत्तैः ॥ ॥ ॥

रैः॥ प्रभुभिरुदितमस्मैस्मिन्स्मैबुधः स्पृहयेत्कः॥२६॥ बालत्वेवातरुणिमनिवाप्रायशोवार्धकेवामृत्वामर्त्यावितथमभवैर्बध्यमानाव्यथंते॥
श्रेयस्तेषाममितविपदांजीवतांवाकिमास्तेकस्मिन्ग्रामेपुनरनडुहांकर्षणक्लेशहानिः॥२७॥ विश्वावसुः॥ सत्यंतथापिमास्मसर्वेसत्याश्र
यमानुषजन्मदूदुषः॥ रामःक्षेमस्यदाताभुविननुमनुजोरावणस्यप्रहर्तातत्तातःकिंनमर्त्योस्त्रिदशकुलपतेर्दैत्ययुद्धेसहायः। कृष्णोवृष्णेस्सु
द्योहरतनरतयानःश्रुतःकिंत्वयासौकेतेदेवाःप्रभावात्स्वयमतिशयितामानवाह्नानवावा॥२८॥ किंच॥ मांधाताचभगीरथश्चसगरोमान्यः
ककुत्स्थोरघुःपूरुःसोपिपुरूरवाःसचशिबिःपुण्यश्चरुक्मांगदः॥ वैदेहोनहुषश्चहैहयपतिर्वीरोययातिर्नलःपार्थश्चेतिनृपाःप्रशस्त
यशसःप्रादुर्बभूवुर्नकिम्॥२९॥ कृशानुः साधींगीकारम्॥ कामजनाःकेपिगुणाभिरामाःक्ष्मातलेसंतियुगांतरेषु॥ कलौयुगेस्मिन्गुणले
शवंध्याःसर्वेपिखर्वेतरदोषभाजः॥३०॥ मंदेतरैस्मरमलीमसमानसानांमन्युस्पृहादुरभिमानमदास्पदानाम्॥ कालेकलौकलुषतःकलितो
द्यानांदोषायदृष्टिरपिदृतदुरीश्वराणाम्॥३१॥ विश्वावसुः॥ तथापिसर्वेकालिकाअपिमानुषानदूषणीयाः॥ यतःसर्वकालमपिसंत्येवसाध
वः॥ पश्य॥ दुरितभरितक्षीबक्ष्मापप्रसादनिरादरैःकमलनयनस्वैरक्रीडागृहायितहृद्गुहाः॥ निगमपदवीनिर्वोढारःक्षितावुदिताःस्वयंकृतिनः
कृतिनःसंदृश्यन्तेकलावपिनिर्मलाः॥३२॥ अथवा॥ यदितेमदीयेवचसिनविश्रंभसंभवस्तर्हितत्रतत्रसंचारमारचय्यतत्तद्गुणप्रदर्शनेकर
वाणीतिविमानमग्रतःस्थापयन्नंगुल्यानिर्दिश्य॥ इदंबदरिकाश्रमस्थलमिहैषनारायणस्तपस्यतिनमस्यवांस्थिरतमंतमःशोषयन्॥ वि
कासिधिषणोन्मिषद्विषयवर्जनाःसज्जनाजनार्दनमहर्निशंभुजगमंचमंचंत्यमी॥३३॥ कृशानुः॥ सखेतवात्रगुणवत्तासमर्थनंनरोचतेमह्यम्
॥यदत्रजागर्तिशिलासमंहिमंस्फशीतलागंधवहाश्चदुःसहाः॥ जलावगाहाच्चकितोजनस्ततःकुतस्त्वनुष्ठास्यतिकर्मनिर्मलम्॥३४॥ विश्वा

१ इन्द्रस्य २ महत्तरः ३ बहुः॥

वि·र॰ वस्कः॥अस्मदनुकूलंमेतद्भवतिभवदुक्तम्॥परमहिमयुतत्वास्याप्रवैकुंठसाम्यं पदभिरमुपयांतःपंडिताःशांतिमंतः॥मुहुरिहसमयेषुस्नानहेतोः
२ स्सरोगास्तदपिभृशमरोगास्तास्पर्यकेतोः प्रसादात्॥३५॥ इतिविमानमन्यतःप्रस्थाप्यसांजलिबंधम्॥साकेतायनमःपुरायअवतुस्तोकेतरश्रीप्र
षेनानादोषमुषेतदंतरजुषेदेव्यैसरय्वैनमः॥ येमीतत्तटभूमिषुप्रविलसद्रूपाश्वयूपास्थितास्तेभ्योभानुकुलीनकीर्तिलतिकोपघ्नायितेभ्योनमः॥३६
पुनःपुनर्निरीक्ष्यसभक्त्युन्मेषम्॥ भवसागरशोषणेनपश्यच्चरणान्तःपुरजीवनौषधेन॥ रजसारघुनाथपादभाजारचितांहःप्रशमामिमांनमामि
॥३७॥पुनःसानुस्मरणरोमांचकम्॥ कल्याणोल्लाससीमाकलयतुकुशलंकालमेधाभिरामाकाचित्साकेतधामाभवगहनगतिक्लांतिहारिप्रणामा
सौंदर्योद्रीणिकामाधृतजनकसुतासादरापांगधामादिक्षुप्रख्यातभूमादिविषदभिनुतादेवतारामनामा॥३८॥ दशाननकुशासनत्रसदशेषलो
कव्यथाविलोपकरोपकोवसुमतीसुतावल्लभः॥ कृपारसमपारसस्तुतिपयोनिधेस्तारकं कृषीष्टसुकृषीष्ट कृत्स्नपणतैकृतानेमपि॥३९॥अ
पिच॥सजयतिचित्रचरित्रोयस्यहिवरचरणपुष्करकरेणुः॥ महिषीमृषिसिंहस्यप्राजीजनदपिवृषोदयेहेतुः॥४०॥श्रेयांसिभूयांसिमुहावहा
न्यःप्रेयान्सदेयाज्जनकात्मजायाः॥ काकायकंकायचयोदितेष्टःशायकीशायचराक्षसाय॥४१॥ अपिच॥अभीष्टघटकःक्षितावतुलदीप्ति
कोदंडभागितिक्षममिदंपुनःपरममद्भुतंब्रूमहे॥विधूतपरमार्तिकोविघटितारिचक्रःस्वयंसकुंभजनकःप्रभुःशकलयांबभूवक्रुधा॥४२॥ कृपालुः॥
१परमहिमाविष्णुःपक्षेअतिशीतम्२रोगसहिताःसरोचरगामिनश्च३अयोध्यायै४आश्रयदंडवत्संजातेभ्यः५पश्यतोचरणौयस्येतितथाविधोगोतमःतदंतःपुरंअहल्या
तज्जीवनंपाषाणत्वनिरासपूर्वकमानुषीकरणंतत्र औषधरूपं६लज्जितः७कुर्यात्८वरश्रेष्ठोयश्चरणकमलसंबंधीरेणुः९ ऋषिश्रेष्ठस्यगौतमस्यपत्नीम्१०वृषःसुकृतंउत्कृ
ष्टचरणशुंडाग्रजोगजःसिंहस्यमहिषींजनयामास वृषोवृषभस्तस्योदयेहेतुरितिचित्रम्११ अभीष्टजनकःपक्षेअभीष्टोघटककुंभोयस्य१२अतिकांतिकोदंडवान्पक्षे
अतुलादीप्तितेजःसंजननद्रव्यंयस्येत्यतुलदीप्तिकः दंडभाक्इतिच्छेदः१३परमपीडा पक्षे मृहूकारः १४शत्रुसमुदायःपक्षेआराविशिष्टंचक्रम्१५रावणःकुलाचलश्च ३

कथंनामरामभद्रमनुचितकर्मणिमध्येवमीडिषे।।वर्षीयानपिजानकीसहचरोमातुःसपत्न्यामुदेसंपन्नंरघुहस्तिपत्तितुरगैःसंत्यज्यराज्यंनि
जम्।।विंदन्हंतघनंवनंकथमसौनस्यादयुक्तक्रियोगव्यंदुग्धमपास्यपास्यतिजनःकोवायवागूरसम्।।४३।।किंच।।धिक्कृत्यैवदशास्यदर्पशम
नंधीशालिनंवालिनंसोयंराक्षसवर्गनिग्रहकृतेसुग्रीवमन्वग्रहीत्।।तुंगप्रस्तरभंगलिप्सुरिहनिःशंकंतुटंकंत्यजन्नुसंकल्पंकरुयेतपंकजदः
लादानप्रसंगायकः।।४४।।कृत्वासेतुंकिलजलनिधौखंडयित्वादुरध्वानूलब्ध्वादेवींस्फुटविदितसंशुद्धिमग्निप्रवेशात्।।भूयोप्येनांभुवन
जननींभूमिकेन्यामनन्यांमंतवंतीमनयतवनंहंतपौलस्त्यहंता।।४५।।विश्वावसुः।।सर्वेषुगुणेषुदोषाविष्कारंकथंकारमारचयसि।।गुरावसत्यो
क्तिनिरासहेतोःस्वराज्यमप्योषिसरामचन्द्रः।।तृणायमेनेनिपुणोयतेनफणाभृदीशोपिपणायितुंतम्।।४६।।किंच।।वालिनिबलोर्मिमालिनिजा
ग्रतिसुग्रीवमग्रहीद्यदयम्।।अस्यक्षतिशतविदितंसुव्यक्तंतेनुदीनबंधुत्वम्।।४७।।किंच।।लक्ष्मीवक्षसिबिभ्रदप्यविरतंरामाकृतिःश्रीपतिर्वै
त्रिकामपिमानुषीमभिनयन्वीराग्रयायीप्रियाम्।।कल्याणींतुवनीमनीनयदहोकस्याप्यमृष्यन्वचोमेदिन्यामवलोकितःकिमपरोमानीपुमानीह
शः।।४८।।वस्तुतस्तु।।गातुंकईशःश्रितरामभद्रानूगणान्गुणानांगणनादरिद्रान्।।प्राचेतसाद्याःकवयोनवद्यायदेकदेशाकलनेपिनेशाः।।४९।।
तथापि।।तदीयगुणार्णवकणानामेकदेशलेशकुंटितमांशुकलामात्रमिदमत्रभवताश्रोतव्यम्।।काकुत्स्थकुलपयोधिकलशार्णवकौस्तुभः।।कौ
सल्यासुकृतव्रातकल्पकप्रसवोदयः।।५०।।प्रौढपंक्तिरथागारपरिष्कारहरिन्मणिः।।जानकीलोचनद्वंद्वचकोरानंदचंद्रमाः।।५१।।संसारमार्ग
संचारश्रांतच्छायामहीरुहः।।सर्वपातकवेतालसमुच्चाटनमांत्रिकः।।५२।।करुणारसकल्लोलपीयूषवरुणालयः।।तपोधनजनाकांक्षातटाकावन
तोदयः।।५३।।विद्याविरहणोद्यानेविनयास्थानमंडपः।।सौरभ्यप्रभवोत्कर्षसमावेशनिवेशनम्।।५४।। टि०।। १कांजी २सीता ३नविद्यतेन्योनुचरादिर्य
स्यास्तामेकाकिनीमित्यर्थः ४रावणः ५समर्थोभाति ६स्तोतुम् ७अरण्ये ८विपुलान् ९क्षीरसमुद्रः १०दशरथः ११अलंकरणम् १२समुद्रः १३प्रभुत्वंप्रतापोवा ।। ।।

सौजन्यवादान्य[1]कयोः सामानाधिकरण्यभूः॥ सौमुख्यमुख्यभवनं सौहार्दैकवितर्दिका॥ ५५॥ अद्भुतोत्साहशक्तीनामसाधारणजीविका॥ प्रसादल
क्ष्म्याः प्रासादः प्रसादस्य परागतिः॥ ५६॥ प्राणप्रतिष्ठा क्लिष्टानां प्रपन्नानां परायणम्॥ अनपायसमृद्धीनामवगाहनदीर्घिका॥ ५७॥ जंभशासनजीव
तुर्जन्मगेहं जयश्रियः॥ दुर्वारघोरदारिद्र्यदर्वीकरखगेश्वरः॥ ५८॥ नन्ताहूकृताटकादेहध्वांतराजीवबांधवः॥ सुबाहुमत्तमातंगसंहारखरकेसरी॥ ५९
भार्गवग्रहदावाग्निपरिवर्जननिर्झरः॥ विराधाख्यदुरातंकविद्रावणमहौषधम्॥ ६०॥ खरदूषणकिंपाकखंडनैकपरश्वधः॥ दुर्मोचनीयमारीचक्रौंच
कप्रबलानलः॥ ६१॥ गृध्रराजस्य नाकादिलोकाक्रमणवर्तिनी॥ कबंधमयकासारकवलीकरणातपः॥ ६२॥ शबरीचित्तकल्हारशारदज्योत्स्नको
दयः॥ पावमानियशःकाशप्रकाशशरदागमः॥ ६३॥ प्रगल्भवालिजीभूतप्रोत्सारणसमीरणः॥ सुग्रीवराज्यसामग्रीसुदिनं काननौकसाम्॥ ६४॥
दुर्निरोधधुनीनाथजाड्यरोगचिकित्सकः॥ दुष्टनक्तंचरस्तोमधूमकेतुविजृंभणम्॥ ६५॥ कुंभकर्णमदांभोधिस्तंभने कुंभसंभवः॥ बली यो रावणप्रा
णपाषाणदलने पविः॥ ६६॥ बिभीषणस्य साम्राज्यविश्राणनसुरद्रुमः॥ अयोध्यापुरनारीणामक्ष्णोरत्यद्भुतोत्सवः॥ ६७॥ अभिषिक्तो यथावच्च वसि
ष्ठाद्यैर्महर्षिभिः॥ रमते सुमतेजस्वी रामः कामसमो हृदि॥ ६८॥ अत्र किल पवित्रचरित्रः कश्चिद्विपश्चिद्द्विजस्तमित्थमनुसंधत्ते॥ आयामि रामं सुमभिराम
गिरा मरंदधारां मदभ्रमितेरामम रे विरामम्॥ आराममद्भुततरामलसद्गुणानां घोरामयघ्नमसुरामरवंदितांघ्रिम्॥ ६९॥ दयासमुद्यालये सुदधिकान
नेकानने पलाशनपलायनप्रणयिका मुकेऽधार्मिके॥ समीरजसमीडिते प्रविश चित्त मे सत्तमे बलीकृतवली मुखे मनुजधर्मिणि ब्रह्मणि॥ ७०॥ अ
[20]स्त्रामास तृणं प्रिया द्रुहि तृणामास स्मरारेर्धनुर्दारामास मुनेः शिलापि नृवरामास स्वयं पादुका॥ कुल्यामास महार्णवोपि कपयो योधांबभूवुस्तदा पेल

१ औदार्यम् २ इंद्रः ३ जीवनौषधं ४ रोगः ५ दुर्हृदः ६ भार्गः ७ कबंधाख्यो दानवः ८ हनुमान् ९ यशोलक्षणदर्भभेदः १० समुद्रः ११ विध्वंससूचकोत्पातप्रसरणं १२ अगस्त्यः १३ व
च्च १४ दानं १५ प्राप्तभार्ये १६ अधिकप्रीतियुक्तमुखे १७ राक्षसाः १८ हनुमान् १९ वानरः २० अस्त्रवदाचरति स्म अस्त्रत्वं प्रापेत्यर्थः एवमग्रे तृणामासेत्यादिषु बोध्यम्॥

स्योमशकोबभूवभगवंस्त्वंमानुषीमासिथाः॥७१॥अशिलाप्राणदपरैरचराचरमुक्तिदैः॥असर्वभूताभयदैरशर्वधनुरर्दनैः॥७२॥ अब्रह्मास्त्रीकृ
ततृणैरतृणिकृतरावणैः॥अलंकातरदैवैस्तैरलंकापुरसाधकैः॥७३॥ इतिविमानंदक्षिणतःप्रस्थाप्यकृशानुमुद्दिश्य॥शिथिलितभवखेदाश्लि
ष्टवैकुंठपादाकृतविपदपनोदाक्लृप्तचित्तप्रमोदा॥विमलतरतरंगाविश्रुतांभोधिसंगाविहितदुरितभंगावीक्ष्यतामत्रगंगा॥७४॥कृशानुः॥नृपे
क्षणीयानिभागीरथीपानिपानीयानिकिमितिवीक्षणीयानि॥यतः॥येषांजनिष्वरणतस्तकहिरण्यहर्तुर्दीक्षांकरेणगुरुदारविटेनमूर्ध्नि॥ब्रह्मोन्त
मांगभिदएवसहस्थितिश्चरन्पातोलयोजलनिधौकिलगांगवाराम्॥७५॥विश्वावसुः॥ शांतपापंसंदमृतेकिंशुकुंदपुष्पादारविंदनिष्यंदिनींधुनीम
पिनिंदसि॥पश्य॥गांगानिवारिगरुडध्वजपादपद्मादाविर्बभूवुरपुनन्पुनरिंदुमौलिम्॥निन्युर्विचित्रमममृतेसगुरान्वयंचनेतोधिकंभुविपवित्रत
मंसमंवा॥७६॥किंच॥सासर्वतोमुखवनीतटिनीसुरांगामूर्त्तिर्विधेरिवबिभेतिसरस्वतींच॥भेदस्त्वयानबलिभिदश्चरणारविंदादाद्याबभूव
चरमाकिलनाभिपद्मात्॥७७॥ अपिच॥भागीरथींप्राप्यबुधाःपितृभ्योजलांजलीन्सादरमर्पयंति॥पापानिसर्वाणिततःपितॄणांभवंत्यहो
दत्तजलांजलीनि॥७८॥ अन्यच्च॥भागीरथींयःपद्धीरुपास्तेयथाकेतुन्यायूतएषधन्यः॥देवत्वमेत्यत्रिदिवेसुधायांभागीरथीतिव्यपदे
शंमेति॥७९॥सरस्वत्याश्लिष्टासवितृतनयालिंगितजरास्फुरद्रुच्छस्वच्छाप्रकृतिरिवभातित्रिगुणभाक्॥तथाप्येषादोषापनयनपटुत्वाक
लनयाप्रगल्भंसंसारंप्रशमयतिकंसारिपदभूः॥८०॥किंच॥गांभीर्येणगदाधरस्यहृदयंमाधुर्यतस्तद्गिरंस्वैतिम्नाचयशस्तदीयमनघंशैत
ल्यतस्तत्कृपाम्॥नैर्मल्यातिशयेनतस्यधिषणांनित्यप्रसादेनतद्दृष्टिंचानुसरंतितत्पदभुवोवाराशिर्हाराइमे॥८१॥इतिबद्धांजलिरग्रतोऽव
१अहल्योद्धारसमर्थैः२निरासः३हिरण्यास्यःसुवर्णंच४चंद्रःदुर्गुणस्वनिश्च५शिवःब्रह्मच६श्लेषेउभयोरैक्यादुभयमपि७मोक्षः पीयूषंच८राजविशेषःविषयुक्तंच९ज
लवतीचतुर्दिगन्तिमुखवती१०रक्तिमाप्रीतिश्च११नदीवाणीच१२विष्णुः१३योयादृशींदेवतामुपास्तेसतत्सारूप्यंप्राप्नोतीत्येषन्यायः१४सुधायांभागीतियोजना१५रथी
इतिव्यवहारंच१६माया१७सत्वादयः१८गंगा॥

लोक्यसानंदम्॥ काशीसकाशीभवदिंदुगेहसौधाग्रभागा बहुसंभिनागा॥ इंधेमयूरवैरियमंधेकारव्युत्पत्तिशून्याशिवशेखरेंदोः॥८२॥ कृशा-
नुः॥ वयस्यकिमेषापितवस्तयास्पदम्॥ पश्य॥ येमिष्टान्नभुजोगजोत्तमदृयारोहाः स्वगेहांतरेसक्ताभिर्महिलाभिरत्रविरहंस्पाशुकंसुक्तास्त्र
जः॥ तेघोरास्थिधराविराजदनडुहाहाविषाहारिणोनर्तिष्यंत्यवशाः श्मशाननिलयानीचैःपिशाचैःसमम्॥८३॥ काशीसुहिमा॥ इत्तसाधुस्तु-
देयदेकमपितत्क्षेत्रप्रभावाद्भवेत् कामंकोटिगुणंभवांतरइतिख्यातंत्वयित्वास्थया॥ वासंप्राप्यसुहुर्बहूनिरदतोवासांसिजन्मान्तरेलोकाहंत
भजंतिदिग्वसनतांहेकाशिवुभ्यंनमः॥८४॥ वाराणसित्वयिसदैवसरोगभूमावारोग्यभूमिरितिकामममलीकवादः॥ संतस्त्वुषाभवतियत्रवपु
स्त्वशूलंजन्मान्तरेपिजडभावबदुत्तमोगम्॥८५॥ विश्वावसुः॥ अनिपुणश्लिषणगुणमपिकिमितिदोषीकरोषि॥ यदेतन्नगरवासिनाभोगिनापि
योगिनामप्यप्राप्यंशिवसारूप्यमाप्यते॥ अन्नदेहमपवित्रमपास्यन्नच्छमृच्छतिवपुः किलयस्य॥ लोचनेषुविरवाग्निटोलेमस्तकेहरिप-
दांबुजटोले॥८६॥ अदःपुरवासिनामन्यास्येषाधन्यता॥ प्रदोषवृत्ताप्तइहप्रदोषेनटोंधकारिव्यपदेशमेति॥ प्रकाशमूर्त्येवहितारकोद्यहूणां
न्नृणांकृणनभः प्रदेशे॥८७॥ इतिगंगातीरजनपदंकृत्स्नमवेक्ष्यसांजलिबंधम्॥ प्रातःप्रातर्जान्हवीवारिभक्त्यागाहंगाहंकुर्मनित्यक्रियेभ्यः॥
पुण्यराद्यपूरुषंपूजयद्भ्यः पूतात्मभ्योभूसुरेभ्योनमोस्तु॥८८॥ कृशानुः॥ किमेतद्देशवासिनोऽपिब्राह्मणाः केवलंकलिमाहात्म्याकलितशास्त्री
यसकृच्चर्याविपर्ययास्त्वयानमस्क्रियंते॥ पश्यतावत्प्रायेणास्य काशीदेशीयजनस्यैस्कचर्याविपर्यासम्॥ प्रातर्हंतकृतापूर्वोपिरजकसृष्टान्नूज
डोरासभैरूढानूधारयतेपटाननुदिनंधृत्वाबहिर्गच्छति॥ गत्वाम्लेच्छसुखाशुचीन्स्पृशतिचस्पृष्ट्वापिनस्नात्यहोनस्नातोप्यथ-

१अम्बः २अंधकारोपलब्धिरहिता ३जन्मांतरे ४श्रद्धया ५नग्नत्वंअथचशिवत्वं ६संरसाउदकेनाच्छतीतिसरोगाभूमिर्यस्यांतस्यांहगंगायामित्यर्थः रोगसहितायांच
७वासकर्तॄणां ८आयुधंरोगश्च ९जलविशिष्टंडलयोरैक्याज्जलंच १०सुंदरं ११अग्निः १२अथवासंप्राप्तंनिटालंभालंयस्यतस्मिन् १३जटायुक्ते १४प्रदोषकालेनर्तनकर्ता
१५तारकमंत्राक्षराणिनक्षत्रप्रभाश्च १६स्नानास्नाता १७कृतस्नानः॥

भुंक्त एव च पैलो भुंक्त्वापि न व्रीडति ॥८९॥ किंच ॥ शूद्रैर्जीवति शास्त्रमुद्रयति परं शूद्राहृतैरंबुभिः स्नात्याचामति देवताः स्नपयति स्वैरं पचत्योदन
म् ॥ उच्छिष्टान्न बिभेति याति यवनैरुच्चावचैः संगतिं मांतं गान्नि कटं गलान गणयन् मार्गानुमुहुर्गाहते ॥९०॥ अपि च ॥ नीचैर्दुर्यवनैः शुनीभिरपि
वानिः शंकमानो कितं भुंक्ते पंक्ति विदूषकैः सह नरैरज्ञातवेदाक्षरैः ॥ मद्यास्वादनमत्तविन्नजनैर्नामोहाय भीहानितः कर्माण्यारभते श्रुतिस्मृति
वचोदूराण्यसाराण्यहो ॥९१॥ अपि च ॥ कन्यां कामभ्युदुह्य प्रविजहद् दूर्यच्चौ वनामद्भुतमनां दृष्ट्या श्राप्य पाशकृष्टो भ्रमति चिरतरं हं तदेशांतरेषु ॥ अ
न्योन्याश्लेषवांछा विगलितवपसो रात्तमालिन्यमस्यां दंपत्योर्व्याकुलं तं चैहृतविधिरुभयालोकयोः शोकयोगम् ॥९२॥ अपि च ॥ नाधीते ऽत्र जं
नो यदि कश्चिदधीते शतेसहस्रेषु वा ॥ दूरस्तत्केषु भ्राम्यति दूरीकुरुते श्रुतिस्मृतिस्मृतकोन् ॥९३॥ विष्णावरूः ॥ कष्टमरे ब्राह्मणनिंदां शृण्वतः कंपते
मे हृदयम् ॥ यस्त्वयोपन्यस्तः सच्चर्याविपर्यासः स एष कलेरेव दोषो न ब्राह्मणानाम् ॥ कलौ युगे कांते युगं चरित्रं कुत्र नाम संभाव्यते ॥ दुरिते नृतिः
कोपघातमादुर्जयः खलु कलिः ॥ पश्याहम्यस्थानमधर्मकमैविततेडु मानमर्मा स नंशास्त्रस्तोमललाटभूलिपिलयः शांतिः सर्वानामपि ॥ सर्वोत्मा
यवनैः समापनदिनं संस्यासदचांविधेरर्थोंशाजनिभूरभूदिहमहोनर्थो वहोयं कलिः ॥९४॥ एतादृशे कलियुगेपि शतेषु कश्चिज्ज्ञानादयोजगतिपः
श्रुतिमार्ग एव ॥ यत्किंचिदाचरति पात्रमसौ सकृतीनां श्लाघ्यमितापमपि किं न मरौ सरश्चेत् ॥९५॥ किंच ॥ येकापस्यजनाश्च येनृपकृतापेच हि
जाः शास्त्रिणस्ते यत्नादनुसृत्य निर्दयतया शुष्कांस्तरुष्कांधिपान् ॥ देवान् भूमिसुरांश्च पांति कृतिनस्ते चेन्नु धेरासेते ब्राह्मण्याय जलांजलिः
किल भुवि प्राज्ञैः प्रदेयो भवेत् ॥९६॥ सर्वतो हृष्टिं प्रसायेस श्लाघ्यम् ॥ आक्रांतास्तु वसुंधरास्तु यवनैरासेतु हेमाचलं विद्रोणे क्षितिभृद्गणे विकरु
णे निद्राति नारायणे ॥ निर्विघ्नप्रसरे कलावपि बलान्निष्कंठकं वैदिकं पंथानं किल तत्र तत्र परिपास्येको हि लोकोत्तरः ॥९७॥ टी० ॥ १दुर्जनः २चांडाल
न् ३भ्रष्टाः ४जनसमूहः ५विवाहितां कृत्वा ६त्यजन् ७आलिंगनम् ८कृतयुगसंबंधि ९पापवल्याश्रयः १०समाप्तिः ११स्वल्पोदकम् १२उदासीनाः भवेयुः १३नष्टे ॥

पुनश्चूर्वमश्नावम् ॥ यजतुविहितमेतद्देशवासी निषिद्धं भजतु तदपि लोके नास्ति धन्यस्ततदन्यः ॥ त्रियुगपदनखश्रीदत्तशुद्धिर्यदंगे लगति दुरित
भंगोलेग्नको गोगपूरः ॥९८॥ औढेषु गौडेषु च कान्यकुब्जेष्वंगेषु वंगेषु च मैथिलेषु ॥ अन्येषु सत्स्वेव बुधेषु धन्येष्वद्यापि जीवंत्यधिभूमि विद्याः
॥९९॥ एवं तावद्वधेहि ॥ एतद्देशप्रचुरचरितान्यन्यदेशस्थितानां रोचंते चेन्ननु न मनसे मास्वचन्का ऽत्र हानिः ॥ प्राज्ञाः पुत्राजननि तु हृदे
यस्य पद्धत्सदं तेत्त दृष्टिं हन्त पस्मन सेतावता कोत्र दोषः ॥१००॥ किंच ॥ प्रातः शीतजले निमज्ज्य विबुधानभ्यर्च्य पत्युश्चकेरार्यैः पर्युषितं तु ना
भ्यवहरत्यधः स्कंधो धोप्यसौ ॥ भोगे गोमयलिप्त एव पचते भुंक्ते ततोन्यत्र यन्नीतं तद्विजहाति भुक्तिनियमो हृष्टः क्व भूयान्नियान् ॥१॥ इति वि
मानं दूरतः प्रस्थाप्य सांजलिबंधम् ॥ भुवनकदनक्रुध्यद्धृत्श्रवः कुलिशायुधप्रचकितगिरिप्राणत्राणप्रतिष्ठितकीर्तये ॥ प्रसमर मरुन्नाकूपाचा
र्यप्रणूतितविचयेमहितजनतामाहृत्यायास्मै महोदधये नमः ॥२॥ कृशानुः ॥ प्रह्लासम् ॥ पामरैरप्युपेयानां नीराणां परिपातरि ॥ आश्रये जलजं
तूनां मानिनं सा कथं तव ॥३॥ ममत्वधमानपरुषघोषे खल्वेतस्मिन्नूरो षएव समुन्मिषति ॥ सततं क्रंदते सर्वो दीप्यमानोदराग्नये ॥ महापाय
समुद्राय दरिद्रायेव कुप्यति ॥४॥ समृद्धोप्ययमपि लुब्धतया बुद्धिमद्भिर्नादृत्यः ॥ पश्य ॥ रत्नाकरोपि चरमाभ्युदयालयोपि स्वर्णस्थितीरधिग
तोपि बद्धमिकोपि ॥ तादृघ्घनोपचयकृत्तरणिप्रचारान्नोपेत्यहो वितरणित्वमसौ कदापि ॥५॥ सृष्टिरेवास्य विफलेति मे दृष्टिः ॥ तथा हि ॥ नास्त्येषामुप
युक्ता तटतरोः सस्योपयोगः कुतो न स्नाना यच्च योग्यतास्य पयसो कानामपानार्हता ॥ उद्भजेतमियंतमं तर्कयितैर्दुर्जंतुभिर्भीषणस्त्रेष्टुः सृष्टव

१ ऐश्वर्यषट्कसंपन्नः श्रीविष्णुः २ प्रतिभूः ३ अधिभूमिइतिच्छेदः भूमावितितदर्थः ४ नाशः ५ स्थिरः ६ प्रशस्तगतिः ७ डलयोरैक्यादर्थद्वयम् ८ नमस्कारेच्छा ९ व
र्धमान १० कठोरशब्दे ११ दीप्यमानउदरे ऽग्निर्वडवानलो यस्य तस्मैपक्षे क्षुद्दृशादीप्यमानजठराग्नये १२ महापायसमुद्रायेतिच्छेदः महत्यः आपोय
स्येतिपक्षे एकंपदं महनीपायस्यविषयेमुद्रायाचनचिन्हमस्येति १३ सुवर्णमृजलंच १४ वीचयः अंगुलीयकानि च १५ संचयकर्तमिघोत्पादकश्च १६ स ६
त्वं नोकारहितत्वंच १७ अंतस्थितैः ॥१ ब्रह्मणः ॥

तोजलाशयममुंकोवाशयः कथ्यताम्।।६।। यस्यस्वर्णश्रियउरुतरानित्यमायांत्ययत्नात्तेनस्वापत्यनुगुणतयानक्रियेतव्ययश्चेत्।। वन्हिर्या
सोभवतिविधिनामंथनंबंधनंवालक्ष्मीप्रेप्सोर्जगदधिपतेरत्रसाक्षीसरस्वान्।।७।।किंबहुना।।कुंभजपीतोच्छिष्टं शिष्टैःस्पृष्टमर्णवमवेत्य।।उ
ज्झिततृष्णोप्युदकंपांथजनोनैवगृह्णाति।।८।।वि० सखेसर्वगुणाकरः सरित्पतिरेषनदूषणीयः।।तथाहि।।उच्चैश्रवः प्रदातुर्दुश्रवसेपुनस्त
त्तनुजायै।।वामविलोचनदातुर्वदान्यमस्माद्वदान्यमर्णवतः।।९।।किंच।। अमृतंविबुधेभ्योदादभीष्टफलदंतरुंचधेनुंच।।द्विवसनायसितांशुकर
मीक्षितएतादृशः क्ववादाता।।१०।। अमुष्यखलुभाग्यवत्ताशेषादयोऽपिवक्तुमशक्ताः।।पश्य।। जन्होरपत्यंजगतःपवित्रंकलत्रमब्धेस्तनयः
कलात्मा।। कन्यातुधन्याकमलाबिभर्तिजामातृभावंजगदीशएव।।११।। अन्यच्चेदमस्यभागधेयम्।। यत्तीरेपुरुषोत्तमस्थलमिदंयस्माक्षरःकि
न्नरश्रेष्ठैर्नित्यमधिष्ठितंभगवतःसान्निध्यमुख्यास्पदम्।। अत्रत्यक्तवतामसूनकरगतामुक्तिस्तदातामहोदेहोदाहविनाकृतोप्यविकृ
तःकाष्ठादिवत्तिष्ठति।।१२।।किंच।। निवेदितस्यात्ररमासखायनीचाहृतस्यापिकिलौदनस्य।। भक्त्याशनंहंतुभवार्जितानांमहांहसांनाशनमा
मनंति।।१३।। सभक्तलेपनम्।। दारुणिसन्निहितायप्राज्ञैर्हुतमध्वनतेमखेषुहविः।। शिशिरायनित्यरुचयेशुचयेरचयेयमद्भुतापनती।।१४।।इति
नमस्कृत्यसमुद्रमन्यतोविमानंप्रस्थाप्यसश्लाघंसखेसएषः सर्वसंपदामास्पदंतयात्रिदशालयस्पर्द्धिशुभ्रगुर्जरदेशश्चस्कंषीस्कृवीकरो
ति।।अन्यच्च।।सकर्पूरस्वादुक्रमुकनववीटीरसलसन्मुखाःसर्वश्लाघाःपदविविधदिव्यांबरधराः।।लसद्रत्नाकल्पाघुमघुमितदेहाश्चघुसृणैर्यु
१विष्णोःराज्ञश्च२अगस्त्यः३एतन्नामकोश्वःउच्चैरतिशयितंरूणैद्रिंपंच४इंद्रबधिरश्च५विष्णुःबधिरबंधुश्च६स्त्रीरत्नंलक्ष्मीरूपंअथवावामविलोचनंचंद्ररूपंतस्यदातुः
सुंदरनेत्रं७दातारं८नग्नायशंकराय९चंद्रःवस्त्रंच१०जगन्नाथस्थानं११एतत्स्थानेशरीरंदाहंविनात्यक्तमपिकाष्ठवच्छुष्यति१२पवित्रायअग्नयेच शी
तलत्वंनित्यरुचित्वंचास्मिन्नग्नावद्भुततत्त्वसंपादकम्१३भूषणानि।।१४।। अतिशयितसौगन्ध्यबोधकोलौकिकानुकरणशब्दः१५काश्मीरजंकेशरइतिप्रसिद्धं

वि· द वानोमोदंते युवतिभिरमी तुल्यरतिभिः॥१५॥ अत्रवधूनामन्यादृशं सौंदर्यं॥ तप्तस्वर्णसवर्णमंगकमिदं ताम्रो मृदुश्चाधरः पाणी प्राप्तनवप्र
७ वालसरणी वाणी सुधाधोरणी॥ वक्त्रं वारिजमित्रमुत्पलदलश्रीसूचने लोचने केवा गुर्जरसुभ्रुवामवयवा यूनां न मोहावहाः॥१६॥ हृ०॥सत्य
मेवं तथापि न ते सारवस्तूपभोगचतुराः॥ तथाहि॥ ब्रीडामारव्यतिकरवती विद्युदाभाः कृशांगीः क्रीडायोग्येष्वहह समये गेहएव त्यजंतः
॥ नित्यासक्ता निरुपममणिश्रेणिवाणिज्यलाभे बभ्रम्यंते बहु दिनं परिभ्राम्य देशांतरेषु॥१७॥ वि०॥ मंदमनीषस्यैव पुरुषाणां गुणविशेष
एव न तु दोषः॥ देशे देशे किमपि कुतुकाद्दृष्टुं तं लोकमानाः संपाद्यैवं द्रविणमतुलं सद्म भूयोप्यवाप्य॥ संयुज्यंते स्म चिरविरहोत्कंठिताभिः स
तीभिः सौरव्यं धन्याः किमपि दधते सर्वसंपत्समृद्धाः॥१८॥ अनेवंभावो हि पुरुषाधमत्वमावेदयति॥ तथाहि॥ आकिंचन्याद्दतिपरिचयाज्ञा
ययोपेक्ष्यमाणो भूपालानामननुसरणाद्धि भ्यदेवाखिलेभ्यः॥ गेहे तिष्ठन्नकुमतिरलसः कूपकूर्मः स धर्मो किं जानीते भुवनचरितं किं सुखं चो
पभुंक्ते॥१९॥ किंच॥ व्यापारांतरमुत्सृज्य वीक्षमाणो वधूमुखं॥ यो गृहेष्वेव निद्राति दरिद्राति स दुर्मतिः॥२०॥ इदंचावधार्यताम्॥ इच्छेद्यस्तु सु
खं निवस्तुं भवनौ गच्छेत्स राज्ञः सभां कल्याणीं गिरमेव संसदि वदेत्कार्यं विदध्यात्कृती॥ अंकुशाद्भूनमर्जयेदधिपतेरावर्जयेद्वल्लभान्कुर्वी
ता प्रकृतिजनस्य जनयेल्लोकस्यापि नाप्रक्रियाम्॥२१॥ अन्यच्चेदमवधार्यताम्॥ अयुक्तं युक्तं वा यदभिहितमज्ञेन विभुना स्तकयादेतन्नित्यं जडमपि
गुरुं तस्य विनुयात्॥ विवक्षुर्नैसृत्यं कथमपि सभायामभिनयेत्स्वकार्यं संतुष्टे क्षि तिभृति रहस्येव कथयेत्॥२२॥ इत्यलं प्रसक्तानुप्रसक्त्येति
दूरतो विमानमानयन् सांजलिबंधम्॥ कृष्णाश्लेषविशेषितासिततरुचे कालिंदि तुभ्यं नमः कुंज्येभ्यः श्रित तावको बुकणिकापुंज्येभ्य एषोंजलिः
॥ गोपीभ्यः परिरिप्सया मुररिपोस्तेषु स्थिताभ्यानतीनोंथायाभिरूपासिता यच्च नमो वा कानधीयीमहि॥२३॥ हृ०॥ हृतं सखे चोरजारशिरोम ७
१ पश्यंतः २ दरिद्राति ३ वासं कर्तुं ४ वासं कर्तुमिच्छुः ५ आलिंगनेच्छा ६ नमस्कारोक्तीः

गेःकृष्णस्यजगद्गतिसंधातुं[1]रन्तुसंधानेन॥ तथाहि॥ लुंठित्वानवनीतमन्यसदनेलोलेक्षणोभक्षयन्गोपीभिःपरिगृह्यमातृसविधंनीतोमु
कुंदस्तया॥ लुंठेमीनवनीतमित्यभिहितोप्येतद्यलुंठीः किमित्युक्तोऽज्ञानवनीतमेवत्वहतमित्यांगेजनन्यांन्यधात्॥ २४॥ किंच॥ अंसेसलीलम
थिरोप्यशुकंस्वहस्तात्गोप्याभयाकुलदृशःकुतुकीमुकुंदः॥ अंसंगतंशुकमिहापनयेतिवाचंतस्यानिशम्यसतेदंशुकमाचकर्ष॥ २५॥ अपि
च॥ नीत्वाराधिकयानिशांमुररिपुःप्रातर्गृहानागतस्त्वंमाभूरपराधिकःपुनरितिप्रोक्तोपिपूर्वंमया॥ कस्मादेवमभूरितिप्रितरुषानिर्भर्त्सितो
लीलयात्वह्वाचैवसराधिकोहमितितांव्यामोहयन्मायया॥ २६॥ वयस्यमेवंवादीः॥ सहिपरमेपावनःसकलजगदघसंहरणकृतेकृतावता
रोवंदारुजनानंदनोयदुनंदनोनिंदापदवीदवीयान्॥ असस्सयाथोभ्युदयस्यस्यजगुश्चरितंजगतःपवित्रम्॥ पुनःपरस्मैपुरुषायतस्मैसमस्त
नम्यायनमस्तनोमि॥ २७॥ अस्यखल्वत्यद्भुतंचरितमाकर्ण्यताम्॥ चोरस्यचौर्यंजगतिप्रतीतंचौर्यस्यचौर्येनतुदृष्टपूर्वम्॥ चौर्याद्वकापोणिब
तश्रुतानिकृष्णास्यमुष्णातितुमातमासि॥ २८॥ किंच॥ चित्रंचित्रंजृंभितेकृष्णमेघेकंसत्रासाशाप्रपलापसमृद्धिः॥ आसीद्युक्तं हानिदाघप्रशां
तिर्हंसोहिंसामानसेकीर्त्तिरस्याः॥ २९॥ पुनःसभक्त्युन्मेषंभगवंतमुद्दिश्य॥ कंसध्वंसयतेमुरंतिरयतेहंसंतथाहिंसतेबाणंक्षीणयतेबकलघ
यतेपौंडुपरंलुपते॥ भौमंस्सामयतेबलाद्दलभितोदर्पपराकुर्वतेकृष्टम्लिष्टगणंप्रणम्रभवतेकृष्णायतुभ्यंनमः॥ ३०॥ इतिसुदूरंविमानमान
यन्वनेजनपदसरिद्गिरिप्रभृतीनवेक्ष्यसविस्मयमीश्वरमुद्दिश्य॥ कत्योषधीःकतितरून्कतिवामहीध्रान्कत्यंबुधीन्कतिनदीःकतिपुंस
एतान्॥ कत्यंगनास्त्वमसृजःकतिनाथदेशान्मन्येतवैषमहिमानहिमातिबुद्धेः॥ ३१॥ इत्यन्यतोगच्छन्पुरोवलोक्यसबहुमानम्॥ महारा

१ वंचकस्य २ अपराधं ३ अमित्यक्षरेणयुक्तंस्कंधसंबंधिनंच ४ अपराधीराधावियुक्तश्च ५ अभिवादकाः ६ दूरः ७ उदिते ८ स्वमातुलम् पक्षेकंउद
कम्तस्मिन्संप्राप्ता ९ हेतिखेदेअव्ययंपक्षेहानिदोयोअघासुरः १० असुरःहंसपक्षीच ११ यशः पंकश्च १२ उत्थिता॥ ॥ ॥

वि·द· ह्याभिरम्यो मधुरजलसान्द्रो निरुपमः प्रकाशो देशोयं स्फुरपुरनिकाशो विजरते। गृहस्था यत्रामी गुणजलधयः कैश्चिद्विभवैः समृद्धाः प्रख्याता मुकुरति
८ श्रिपूजां विदधते॥३२॥ कृ०॥ सखे प्राक्कालीनचरित्रमधुना कथयसि॥ अधुना किल कलिमालिन्यादन्यादृशी रीतिरेतद्देशवासिनामासीत्॥ तथा
हि॥ अपारैर्व्यापारैरहरहरहनयंतोशनदशास्व थस्त्राताः संध्यां विदधति न जातु स्वसमये॥ त्यजंतः स्वां वृत्तिं द्विजकुलभवा ग्रामगणका भवंतो हं
तामी कथमपि च जीवंति बहवः॥३३॥ उपनयनविवाहाद्युत्सवैकप्रधानौ कलिविभवतएषां कालभेदान् भिन्नाः विजहति न कदाचिद्द्विदपाठैक
योग्येवयसि च यवनानीवान्वनाभ्यासमेते॥३४॥ अज्ञानामविरामलौकिकवचोभाजाममीषां पुनर्मंत्रोच्चारणएव पर्यवसितं मौनव्रतं कर्मसु॥ या
मायव्ययलेखनेन नयतां कालानशेषानहो पारंपर्यतईदृशामिह नृणां ब्राह्मण्यमन्यादृशाम्॥३५॥ अन्यच्च॥ कुक्षेः पूर्त्यै यवनवितते भृत्यस्
स्थानि कर्त्तुं विक्रीणीते वपुरपि निजं वेत्तनैरेनरास्ताम्॥ विप्रो भूत्वाप्यहह गणनानैपुणे वंचयित्वा स्वर्णस्तेयं रचयति जनः स्वामिनो पोषकाणा
म्॥३६॥ अहो बत कलिमहिम्नासदसद्विवेकवैधुर्यमखिलजनानाम्॥ ये मुष्णंति निशि प्रविश्य भवनं येवा बलात्काननं नैते स्वामिधनं हरंति
ननु तान्निंदंति चोरा इव॥ सद्योहंत हरंति पोषकधनं संख्याविपर्यस्ययेकष्टं तानपि वंचकानिह पुरस्कुर्वंति सर्वे जनाः॥३७॥ अयंखल्वनुपमो
देशाद्दिनिष्ठत्त्वदुक्तं युक्तमेव यत्र स्वल्पेनापि यत्नेन सिध्यंति महती प्रतिष्ठा॥ वेदव्यासः सनवदशग्रुघो वेदवेदाक्षराणि श्लोकं त्वेकं परिपठति यः
स स्वयं जीवएव॥ आपस्तंबः सइह कलयेत्सम्यगौपासनं यः कष्टं शिष्टं क्षितिकृतिकलौ काश्यपं मृच्छंति विद्याः॥३८॥ वि०॥ किमरे भूसुरेष्वे
वदोषमुद्घोषयसि॥ अत्रापि संति बहवः कलिताग्निहोत्राः शास्त्रार्थबोधकुशलाः क्लिशांतिमंतः॥ अंतर्मुखाः सततमात्मविदो महांतो नि
धूतवास्यविषयानिगमाध्वनिष्ठाः॥३९॥ अन्यच्च॥ शुचीभूताः स्नानैः श्रुतविहितपुराणाश्च नियमादपूतानां स्पर्शानवहितत्तद्दोऽमी विज
हतः॥ स्फुराभ्यर्चीकृत्वा शुचिकृतमदंत्यन्नमनघं महाराष्ट्रे देशे विलसति महानेष हि गुणः॥४०॥ टि० १ वाचस्पतिः २ स्मार्ताग्निं ३ प्राप्नुवंति॥

किंच॥ चमूनियमनेन वाजनपदाधिकारेण वा द्विजव्रजउपव्रजन्प्रभुपदं महाराष्ट्रजः॥ नवृत्तिमिह पालयेद्यदि धरासुराणां ततो भवेद्यवनचेष्टितं भुवनमेतदब्राह्मणम्॥४१॥ यच्च दोषांतरं भवता परिभाषितं तदशेषमपि साधुजनोपकारेण परिहीयते॥ अलमंगस्य संहर्तुमंहः सहस्रं स एकोपि विप्रप्रवेकोपकारः॥ कठोरः कुठारः किलैकोपि तिग्मो विनिर्भेत्तुमीष्टे विषद्रूननेकान्॥४२॥ क्रू०॥ अस्त्वेवमप्यत्रत्यानामाद्येतरवर्णप्रभवानामपि पुनरतिदुःसहं चेष्टितम्॥ पश्य॥ देशे देशे लंपटाः पर्यटंतो भंजंभंजं ब्राह्मणादीनशेषान्॥ हारं हारं हंत सर्वस्वमेषां पापा एते स्वोदरं पूरयंति॥४३॥ वि०॥ सत्यमेवमथापि महनीयमेव तेषामेव चेष्टितम्॥ तथाहि॥ मार्यां चंचुतयाभयावहगतिः प्रत्यर्थिपृथ्वीभुजां महाराष्ट्रभटच्छटारणपटुर्नोपर्यटत्येतत्त चेत्॥ देवब्राह्मणवर्गनिग्रहकृतो देशांस्तुरुष्कानिमे निष्प्रत्यूहमनोरथा वितनुयुर्निर्देवभूमीसुरान्॥४४॥ ततश्च॥ देवक्षोणीसुरहितकृते दारितम्लेच्छपंक्तेर्मत्यासंख्याकथमपि महाराष्ट्रयूथस्य चेष्टा॥ व्याधिव्यूहप्रतिकृतिकृतां व्यक्तमुग्रौषधानां कायारोग्यप्रणयिहृदयैः कौटवं मर्षणीयं॥४५॥ इत्यन्यतो विमानं गमयन्नग्रतो बिलोक्य॥ कइमे बहवः समवेताः मानुषा मार्गानप्यशून्ययंति॥ निपुणं निरूप्य॥ सश्लाघम्॥ अंगान्वंगान्कलिंगानथ मगधकुरून्कोसलान्केकयान्वा काश्मीरान्कुंतलान्वा यवनजनपदान्किंच पांचालदेशान्॥ नेपालान्केरलान्वाकतिचन कतिनः पांड्यतुंडीरचोलान्कर्णाटान्गौडलाटान्परगेति घटनालंपटाः पर्यटंति॥४६॥ क्रू०॥ अरे किमेतान्निंदनीयान्नभिनंदसि॥ नानाजातिभवा इमे कलिबलादेकीभवंतो नरा वैराग्याभिनयं चिराद्विदधतो वर्णाश्रमत्यागिनः॥ निर्धूतानघवैदिकप्रणयना निष्किंचना वंचनादस्मादिक्षु विदिक्षु कुक्षिभृतये भिक्षाटनं कुर्वते॥४७॥ किंच॥ विमलचरिता विश्वामित्रादयः परमर्षयो बहुभिरतुलैर्ब्राह्मण्यं यत्तपोभिरुपार्जयन्॥ नदिह जहतो जन्मप्राप्तं त्रयीविमुखेष्वमीष्वहह कति चित्पाखंडेषु प्रविश्य हता जनाः॥४८॥ टी०

१झटिति २श्रेष्ठः ३तीक्ष्णः ४ब्राह्मणेतर ५भंक्त्वा भंक्त्वा ६हृत्वा हृत्वा ७स्तुत्यं ८मोहजनकत्व नैपुण्यं ९निर्विघ्न १०मर्षणीया ११प्रतीकारः १२कटुत्वं १३संधीभूताः १४संकुलान्कुर्वंति १५परलोकसंपादनसक्ताः १६वेदमार्गपराङ्मुखेषु॥

विं॰ वि॰॥ कथमरे हरेर्भक्तेष्वमी षु सन्नं ह्यसिं दोषेभ्यो नैव भेतव्यं दृढा चेद्भक्तिरच्युते। तिमिरेभ्यो हि न भयं दीपश्चेल्लभ्यते महान्॥४९॥ किंच॥ दुःखं च ज
९ न्मदुरितं च हृढाम विद्यां ह्यहंतां हंति परमा हरिभक्तिरेका॥ एकोऽपि राघवशरः किल सप्ततालान् शैलान् रसातलमपि त्वरया बिभेद ॥५०॥ अ
पि च॥ धुनोति निविडं तमः परिलुनाति पापाटवीं तनोति च मनोरथाननुपचिनोति नानोत्सवान्॥ अनक्ति च पुनः पुनर्ननु मनः सुधानिर्झरैर्न न
क्ति परिपक्तिमं वृषगिरीशभक्तिः शुभम्॥५१॥ किं बहुना॥ पूतांगानां पुण्यगंगादिसिंधुस्नानात्स्नानाक्षेत्रयात्रापराणाम्॥ दारागारापत्यवैरा
ग्यभाजां साराभिज्ञैरादरः कार्य एषाम्॥५२॥ इति विमानमन्यतः समानपन्निपुणं विभाव्य॥ सुशोभनक्रमकरैः सवितो जीवनार्थिभिः॥ मध्य
स्थवीडवो राजसंघदेशो नदीशावत्॥५३॥ ह॰॥ अये किं प्रशंससि अपयातमर्यादममुं देशम्॥[illegible]॥ ग्रामे ग्रामे [illegible] सति चिरात्स्वामिभावेन शू
द्रो भृत्यो भूत्वा पठति गणनां ब्राह्मणस्तस्य पार्श्वे॥ वेदाध्यायी सरइव मरांका पिकश्चिद्यदि स्यात्तत्रामैत्रप्रकरकरणे चर्त्तते सो निपुणः॥५४॥
किंच॥ महाराष्ट्रदृष्टा दोषा अत्राप्यतिदेष्टव्याः॥ विश्वावसुः॥ वयस्य मैवं वादीः॥ मानाम यस्स्तमरवे वनघेरिह्यामी आचाधिगीषत वचांसि चिरं
तनानि॥ देवेषु भक्तिरवनित्रिदशेषु चैषां विश्राणनं च विविधान् विधुनोति दोषान्॥५५॥ पश्यतावदेतेषां भाग्यवत्ताम्॥ रोमावल्या तपनस्तत
यारम्यहाराद्यनद्यात्हृद्यास्तुंगस्तनगिरिजुषो नाभिवापीमनोज्ञाः॥ भूमे मूर्तीरिव वसुमतीर्भुंजते भाग्यवंतः क्षोणीपाला इव पुरजनाः का
ममांध्री पुरंध्रीः॥५६॥ शृणु तावत्॥ को वा कल्पतरौ गुणः सुमनसां यः स्वाश्रिताना महो सौरभ्यान् हरतः प्रसह्य मधुपान् धत्ते महामोदतः॥ कर्णोल
टि॰ १ निंदितं बहूपरिकरो भवसि २ दूरीकरोति ३ परिच्छिनत्ति ४ विस्तारयति ५ पुष्णाति ६ सिंचति ७ प्रकाशयति ८ परिपक्वम् ९ वृषगिरिर्वेंकटगिरिस्तस्येशः
१० सुशोभाः = पक्षे सुशोभनाः इति च्छेदः नक्राः क्रमाश्चेति यथासंख्येन बोध्यम् ११ उदकं प्राणधारणं च १२ ब्राह्मणः अग्निश्च १३ भोजनार्थं पलाशादिपत्रावली
करणे १४ पुष्पाणां शोभनमनसां सतां च १५ मधुरूपान् द्रव्यरूपांश्च १६ भ्रमरान् मद्यपांश्च १७ कौंतेयः धवलाच॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७॥ ९

जुनकीर्तिहानिपरताकालांबुदे[1]गर्जनंनीरं[2]ध्रेपुनरांध्रदेशनृपतिषास्तेसमंस्पर्[3]धनम् ॥ ५७ ॥ समंतादवलोक्य ॥ अहोकृष्णागोदावरीमध्यमध्या
सीनानाममीषांवैदिकानामभिनंदनीयोपमनपायः संप्रदायः ॥ निगमपाठनिराकृतदुष्कृतानयविदोबहवोत्रधरासुराः ॥ प्रतिवसंततप्रपानमुखाः
स्त्रवंप्रतिवसंतिमुकुंदपरायणाः ॥ ५८ ॥ अत्रत्यानामधिकारव्यापारनिरतानामप्ययंखल्वकलंकोनियमः ॥ आश्रयितव्योनरपतिराज्ञेयितव्या
निभूरिवित्तानि ॥ आरब्धव्यंखितरणमानेतव्यंयशोदृश्यापिदिशः ॥ ५९ ॥ कृ० ॥ समंतादवलोक्य ॥ हंतसंततमस्यंतदुरितनिरतायवनाःप्राचुर्यतः
पर्यटंति ॥ वस्यसरते ॥ अवनायैतीनपवनाश्वशोभिनोभवनागेशायिभवनावमर्दिनः ॥ सवनादिधर्मलवैनायदीक्षिनायवनाश्चरंतिभुवनातिभी
षणाः ॥ ६० ॥ वि० ॥ सत्यमेवमथाप्येतेषुतुरुष्कयवनेषुनन्यसाधारणविक्रमगुणममुंगृहाण ॥ युद्धायप्रमिलंतुहंतपटवोयोधाः सहस्राधि
कायद्येकोपिबलात्तुरुष्कयवनेष्वारूढघोटोभटः ॥ निःस्त्रिंशपरिकंपयन्स्वकटकान्निष्क्रामतिक्रोधतः सर्वेतेकृपणास्तृणान्यशरणाःखादं
तिसीदंतिच ॥ ॥ ॥ ६१ ॥ किंच ॥ पिबंतुमदिराममीपरितुदंतुदृष्ट्वानहोहरंतुपरसुंदरीरपलपंतुवेदानपि ॥ तथापिचमृधांगणेतृणवदेवमु
क्त्वातनुंहठाद्दिदधतेमरुत्पुरकवाटिकोद्घाटनम् ॥ ६२ ॥ इतिव्योमयुग्नमन्यतः संपदपन् ॥ अग्रतोहस्तासप्रस्पभित्तं ॥ कर्णाटदेशोयःपूर्वंकर्ण
देशमभूषयत् ॥ सएषसांप्रतंपश्यचक्षुषोभूषणायते ॥ ६३ ॥ लोचनासेचनकंकिलास्यदेशस्यरामणीयकम् ॥ प्रतिनगरमिहारामाः प्रत्यारामंपचे
लिमाः क्रमुकप्रसवाः ॥ प्रतिक्रमुकप्रतिप्रसवमप्युरुस्पंतिमधुततिः ॥ ६४ ॥ प्रतिमधुबिंदुमिलिंदाः प्रेंखंतिप्रतिमिलिंदमारावाः ॥ भूत्याराववस्तु
दृशांमदाउदाराप्रतिमदंमदनः ॥ ६५ ॥ कृ० ॥ हंतकथमभिनंदयसिनिंदनीयममुंदेशम् ॥ तथाहि ॥ वेदवैदिकविद्वेषदूषिताभस्मरूषिताः ॥

टी० ॥ १ गर्जितं वल्गनं च २ निर्दोषं ३ दानं ४ वसंतेवसंते ५ वाग्व्यधिकवेगाअश्वाः ६ शिवविष्णुदेवालयभंजकाः ७ ध्वंसः ८ कृतदीक्षाः ९ अन्यसाधारणोयोनभ
वतिसः तदेकनिष्ठ इत्यर्थः १० अश्वः ११ खड्ग १२ युद्धांगणे १३ स्वर्गकपाटोद्घाटनं १४ अतिस्पृहणीयम् १५ परिपक्वाः १६ भ्रमंति १७ लिप्ताः ॥

१० चंडाः संत्यत्र पारखंडा लिंगालिंगितवक्षसः ॥६६॥ आकर्णयतावदन्यदप्यमीषामपचरितम्॥ शिरः पुरारेर्द्विजराजपाद दिव्यामृतैः सिक्तमितीर्ष्ययेव॥ शूद्रा इमे लिंगधराः स्वयं तत्स्वपादतोयैः स्नपयंति कष्टम् ॥६७॥ वि०॥ सखेमैवं संगदिष्ठाः॥ यदस्मिंदेशे यदुशैल प्रभृतीनि दिव्यक्षेत्राणि दृश्यंते॥ दुरितमवनतानां दुर्निरोधं निरुंधन्रसितममितिभिरतंद्रैः सेव्यमानो मुनींद्रैः॥ यदुगिरिरयमिंधे यत्र नारायणात्मा निवसति किल हृष्यन्नीलमेघः प्रवर्षम्॥६८॥ सभक्त्युन्मेषम्॥ यदुगिरितटगारास्मारा जमौलिपरिस्फुरन्मणिगणमहो धारानुरा जितांघ्रिसरोरुहा॥ नवजलधराकारा नारायणाह्वयभूषिता निरवधिदयासारा सा राजते परदेवता ॥६९॥ पुनः सविस्मयम्॥ यः प्रभुर्यादवक्ष्माभृत पुरस्कृत्या पुरा बभौ॥ अधुना यादवक्ष्माभृदधः कृत्यास भात्ययम्हो॥७०॥ सश्लाघम्॥ भूभृत्यास्मिन्यक्षिराजेन पूर्वं श्वेतद्वीपादाहृतां श्वेतमृत्स्नाम्॥ धन्य[illegible] नित्यं धारयंतो ललाटे माली मस्यमानसं निर्मृजंति॥७१॥ किंच॥ विष्णुपद्याकुलनया विश्रुतो विमलीशयः॥ कासारोऽत्र दृश्यते नूनं कविः कंसारिभागिव॥७२॥ इतिविमानमितरत्र परिस्पन्दयन्सानंदम्॥ रजतपीठपुरं ननु कांचनश्रियमिदं वहते महदद्भुतं॥ इहवसन्नुभुभरीतिविदोबुधः परमयोगतया विराजते॥७३॥ पुनः सघृ॥ अच्छे द्विजेंद्रैः स्मृताभिलाषादासेवितोभुव्यभिजातकीर्तिः॥ आनंदतीर्थाह्वयमत्र कश्चिदन्वर्थयन्नाविरभून्मुनीन्द्रः॥७४॥ क०॥ अहो तावद्देशमथाप्यदर्शी यदर्शनानुवर्तिनामधुनातनानां द्विजानामपि बहव आकर्ण्यतामपचाराः॥ सततमकृतसंध्योपास्तिरभ्यस्तशास्त्रः सवितरि गतबाल्ये काल्य संध्यामुपास्ते॥ तदपि भुवि नमान्यं मन्यते धन्यमन्यत्यजति विहितहानात्साध्वसं माध्वसंगः॥७५॥ किंच॥ गायत्रीं सहसा जहद्भगवतीं यज्ञोपवीतं त्यजन् मुंचन् किंच शिखां विरक्त इव यः संप्राप्त तुर्याश्रमः॥ आरूढश्च तुरंगयानमभयो हा हंत देशांतरेष्वर्थानामुपसंग्रहाय विचरत्येटी०॥ १ अत्यंतकोपनाः २ चंद्रकिरणब्राह्मणचरणाः ३ कधाउदकंच ४ शकुबुद्धिभिः ५ प्रकाशते ६ नारायणस्वरूपः ७ यदुराजपुरस्करणेन ८ एतन्नामकपर्वतः ९ क्षालयंति १० जान्हवीपक्षेविष्णोः पदानि ११ मानसअंतरंच १२ कांचनद्युतिशब्दश्लेषः १३ पित्तलंवर्त्तमानेच १४ लोहयोगसहत्वंच १५ मध्वाचार्यः १६ प्रातःसंध्या॥ ॥ १०

षोप्यमीषांगुरुः ॥७६॥ अहोमहानेषव्यामोहोविदुषामपिकलिमाहात्म्यात् ॥ पश्य ॥ यस्यक्कापिविलोकनेसवसनंस्नानंबुधैःस्मर्यतेयस्यान्न
ग्रहणेचनिष्कृतियाचांद्रायणंचोदितम् ॥ तस्यप्रत्कृतवाहनस्थितयतेर्दृष्टिर्विमुक्तिप्रदातस्यान्नंचसमस्तपापहृदितिप्रसेतिविद्वानपि ॥
॥७७॥ पश्यतावत्कलिकालनरपालस्यगृहस्थेषुप्रद्वेषंभिक्षुषुपक्षपातंच ॥ भिक्षांकष्टमटंतिकुक्षिभृतयेपादौगतैःक्लेशयंत्याश्रकांताः शिथि
लैःपटैश्वगृहिणोजीर्णेगृहेशेरते ॥ राजत्सूक्ष्मपटाःप्रशस्तशिविकारूढागृहिभ्योन्नदाग्रावव्यूहदृढेमठेस्थितिजुषोधन्याहिसंन्यासिनः ॥७८
अन्यच्च ॥ अनभ्यस्यवेदानहोशास्त्रवादान्पठंतः स्फुटंतेब्रुवंतेतन्मतस्याः ॥ अधीशाननाद्दत्यतेद्वत्सपूजापराणांनराणांयदंतेभजंते ॥७९॥
किंच ॥ एकादश्यांकालभ्रमोहोमहोनादेषामग्निर्लौकिकत्वंप्रयागात् ॥ तस्मादेषांव्यर्थहिंसानिवृत्त्यैस्यादुत्कृष्टः पिष्टपश्वादरोपि ॥८०॥ वि॰ कि
मरेकेशवभक्तिप्रकर्षदृष्टीनपिविप्रान्दूषयसि ॥ शृण्वाहिकिलमध्वसिद्धांतनिष्ठानामियंहृदयंजरीहरीतिरीतिः ॥ आबालस्थविरंस्थिरंह
रिदिनेशक्त्योपवासव्रतनिष्ठत्वंदृढमहर्निशंविजयतेनारायणाराधनम् ॥ श्लाघ्याभागवतेषुभक्तिरमिताश्रद्धान्वयेषांदृढाशास्त्रेस्वीयगुरूदितेन
चरितंसाध्वेषमाध्वेषुकिम् ॥८१॥ एतद्गुरूणांयतीनांपुनःयेषामाकलितदोषवैधूर्याशुभचर्या ॥ दत्तजभितभिषेकैः सुराणावलोकैःपुनरपहत
मोहैःपुण्यतीर्थावगाहैः। भवकेदनविद्यैर्ब्रह्मविद्याविचारैःस्वपनिवपतिवर्याः कालमेतेनयंति ॥८२॥ यदपित्वयात्तदुपरिदूषणमुपन्यस्तंतदपि
मदपिहितहृदयेभ्योभवाहशेभ्यएवरोचतेनतुगुणग्राहिभ्यः ॥ तत्तद्देशनिवासिशिष्यनिवहत्राणायगुर्वाज्ञयासंचारात्क्षमएषविंदतियतिश्चेव
द्वाहनंकाक्षतिः। दत्तंवित्तमशेषमास्तिकजनैर्देवारिनित्यार्चनासात्कृत्यस्वयमस्पृशन्वसतिचेन्निर्दोषाऽस्तिकितावता ॥८३॥ किंच ॥ स्वामिनिविनि
मुक्तानांसत्वेनानध्यवस्यमानायतिना ॥ क्वत्वंयत्यनन्तत्वंप्रत्यवयंस्यन्नतद्गुजस्तकृतः ॥८४॥ एतेनमतांतरस्थाअपिमठाधिपतयोव्याख्याताः ॥
टी॰ ॥ १निष्ठिवनोति २गमनैः ३विष्णवादीन् ४सायंप्रातःसंबंधिः ५होमाभावात् ६दीप्तान् ७पुनःपुनर्हरति ८आबालवृद्धं ९निर्विघ्नम् ॥ ७ ७ ७ ॥

वि॰ सद्दंचावधेयम्॥ यदिकतिपयेजाताः लस्याद्यथासमयं हि जावतननतनुः संध्योपास्तिं भविष्यति किं ततः॥ निगमचरितानंगीकारो हि दूषणमंगिना
११ मशकनवशाद्दोषायैषां न जातु न नुष्ठितिः॥८५॥ किंच॥ पंथानमनुरुंधानः पित्रा दैन्यैर्वद्ध्यति॥ इतिस्मृतिमधीयानेरेषां दोषो हि दुर्वचः॥८६॥ इ
तिविमानं दूरतः समानयन् पुरतो दृष्ट्वा॥ भाषावेषाचारैर्भूषाभिः पुरुषाश्चयोषाश्च॥ वीक्षस्व प्रतिदेशं विलक्षणा एव हंत लक्ष्यंते॥८७॥ कृ॰॥
सखे वीक्षस्वेति मावोचः किंतु सत्वरमतिक्राम॥ कीशकल्पजनानिमान् जनपदान्॥ चंद्रालोकचयांधकारभरयोश्चांपेयकिंपाकयो राजत्कुंड
लिराजराजिलकयो राजीवधत्तूरयोः॥ खेलत्कोकिललोककाककुलयोः क्षीरार्णवाब्धौ रिवव्यक्तं पंडितमूर्खयोः समदृशो व्रात्याद्दृत्याद्दृमे॥८८
॥ ओमित्यग्रे विमानमुपानयन् सानंदं सांजलिबद्धं च॥ स्फुरभितमतमालस्तोमपुष्यद्रसालप्रकरतिलकसालप्रेंखसत्सु ड्रुजालः॥ श्रितसमवनशी
लः श्रीशलीलानुकूलः शिथिलितभवमूलः सेव्यतांशेषशैलः॥८९॥ पुनः सहर्षम्॥ पन्नगेषु चनगेषु खगेषु द्वीपिराजसृमरक्षर्क्षशल्कः॥ वल्ल
रीषु चदरीषु झरीषु प्रार्थयंति जनिमत्र मुनींद्राः॥९०॥ विविधनिगमसारे विश्वरक्षैकधीरे वृषशिखरिविहारे वक्षसाश्लिष्टदारे॥ भगवति यदु
वीरे भक्तबुद्धेरदूरे भववुचिरमुदारे भावनानिर्विकारे॥९१॥ अहो महोन्नतावल्वस्य शैलस्य धन्यता॥ वैकुंठपि निरुत्कंठमकुंठविभवं महः
॥ तदत्र चित्रचारित्र्यं समतेरमयासमम्॥९२॥ इति सानंदं ध्यायति॥ कृ॰॥ हंत न्यूनं तविषयांतरव्यासंगं त्वदंतरंगं देवस्यास्मिन्ननुभवति
दृढसंगम्॥ वि॰॥ सखे सत्यमेवोदितं भवता॥ दधती चिराय स्फुटती मुरस्थले तटती तं सीमदद्ती स्फुरं सताम्॥ रसिकस्य चित्तमिह कस्य देवता
प्रतिपन्नपन्नगनगानगाहते॥९३॥ कृ॰॥ किमरे केवलमर्थपरममुं देवमनुसंधत्से॥ दृष्टप्राप्तिमनिष्टभंगमपि वा संप्रार्थ्य भुक्त्वाजनै र्यद्वातन्य
मितिप्रतिश्रुतमभूद् द्रव्यं तदा पेफले॥ तेदास्यंति न चेत्स्वयं भयमसावुत्पाद्य तेषां पुनः स्वल्पं सोर्थी हिरण्यहस्तद्दं दृग्ण्हाति वृद्ध्यो समम्॥९४॥

टि॰ १ वानरः २ चंपकः ३ पांगारा इति प्रसिद्धः ४ शेषः ५ डुंडुभाख्यः क्षुद्रसर्पः ६ कूपः ७ उत्तसि ८ अंतःकरणं ९ मानसं १० अतिप्रापिते ११ प्रतिज्ञाते १२ सुवर्णं हिरण्याक्षश्च १३ व्याजइति लोकप्रसिद्धम्॥ ११

॥ किंच ॥ नातेस्यामंत्र्यकश्चिद्धून भुवितृषितस्तोयविंदून्यपाचेकस्याप्युच्चैस्तटाकं खनतइह गिरौहंत भृङ्गारमूहे ॥ दत्तांकेनापिस्रू नावलिमधिमुकुटं मृन्मयीमेवदध्रेसोयंभूपः कृतिज्ञैर्भुवनपतिरितिस्तूयतेध्यायतेच ॥ ९५ ॥ कि० किमरेकरुणानिध येव्यंकटाचलपतयेप्यसूयसि ॥ शृणुतावत् ॥ नियंताजंतूनां निखिलजगदुत्पादविभवप्रतिक्षेपैःक्रीडन् परमपुरुषः पन्नगनगे ॥ परत्वेसौलभ्यप्रकटनकृतेवेंकटपतिः कृपासिंधुः क्रांकांनजुमनुजलीलांनतनुते ॥ ९६ ॥ किंच ॥ किमप्युपादायदिशन्नभीष्टं कृतत्वंजनेभ्यः पतिरंजनाद्रेः ॥ कृष्णावतारीयकुचैलसंपत्प्रदानशीतिं विवरीवरीति ॥ ॥ ९७ ॥ प्रियसहचरीलक्ष्मीः स्थानंसहस्रवसंक्रःस्वयंकुवलयपतिःशालोरत्नाकरःश्वशुरोहरेः ॥ तदपिहरतिद्रव्यंपूर्णोजगत्यतिरेषयत्तदिहभजतांकर्तुंनृणामुत्स्यमनुग्रहम् ॥ ९८ ॥ अखिलहेयप्रत्यनीकानंतकल्याणगुणैकतानस्यविश्वनाथस्यश्रीनिवासाभिधानस्यपरस्यब्रह्मणोगुणार्णवामृतकणानांगणनायामनिपुणधिषणाधिषणादयोपि ॥ गांभीर्यैकावलंबेगिरिमनिवसतोकांतिकुल्यातटाकेकल्याणांभोजकल्पेनिरवधिकरुणासारकल्लोलराशौ ॥ चातुर्यौदार्यलक्ष्मीविहरणशरणेसद्गुणौघान्दधानेदेवेश्रीवेंकटेशेनजिगणयिषताकेनवाच्छानवाचा ॥ ९९ ॥ किंच ॥ समग्राह्निहरेर्वेदैःसमग्राह्निगुणावलिः ॥ प्रत्यक्षेपिपरत्वेस्यप्रत्यक्षेपिच्चसंशयः ॥ १०० ॥ अहोमहात्मनस्यास्यसौलभ्यंकनककुसुमस्यसौरभ्यमिवरसिकेभ्यएवस्वदते ॥ पश्यपश्य ॥ प्रचंडविश्वकंटकप्रखंडनैकपंडितःपतंगमंडलेवसन्यएषपांडवप्रियः ॥ अकुंठरीतिकःप्रसन्नपुंडरीकलोचनःसकुंडलीन्द्रभूधरप्रकांडमंडनायते ॥ १ ॥ अवलोकयतावदुरगवरधरणीधरशिरोमणेश्चक्रपाणेरितरस्करवरवितरणकौशलमतिपेशलम् ॥ मूकारब्धंकमपिबधिराःश्लोकमाकर्णयंतिश्च ढ्वाबुस्तंविलिखतिकुणिःश्लाघयावीक्षितेंधः ॥ अभ्यारोहत्यहहसहसापंगु

१ तोयविंदुयाचकः भृङ्गारवाहकः मृन्मयपुष्पावलिधारकश्चस एवलीलयाभवति २ सृष्टिस्थितिसंहारैः ३ परलोकविषये ४ स्रुदामा ५ प्रकटयति अंगीकरोतिवा ६ किरणाःमणयश्च ७ पृथ्वीकमलंच ८ बृहस्पतिः ९ उषःकालः १० क्रीडागृहे ११ मौनभाजा १२ सम्यग्गृहीता १३ त्याजितः १४ क्रियापदं १५ सूर्यः १६ कुब्जः ॥ ७ ॥

वि॰टी॰ रुच्यद्रिशृंगं सांद्रालस्याः शिशुभरणतो मंदमंदं तुवंध्याः ॥२॥ सर्वतः पर्वतमालोक्य सश्लाघम् ॥ सर्वोत्तुंगश्चितशृंगभृगुंहः साध्वभिख्यातशीलोभास्व
१२ हूंशोपचयजनकः सानुजः स्फूर्तिकोयम् ॥ एवंनूनं क्षितिभृतममुं जानती जानकी शंकाशश्रेणी कलुषशरणी कुर्वती वर्वरीति ॥३॥ पुनः सानंदम् ॥
प्रकाशबहुपादेवत्यविफणिक्ष्माभृत्पदः प्रकाममवलोक्यते परमसमन्यदत्यद्भुतम् ॥ निजोरसि पयोधरं चिरमचंचलां विद्युतं पयोधरसुरस्य साव
पि बिभर्ति निस्यंनिजे ॥४॥ इति दक्षिणतो विमानमानयन् सानंदं विलोकयसर्वविपिनानाममीषां परमं रामणीयकं ॥ पुरः पुरो घनं वनं वने वने
महागिरिर्महागिरौ महागिरौ विराजते गुहागृहम् ॥ गुहागृहे गुहागृहे विहारतत्परो हरिर्हरौ हरौ निरंकुशः कृतेभसाध्वसो ध्वनिः ॥५॥ कु॰ ॥
किमरे वर्णयस्य चाक्षुष्याणि मनुष्यांगकवलनचपलचंडपुंडरीकाननानि काननानि ॥ इतस्तावद्भावव्यतिकरतः संत्यजगराइतो लुंटाका
नास्त्युद्यदितः कंटकचयः ॥ इतो व्याघ्राउग्राज्वलनजनकावेणवइतो वनं संलक्ष्यैतन्मनइदमहो मोहमयते ॥६॥ वि॰ ॥ सखे निपुणनिरू
पणतस्तेषां गुणानपि गृहाण ॥ अनायासग्राह्याण्यवनिपतिभोग्यान्यपि फलान्ययत्नेनप्राप्यानूपस्कृद्गपेस्याः सुमनसः ॥ असूर्यपश्या
न्यप्यहहसकलभान्यश्मभवनान्यरण्यानीभाजामतिपतति भाग्यं किल गिरः ॥७॥ अपि च ॥ गहनगुहाविहारिहरिपाणिरुहाभिहतद्विरदशिर
स्तटोच्छलितमौक्तिकसंहतिभिः ॥ अहह विभूषितैरिह चिरं विरहंति सखं समम बलाजनैरतिविलासपराः शबराः ॥८॥ इति व्योमयानं द
क्षिणतः प्रापयन् पुरतो निर्दिश्य ॥ कंठोपरि कंठीरववपुश्चिद्रूष्टारुचिविचित्रचंद्रिकया ॥ स्फटिकाचलइव नयने घटिकाचल एष संप्रति धिनोः
ति ॥९॥ सभक्तिप्रकर्षमंजलिं बध्वा ॥ वरकेतुस्थतास्प्यायस्मरकेलिपुषेश्रियः ॥ नरकेक्षणविध्वायनरकेसरिणे नमः ॥१०॥ किंच ॥ स्थिरशं
खादिचिन्हाय स्फरसंघार्चितांघ्रये ॥ परसंहारदक्षाय नरसिंहाय मंगलम् ॥११॥ जंभदंभहरस्मेमारंभलंभनमूर्त्तये ॥ शंभुसंभावनीयाय स्तंभ
डिंभाय मंगलम् ॥१२॥ कु॰ ॥ किमरे क्रोधमयेपि नरमृगेंद्रे स्तववचनं विरचयसि ॥ प्रल्हादमाल्हादयितुं तमेकं सर्वस्य कुर्वन् भुवनस्य भीतिम् ॥ टि॰

१मायां तिर २दरीरामस्खश्च ३कुलं वेणुश्च ४शृंगं बंधवश्च ५प्रसंतपर्वताः चरणाश्च ६शेषाचले ७विद्युत्प्रभालक्ष्मी ८विद्युदपि ९संचयः १०तस्कराः ११नरकावलोकनं १२शत्रु १३इंद्र १४नृसिंह १२

सिंहंदेधे संहे नन्नं पुरायस्तव स्तवस्तत्र कथं प्रवृत्तः ॥१३॥ वि० ॥ वयस्य मैवंवादीः ॥ यतः ॥ अपुण्यधौरेयहिरण्यदूनत्रिलोकशोकस्र्पणायशौरिः ॥
का याधवा यास निरास दंभस्तंभादिहाजं भतसंभ्रमेण ॥१४॥ इदं चावधार्यताम् ॥ मनुष्यतिर्यक्त्वमुपेत्य नित्योदेवः स्वयंस्थावरतोऽभ्युदंचत् ॥ विचि
त्रशक्त्यन्वयमत्र वेदैः प्रस्ताव्यमानं प्रकटीकरोति ॥१५॥ पुनः सविश्रंभम् ॥ घटिकाचलवपुरवेक्ष्य ततस्ततो घटिकाचलसमधिरूढभक्तितः ॥
नरकेसरींद्रचरणौ विलोकयन् नरकेसरिष्यति नजातु मानवः ॥१६॥ इति विमानमन्यतः संचारयन् सहर्षम् ॥ वीक्षारण्यमिदं वदंति सरसी
हृत्तापनाशिन्यसावस्यारोधसि वीरराघव इति प्रख्यातनामा हरिः ॥ व्यक्तं राजति वीतिहोत्र इव यो विस्तीर्णहेतिद्युतिः सेत्रं भ्रामुकुशस्य लंभ
भजति श्रीशालिहोत्रांचितम् ॥१७॥ आकलयतु भवानत्रेमं चमत्कारं ॥ द्विरेफवर्णास्तमनोरमां तनुं बिभर्ति संज्ञामिव वीरराघवः ॥ सैपर्वराजेन च
दीयमर्चितं मुखं पदद्वंद्वमिवोपशोभते ॥१८॥ कृ० ॥ वयस्य किं सन्न ह्यसि वीरराघवस्तवने ॥ यदस्मिन्नपि पन्नगनगनाथ इव परधनग्रहणप
रत्वादयः प्रादुष्यंति दोषाः ॥ वि० ॥ अत्रास्मदुक्तेनैव तत्समाधानेन पुनरत्रापि संतोष्टव्यमायुष्मता ॥ पामरमतेरमतेन कस्य मनो वीरराघवे देवे
॥ स्वेसासाध्यजगज्जनिः स्फतनु पद्माक्षांकितोरःस्थलः सास्तदेषपरः पुमान् स्कृतनुतिर्दाक्षायणी शादिभिः ॥ वीरारण्यपतिर्विराजति गतिर्द्वी
सामहकुसौहितीधीक्षांत्यायुर रोगनाधनयशोमोक्षाद्यपेक्षावताम् ॥१९॥ किंच ॥ उपेत्य वीक्षावनमुन्नतः सरोस्फवर्णवल्यास्फमनःपुषाश्रितः
॥ अहीनसेव्यो हरिचंदनस्तनोत्यपाश्रितानामुचितां सुवासनाम् ॥२०॥ इत्यन्यतो विमानं प्रेरयन्नग्रतो वीक्ष्य ॥ सप्रत्यभिज्ञम् ॥ एषा भूतपुरीनि
रीक्षितचरी दोषापहं श्रीमया श्रीमानत्र गुणाब्धिराविरभवद्रामानुजार्यो मुनिः ॥ त्रय्यंतामृतसिंधुमंथनभवद्भूयं गवीनात्मकं विज्ञानं पदुपैरे

१ सिंहस्य २ शरीर ३ धुरीणः ४ हिरण्यकशिपुः ५ नाशाय ६ कयाधोरपत्यं प्रल्हादः ॥ ७ घटिकाचंचलम् ८ खड्गः ज्वलाच ९ मुनिः १० भ्रमरः रेफद्वयंच ११ इन्दुःचेन्द्र
श्च १२ प्रादुर्भवंति १३ साहित्यं १४ स्फवर्णलतान्नाम्न्या पत्न्या १५ उत्तमाः सर्पाश्च १६ अवलोकिना १७ स आचार्य एव आद्यज्ञानकारणं प्रस्य ॥ ॥ ७ ॥

वि॰ द मेवविदुषामद्यापिविद्योतते॥२१॥किंच॥कामादिवैरिगणभीमानवद्यनिजनामाभिलाषगरिमावैमानिकार्यसमभूमामतौवचनसीमाति
१३ लंघिमहिमा॥श्रीमाननुनकलसोमाननोविमलधामावमानितरविः क्षेमाणिजृंभयतुभूमावमुत्रचसरामानुजोयतिपतिः॥२२॥अपिच॥
संजयतिरामानुजयतिरंजयतिपरवादिनंयदीयोक्तिः॥संजयतिबांधमनघंरंजयतिबुधान्व्यथाश्चभंजयति॥२३॥तेमीमांसाशास्त्रप्रमथन
परिकलितबुधजनानिंदाः॥लक्ष्मणमुनेःप्रबंधालक्ष्मणपूर्वजशराद्रवजयंति॥२४॥अत्रकश्चित्पश्चिमोविपश्चितामित्थमेनमनुदिनंप्र
णमति॥रामानुजायगुरवेनरवेषभाजेशेषायधूतकलयेकलयेप्रणामान्॥योमादृशानपिकृशान्परिपातुकामोभूत्तावचातरदुदंचितत
यो धभूमा॥२५॥एतच्चाकर्ण्यताम्॥श्रीमानुजौयामुनतीर्थसेनापरावुदीतौनरकंनिरोद्धुम्॥तयोःपुराणःप्रणिनायगीतांतस्यानवीनस्तततां
नटीकाम्॥२६॥टी॰॥सत्यमेवंतथापितत्पथ्यानुविधायिनांमेधाविनामपिपरावमंतृत्वादयोदोषाःप्रसिद्धाः॥तथाहि॥श्रीरामानुजदर्श
नेकरसिकेःशिष्टःप्रकृष्टेर्गुणैःपूर्णानांविदुषांमतांतरजुषांपंक्तौनभुंक्तेक्वचित्॥हाहंतौदनसंततःशुचितमंतद्दृष्टमाशंक्यजत्यास्तांतत्त्व
मतेस्थितेरपिसमंभाषेणनाम्नात्यसौ॥२७॥अपिच॥तेषांन्याय्यदुहद्विजान्वयजुषांभाषाप्रबंधेश्रमोवेदेविश्वपुमर्थसाधनविधौवक्तादूरे
जाग्रति॥तीरंक्षीरपयोनिधेरुपगतोदैत्यारिदीप्त्याद्दृतेकोवाधावतिदुग्धलब्धिचपलोमांपालकस्यालयम्॥२८॥किंच॥एतन्मतानुवर्तिनां
केषांचिदेषांचेष्टानेष्टावैदिकानाम्॥[illegible]॥मुचंतःपंचयज्ञान्द्रविडभणितिभिर्मोहयंतोनभिज्ञान्निंदंतोहंतपज्ञानसकृदपिहरेर्वंदनंवारयं
तः॥लुंपतःश्राद्धचर्यांयतिमपिगृहिणोवंदनंकारयंतःसंद्वेषंधारयंतःकतिचिदविहितैरेवकालंक्षिपंति॥२९॥किंच॥घंटाघोषंत्यजंतोहरि
परिचरणेसर्वलोकावगीतंख्यातं ॥ टी॰ १अजवंत्करोति २उत्पादयतिषंजसंगेत्यस्यसूपंसंभ्रातीस्यर्थः ३ रामपस्तेतःमीइतिच्छेदःमांसाशाःराक्षसाःमीमांसा
शास्त्रं ४ देवपंडितौ ५ रामानुजरूषौ ६ यामुनतीर्थोगुरुर्यमुनासंबंधितीर्थं ७ निरयासुरौ ८ एकवारमेवभगवद्वंदनंकार्यमितितत्संप्रदायः ९ संतंवेषंसतांद्वेषंच॥ ॥७॥ ॥ १३

त्रैलो१क्यमातुःश्रुतिभिरभिहितंवैभवंखंडयंतः॥संकेतःश्रद्धयैवस्वचरणसलिलंस्वीयगोष्ठ्यां२पिबंतःकेचिद्धि प्लावयंतेजगदभिदधतःकेशवंशे
षभोग्यम्॥३०॥अपिच॥यज्ञाःपंचमहत्पदेनसहितायेचापरेविश्रुतायत्कर्मग्रहसंक्रमादिसमयेसर्वेबुधाःकुर्वते॥तत्सर्वंविसृजंतिकाम्यमिति
येत्र्यंतविध्वंसकास्तेहूंनिस्यतयाश्रितेयदर्शनेयाचव्यवायक्रिया॥३१॥अन्यच्च॥विदुषामपिमोहमावहंतोवितथैतिह्यसहस्रवर्णनेन॥विन
याभिनयात्तबलाःकिलामीविजयंतेकपटालयाजगंति॥३२॥किंच॥यस्यांनास्तिपुरस्कृतिर्नयविदांयज्वानुहासास्पदंपूज्यंतेचनिरस्तराः
पुनरमीसांकेतिकाचार्यकाः॥वेदानामवहेलनंव्यतिहतावर्णाश्रमप्रक्रियागोष्ठ्यैदुष्कलिपुष्कलीकृतपुषेकस्यैचिदस्यैनमः॥३३॥किंबहुना॥
मायेयेषांसहृदकरणेप्रस्ववायोस्तिभूयान्यज्ञादींस्तानिहविजहतिस्पष्टवेदोप दिष्टान्॥कर्मैवामीविदधतिजडाःकिंतुसंकेतसिद्धंकष्टंक
ष्टंबतहतकलेःकश्चिदुन्मेषएषः॥३४॥ नगाहंतेगंगामपिनटजटोसारइतियेनमज्जंत्यंभोधौलवणरसवैशंतकइति॥ नपेचैवंगव्यान्यपिपञ्च
शकृत्सारइतिहापिबंत्येषांदोषान्कइहनिपुणःस्याद्गणयितुं॥३५॥टि०॥किमरेकलंकलेशरहितेषुश्रीमद्रामानुजदर्शननिष्ठेषुगरिष्ठेष्वपिस
न्त्यसि॥अथवाभवादृशानांकुशविवेकानांकानाममर्यादा॥उक्तंहि॥ अनल्पकंधरायाहिसर्वज्ञस्यापिदारुणाः॥आरोपयंतिमालिन्यका
कोलाद्रवतेखलाः॥३६॥इतिपश्यतावदेतेषांपवित्रनमंचरित्रम्॥उच्छिष्टांन्यतिदूरतःपरिहरंत्यन्यत्सतांगतिंप्राणापत्स्वपिबांधवेनर
गृहेप्राश्नंतिनापोप्यमी॥काम्यंनिर्मिमतेनकर्मभगवत्कैंकर्येएवस्थिताःसत्वस्थैःस्पृहणीयएषजयतिश्रीवैष्णवानांक्रमः॥३७॥किंच॥भा
लेश्रकृष्णमृदूर्ध्वपुंड्रतिलकःपद्माक्षमालागलेदिव्यंशंखरथांगचिन्हमनिशंदीप्तंभुजामूलयोः॥वक्त्रेशौरिगुणैकवर्णनपरावाचस्तदेनोमुषामे
तेषांहरिभक्तितुंदिलहृदांवीक्षापिमोक्षावहा॥३८॥दोषारोपणंचैतेषुत्वदीयमुपहास्यम्॥ टी० १स्वातंत्र्येणशक्तिपूजनंकार्यमितितत्सिद्धांतः
२संसदि ३पंचमहायज्ञाः ४सूर्यचंद्रोपरागौ ५दृष्टिविकासः ६शिवः ७संचयः ८महांतंपक्षेअनल्पकंधरायामितिच्छेदःकंधरायांग्रीवायां ९शिवःबहुश्रुतश्च॥

नश्याहि॥ दृष्टास्त्वबांधवजनादितैरेरदृष्टंयदुज्झितेनमिहलक्ष्मणपक्षनिष्ठाः॥ दोषःकिमेषदुरितापहरोगुणोवेत्येवंविविच्यपरिपृच्छतुगुणागु
णज्ञान्॥३९॥ किंच॥ दृष्टंबुधैरितरैःसतांमनेदृतांदोषोयएषोपरैःशिष्टैःस्पृष्टमनश्नतामिहमहाराष्ट्रादिकानांसमः॥ एषांदूषयितानकोपि
निपताहारःपरंतुहिजःसर्वाशीनतुदूषणंहितभुजांतेषामिदंभूषणम्॥४०॥ यश्चशठारिप्रभृतिसत्वस्थमुनिनिर्मितदिव्यप्रबंधाध्ययनेदोषउ
क्त्वादितःसोयमितिहासपुराणादिभिर्वेदमुपबृंहयन्नज्ञोनरोन्वेतेशृणुतावत्॥ बकुलविभूषणेनगुरुणाकरुणानिधिनाकृतिमुकुंदाभिसंधि
मवधार्यपरंगहनम्॥ रुचितमिहप्रबंधमनुसंधतांकथितंसममपिदूषणंस्मृतिपुराणमधीतवताम्॥४१॥ किंच॥ उपादेयंप्राज्ञैरुचितविषयं
द्राविडवचोप्यप्रुक्तार्थंहेयंभवतिवचनंसंस्कृतमपि॥ हरिबिंबेन्यस्तेस्पृशतिसकृभंगोपिसकृतिपदंनसद्रूपोप्यंतःकरणधृतनारीस्तनभरः॥४
॥४२॥ वस्तुतस्त्वगस्त्यव्याकरणानुशिष्टानामनवद्यशिष्टपरिग्रहविशेषप्रकृष्टानांद्राविडशब्दानांकोनामसंस्कृतादपकर्षः॥ पश्य॥ सया
सांव्याकर्ताचुलुकितसमुद्रोमुनिवरःप्रबंधारःप्रौढाःशठमथनमुख्याःशमधनाः॥ प्रवक्तारःश्लाघ्याःप्रथितयशसःपूर्वगुरवोगिरांपारेनासांज
यतिगरिमाद्राविडगिराम्॥४३॥ यश्चैकदेशविषयदूषणोपन्यासस्तत्राप्याकर्ण्यताम्॥ कतिचिदलसाःकर्माभ्यासासहाःपदिनिश्चलास्तद
पिभगवद्भक्तिस्तेवांधुनोतिभवव्यथाम्॥ श्रमसहजनैर्वाहैर्नृणांविनैवहिलंघनैर्ज्वरनिरसनायालवीयोंतरंपरमौषधम्॥४४॥ किंच॥ रह
स्यव्याख्यानेरघुवरचरित्रानुकथनेस्त्रयीसध्रीचीनांबकुलधरवाचांप्रवचनैः॥ अमीभाष्यव्याख्यानैर्हरिचरणकैंकर्यविधिभिःप्रमाणैश्चायां
णांक्षपणमिवनयंत्यत्रदिवसान्॥४५॥ पुनःसक्षणमनुध्यायन्संश्लाघम्॥ अन्यदास्तांनामतामेवकाममन्योन्यकलहायमानानांनानावि

१पृथक्पृथग्विचार्य २अनशनमकुर्वताम् ३शठारिनामांतरं ४उपनिषत्तात्पर्यनिश्चितस्य ५धारयत्सुरूषः ६साधारणसुंदरोपि ७लावण्ययुक्तः ८अगस्त्यःद्राविडभाषोपर्यागस्त्य
मुनिप्रणीतंव्याकरणमस्ति ९ग्रंथकर्त्तारः १०कर्माभ्याससहनासमर्थाः ११स्थिरचेतसः १२श्रमसहकारिणो १३नैकाहाअनेकदिवसाप्येषुतैःअनशनक्लेशसहनसमर्थैःकियोगैः १४ १३
वेदानुसारिणां

धानां श्रुतीनामविरोधसाधनेन साधुभावं प्रकटयंतीमखिलगुणाभिरामां रामानुजसरस्वतीमभिनंदामि॥ प्रसिद्धं हि संधिमिच्छंति साधवद्भूति
॥ पश्य ॥ नित्यं हेयगुणावधूननपरा नैर्गुण्यवादाः श्रुतौ मुख्यार्थाः सगुणोक्तयः शुभगुणासंख्यापनाद्ब्रह्मणः॥ अद्वैतश्रुतयो विशिष्टविषया
निष्कृष्टरूपाश्रयाभेदोक्तिस्तदिहाखिलश्रुतिहितं रामानुजीयं मतम्॥४६॥ ३०॥ अवितथमेतद्यथापि यदिमे संचरंत्याचार्यपुरुषसमा
ख्यातास्ता एतन्मताभिनिविष्टाः शिष्टास्तेषामेषा रीतिर्न रोचते विवेचकेभ्यः॥ पश्य तावत्॥ हत्वा मार्गे द्विजादीनखिलमपि धनं हृंत हृत्वातिदे
न्नाद्दुर्वृत्तास्तस्करा ये वनगिरिनिलया ये च नीचा इहान्ये॥ कृत्वा चक्रांकमेषां झटिति विदधतः किंच मत्रोप देशं तद्दत्तैरेव वित्तैर्दधति तनुमसी
वशापारं परीभिः॥४७॥ किंच॥ जारान्चोरान्किरातान्जनपदहमनान्राजपाशान्महाशाः शिष्यान्कृत्वातिदृप्ताः श्रुतिपथविधुराः श्रोत्रिये
ब्रह्मनिष्ठैः॥ साकं नो भुंजते मी सकृदपि विनतिं कुर्वते येन तेषां संकेतेनैव सिद्धं तदिदमविदुषां श्लाघ्यमाचार्यपुंस्त्वं॥४८॥ अहो महानय
मभिजनविद्यावृत्तसंपन्नानामन्येषामप्यनिवृत्तो व्यामोहः॥ आचारस्य दवीयसां घनतृषामज्ञातवेदाध्वनां कामातंककलंकपंकिलहृदां के
षांचिदेषाममी॥ शुद्धाचारजुषो जितेंद्रियतया श्रेष्ठाः स्वयं सूरयः शिष्यत्वं यदुशंति तत्किल कलेः साम्राज्यमत्रोर्जितम्॥४९॥ अपिच॥ स्व
यंतरितुमक्षमः किमितरान सौ तारयेदिति स्वयमचिंतयन्नगणयन्धनानां व्ययम्॥ जडं गुरुरिति भ्रमन्नाश्रयति पुस्तकाडंबरैर्बहुप्रकारणा
न्वितैः पृथुलदेवताविग्रहैः॥५०॥ अपिच॥ अमलमतिषु लोके जागरूकेष्वनेकेष्वपि निजगुरुवंशोत्पत्तिमेवावलोक्य॥ विगतशुभ चरित्रं
विदशास्त्रानभिज्ञं कमपि गुरुरितीमे कष्टमाराधयंति॥५१॥ अपरमपि कलेराकर्णय चमत्कारम्॥ सम्यक् शिष्यजनं परीक्ष्य बहुभिः संव
त्सरैरुत्सुकं शुश्रूषाभिरुपादिशन्प्रमुदिताः पूर्वे भुवीति श्रुतम्॥ आराध्येष्टसमर्पणैरविनतानाचार्य एवादराद्धैर्भूरितमैः प्रशस्य

१अनित्यत्वादनुपादेयाः २मत्ताः ३चक्रमुद्राचिन्हं ४दुर्नृपान् ५रहिताः ६दूरणां ७अतिलोभिना ८इच्छंति स्वीकुर्वंति च ९महतीभिर्देवताप्रतिमाभिः॥ ॥ ॥

वि॰द लभतेशिष्यान्क्रमेणाधुना॥५२॥ वि०॥ मंदमनीषमहतः पुरुषानेवं मा दूदुषः॥ भवजलनिधिमज्जन्मज्जनोज्जीवनार्थं जगति महति वेशे ज्ञातवं
१५ तो महांतः॥ प्रपदनधनतुष्टाः पंचसंस्कारहीना कति न कति न एते ज्ञानहीना न पुनंति॥५३॥ अपि च॥ आचार्याः पुरुषा महत्तरकुलेष्वंभोजास्
दास्योज्वलानावः संसृतिवारिधेः परममीना वातरिष्यन्यदि॥ अत्रापि श्रुतदास्यवृत्तयइहाविज्ञातमंत्रोत्तमाः सर्वे तर्हि कलावतमतनवो हंतापति
ष्यन्नधः॥५४॥ तापादिभिः सपापाजनता पुनतां महात्मनामेषाम्॥ दोषश्चेदेषसमो दुष्टात्पुनतोपि गांगपूरस्य॥५५॥ इदं च बोद्धव्यम्॥ सदूश
प्रभवश्चरित्ररहितोप्याहत्य एवोत्तमैः साध्वाचारयुतोपि दुष्कुलभवः सभ्येषु नाभ्यर्हितः॥ शालिग्राममहोत्रिमंपदमतिः सलक्षणायुक्तमप्याद
त्तेन तु लक्षणाढ्यमपि तच्चक्रोज्ज्वलं कृत्रिमम्॥५६॥ सविनयमंजलिं बध्वा॥ शिष्यार्पितेन शफचिना द्रविणेन तुष्टाः शिष्टा मुकुंदशरणागुतिधर्म-
निष्ठाः॥ सत्संप्रदायनियताः प्रयताः सदा ये तेभ्यो न मांसिकरवैवर वैष्णवेभ्यः॥५७॥ इति विमानमन्यतः प्रस्थापयन् अग्रतो दृष्ट्वा॥ एषा कैरविणी
विशल्यकरणी दोषाश्रुगात्तात्मनामेतद्बाधसि पार्थसारथिरिति ख्यातः समिंधे हरिः॥ यस्याद्याबुजचुंबिनाम्फुरपतेः कोटीरगारुत्मतस्तोमानां तु
लसीदलप्रकरतो नो वेदभेदंजनः॥५८॥ अत्र वसंतः संतश्चिरं तनोत्थं तं चिंतनाश्रांताः॥ ओ नन्वंते स्कंचरितमानन्वतो विभांति शांतिधनाः॥५९॥
कृ०॥ अस्तु तथापि परिकलितगुणप्रह्वाणहूणप्रायेहे पजननिबिडनगरविशेषसन्निकर्ष एवात्र महान्दोषः दुर्लभाः खलु हूणेभ्यः कुत्सिततरं
मालोके हूणाः करुणाहीनास्तृणवद्ब्राह्मणगणं न गणयंति॥ तेषां दोषाः पारेवाचां येनारत्वं तिष्ठो चमपि॥६०॥ पुनः स निर्वेदं विधिमुद्दिश्य॥ शो
चत्पागिषु हूणकादिषु धनं शिष्टेषु च क्लिष्टतां दुर्मेधस्स्फुधराधिपत्यमतुलं दस्येषु भिक्षाटनं॥ लावण्यं ललनास्फ दुष्कुलभवास्त्वग्र्यो स्फ नीरूपता
कष्टं सृष्टवतोल्वयाहतविधे किन्नामलब्धं फलम्॥६१॥ वि०॥ पश्य त्वमेतेष्वपि गुणग्राहिताम्॥ टी०१ तप्तमुद्रापुंड्रमंत्रनामनित्यविधिः२ विष्णुः३ न
अवांतरिष्यन्निति च्छेदः नतरेयुरित्यर्थः४ तप्तमुद्रादग्धदेहाः५ सतन्वा ६ जीनदी ६ मुकुटनीलमणेः७ उपनिषद्भागाः८ निरंतरासक्ताः९ शरीरत्यागपर्यंतं१० विस्तारयंत १५
११ कुलीनास्फ॥

प्रसह्य न हरंत्यमी परधनौघमन्यायतो वदंति न मृषा वचो विरचयंति वस्त्वद्भुतं॥ यथाविधिकृतागसां विदधति स्वयं दंडनं गुणानुवगुणाकरेष्वपि
गृह्णाण हूणेष्वमून्॥६१॥ इति विमानमितः प्रतीच्यां दिशि योजनपंचकमतिक्रामयन् पुरतो ददर्श सामोदम्॥ इयं काची कांची करिशिखरिणः का
पि नगरी गरीयस्यां यस्यां विहरणजुषां पक्ष्मलदृशां॥ मुखं दर्शं दर्शं रजनिकरमादर्शममलं स्वरूपं के पंकेरुहमपि न निर्वृतिरसिकाः॥६२॥ किं
च॥ स्फुरमनोजनतास्थानं स्थाने सद्रूपसेवनी सेयम्॥ स्फुरताभ्युदयविधात्री शफर्भकांची साधु रंजयति चेतः॥६३॥ नगरीमेनां दक्षिणेन करुणा
झरीव भगवती वेगवती नाम प्रवहति पावनी शैवल्लिनी॥ माधुर्याध्ययनोपसन्नमधुनिष्यंदानिमंदानिलव्यालोलत्तटचारुभूरुहशिखानिष्या
तिपुष्पाधिकैः॥ डिंडीरैः स्मितवंति पांति दुरिता हुंगा पगा यास्फुरहुंगो हुजितवाजिमेधमुखक्रतूद्धासिपाथासिनः॥६४॥ इतश्च सखे च स्फानि
क्षिप्यताम्॥ य एष राजत्कटकः सदालिभिः समाश्रितः शोभनदानसंपदा॥ स नित्यशुद्धं वरदं तमुद्वहन् यथार्थनामा गजभूभृदीक्ष्यते॥६५॥ स
भक्तिप्रकर्षमंजलिं बध्वा॥ द्विपाचलमुपाश्रितं त्रिदशपादपस्वर्गवीत्रपाकरमुपास्महे दिगधिपावनपावनम्॥ कृपाशिशिरलोचनं कृतभवव्यथा
मोचनं वपुः स्फुरभिलाधरं वरदनामधाम स्थिरम्॥६६॥ कृशानुमामन्त्र्य॥ वैरदंभो भजसततं शरदंभोरुहविलोचनं देवम्॥ परदंभोपहतिकरं दैरे
दंभोलिधरमुखमखाशनुतम्॥६७॥ पुनः सानुस्मरणरोमांचम्॥ तापत्रयप्रशनाद मृतं गृहीत्वं तामिव वेधहयमेधवपामुपासे॥ अंभोधिजाधरस्र
धारसवासितेन या चुंबिता वरदराजमुखांबुजेन॥६८॥ पुनः सानंदम्॥ भुवनवहनशीलासिंधुरागं भजंती जयद वरदमूर्त्तिः साधुवेगापगा च
॥ दमयितुमवतीर्णा धातृयज्ञं द्वितीया सफलयितुमिहाद्या सादरा प्रादुरासीत्॥६९॥ टी॰ १ काचयंत्रादि २ हस्तिगिरेः ३ संदरीणां ४ दृष्ट्वा दृष्ट्वा ५ कामासक्ताः सुष्टुम
नोयेषां ते च ६ सुंदर रूपं संसेवनीयसद्रूपं च ७ देवसंघो रतिश्च ८ क्षेत्रं भूलग्नं च ९ एतन्नामका नद्याः १० रूद्यपि ब्रह्मा सरस्वतीमनादृत्य अश्वमेधं गत्या अश्वमेधं प्रारब्धवान् तदा रोषवत्यात्
या यज्ञो विघ्नित इति कथा अनेकाश्वमेधफलनिर्माणे विधातृसदृशानि ११ वरदराजं १२ हस्तिहरिः १३ कल्पद्रुः कामधेनुश्च १४ ब्रह्माश्वमेधसंबंधिनी १५ वरदंभो इति पदं १६ शिवेंद्रादि १७ उद
कं जगच्च १८ समुद्रप्रीतिः द्विपाचलश्च

लि·दं क्र०॥ वयस्यन्नवेयंजयानभिज्ञेतस्मिन्नजयती त्यक्तिरयुक्ता॥ सवनसफलीकरणभणितिरर्पितस्यातिकूल्यभाजिनोचिता॥ तथाहि॥ अजयज्ञो
१६ ङ्कवेतस्मिन्कथंनायजयत्तना॥ सवनाशानुकूलेकासवसाफल्यकारिता॥७१॥ किं॥ सरवेश्लेषभंग्यैवदोषमुद्भावयितामवनात्तस्मिन्नखिल
हैयप्रत्यनीकतैवाविष्कृता॥ युक्तंचैतत्॥ पद्मोल्लासविधायिनिसत्सथंदीप्तिकृतिचक्रेभव्यकरे॥ आस्वतिवरदेभवितानज्ञानुदोषानुपगवातोपि
॥७२॥ समंतादवलोकयन्नंजलिंबध्वा॥ सेवेनंतसरःश्रयेकरिगिरिंश्रीपुण्यकोट्यासमंध्यायाम्युत्तरवेदिमप्रमहितंदेवाधिराजंभजे॥ कल्या
णींकलयामिकंजनिलयांकल्याणकोटिस्थितामीडेराघवयादवादि मकिरीन्वंदेमुकुंदाश्रितान्॥७३॥ इतिमती च्यादिशिकिंचिदंतरमति
क्रम्यसविस्मयानंदम्॥ अत्रहि॥ स्वावज्ञानसमून्मिषद्रुषिसरस्वत्यांविरिंच्यध्वरप्रत्यूहायनदीप्रवाहविधिनापर्यापतत्यामहो॥ दूनेतुद्रुहि
णेगणेत्वमरुतादीनेमखंविघ्नतः पातुसेतुकृदेषसेतुरभवत्ससींद्रकेतुःस्वयम्॥७४॥ किंच॥ परंवेगंसरस्वत्याउद्वेगमपिवत्सतेः॥ एषसेतुर्वि
धरणोन्यरुणद्धगपस्मभुः॥७५॥ अपिच॥ आशामीशानबंधोस्वरणनखरुचांधारयास्मेरयंतीकुंभीडिंभस्यकाष्ठामपिमणिमुकुटन्यु
प्तमुक्तामयूखैः॥ पर्यंकेशब्दविद्यापरिमलसरलेपंकजस्पर्धिनेत्रावक्तिवेगापगायांस्वपतिसमुदिताकापितापिच्छवर्णा॥७६॥ सप्रत्यभि
ज्ञं॥ प्राजापत्यमखांतरायतटिनीपाथोनिरोधोद्यतःप्राप्तःपावनहेमत्तामरसिनीपारंकृपारम्यधीः॥ क्षेमंकोमलमल्लिकासहचरः पुष्णा
तुकृष्णांबुदच्छायःसोयमवातरन्महतिपारंगैर्भुजंगेशयः॥७७॥ पुनरनुध्यायन्सानंदम्॥ शतमखमणिस्तोमश्यामंशयानमहीश्वरेश
शिसरखमुखंराजीवाक्षंसमुन्नतनासिकं॥ महितचरणंधातुःपत्न्यामहस्तभसः परंहृदिलगत्तुमेबिंबोष्ठंतदेयथोक्तकृदाह्वयम्॥७८॥
१ विधातृयज्ञोत्पन्नापक्षेजयानभिज्ञजन्मा २ यज्ञभागाशनंतन्नाशश्च ३ लक्ष्मीकमलंच ४ आकाशवेदमार्गौ ५ चक्रवाकहिताःपक्षेचक्रयुक्तकरे ६ सूर्यदीप्ति
मांश्च ७ रात्रिर्दूषणंच ८ संज्ञकंविमानं ९ एतत्संज्ञकंस्थानम् १० अगस्त्यः ११ शेषे १२ सरसी १३ तद्धार्या १४ श्रीरंगक्षेत्रे १५ यथोक्तकारीतिनद्देशप्रसिद्धनाम॥ १६

किंच॥ येगवतीसेतुतयाभगवतीर्णादिदेवतावितुतान्॥ भगवतीयंदुरिताद्भगवतीकलशजलधिकन्यायाम्[1]॥७९॥ कृशानुः॥ अहोकथमा
शु कविः सन्नपिभवानमुं देवमभिनंदति॥ तथाहि॥ अधःकरोत्यादिमशाब्दिकोरगकलानिधिं धिकृरुतेमुखेनयः॥ कृतांतरायस्यसरस्वतीज
वैरस्तं वेरुन्वितस्यकथंभवेत्कवेः॥८०॥ वि०॥ किमेभिः श्लेषैकावलंबनैर्दोषैरमुं देवमाश्रितेषुखल्वप्रस्पृहः सरस्वतीप्रवाहो विजयते॥ प्रप
कल्पते कामशमास्फुरद्थरसुधागर्वसर्वस्वमोषोक्तान्युक्तान्यमीषांरसिकजनमुदेधातृणां षाह्निषाम्॥ श्लाघावेलास्फुदोलायितनिज
मुकुटाकल्पकल्पद्रुस्तूनोड्डीनालिध्वानतानाकलनपरिमलचारुवीणाभिगाना॥८१॥ किंचिदुत्तरतो दृष्टिमाधाय सांजलिबंधम्॥ क्षेमारंभ
नितानमाप्रवज्रुषांहेमाभिरामांबुजस्तोमायातमरंदलंभितपयोभूमास्वभूमानिता॥ सह्याद्रिप्रभवासमानविभवामस्मामसह्यार्तिहृत्कृष्णायोगिव
र्यपुण्यसरसिदुह्यास्सह्यांहसे॥८२॥ इतिदक्षिणतः सादरमक्षिनिक्षिप्य सांजलिर्भूत्वा॥ विश्वाल्हादकरी करींद्रसरसीकल्हारपारंपरीभव्यामोदधु
रंधरानिलजडे दिव्यालयेजाग्रतीम्॥ कष्टापह्नुतिवर्तिनीं घनतपः क्लिष्टात्मनां योगिनां मिष्टामष्टभुजां भजामि विबुधैराराधितां देवताम्॥
॥८३॥ अथप्रतीच्यां दिशि किंचिदंतरं गत्वा विमानमागमय्य सहर्षम्॥ त्रिदशाकलितस्नेहस्फूर्तिमानुत्तमपंसतमः॥ भातिदीपप्रकाशो
ऽयं शरण्यागतबोधकृत्॥८४॥ कृ०॥ दीपप्रकाशसंज्ञादेवेस्मिन्नुत्तमस्फुरणे॥ रात्रिचरप्रतिकूलेन दीपजातोऽप्यसद्भावोनाहो॥८५॥ वि०
॥ मद्युक्तमेवंभाणीः॥ प्रकटितदशावतारेप्रचुराज्याकलनभावितस्फुरणे॥ दीपप्रकाशनामक्षेमं विभाव्यादितिभीतिहरे॥८६॥ निरू
प्यसानंदम्॥ श्रीरंगेश्वरशासनादधिगतक्षेत्रं चलाचार्यकंदानेयेकविवादिदंतिहरिरित्यार्यावदन्तिक्षितौ॥ सर्वेस्यामपिहंततत्रसर

१ कं॰ दुग्धम् २ देवाः वर्त्तयश्च ३ तैलंप्रीतिश्च ४ तिमिरंअज्ञानंच ५ देवतादीपप्रकाशश्च ६ गृहंरक्षणंच ७ उत्कृष्टतमंस्फुरणंयस्मिन्पक्षेउद्गततमःस्फुरणंयस्मि
न् ८ नदीपः समुद्रः तस्माज्जातालक्ष्मीकौस्तुभौवा ९ दशावताराः प्रसिद्धाः पक्षेदशानांवर्त्तिकानामवतारः १० प्रचुरंयदाज्यंपक्षेप्रचुराःआजयःसंग्रामाः ११ दांता
चार्ये

वि·द॰ यौरस्वातंत्र्यमासेदुषांस्फ़ुत्रामास्महिवेंकटेशकविराडत्राविरासीत्प्रभुः॥ ८७॥ जनानुद्दिश्य॥ भेदाभिदाविषयवादापतद्दुरूपपादार्थसाधकमदो
१७ त्सादावहाद्भुतमखवादागापयास्यद्विनोदापहारभणितिः॥ पादारविंदनतखेदापहारचतुरो ह्यामारमाधवगुणास्वादाभितुष्टहृद्मोदायवोभ
वतुवेदांतदेशिकमणिः॥ ८८॥ अपि च॥ नानाम्नायपरिश्रमं कलयतां नास्त्येव शास्त्रेषु धीः सतोरप्युभयोस्तयोर्नस्फ़ुरभासाहिक्षितौसाहिती·
॥ अप्येतास्फ़ुसतीषु नास्ति विनयो नाचारभक्तिस्समाचातुर्यः सच सा च सा च स च ताश्चालंब्य खेलंत्यमुम्॥ ८९॥ किं बहुना॥ अर्वतमास्येतमुपा
स्यदेवं गर्वेव मोजकु दृशां प्रशांतम्॥ कुर्वंतमेतं गुरुमंतरेण गुर्वंतरं कोत्र गुणी वृणीते॥ ९०॥ हृ·॥ वयस्यमास्मैवमवोचः यदेतत्सस्वावलंबनं
तः पक्षांतरस्वीकार एव वरमिति मे प्रतिभाति॥ तथा हि॥ यस्मिन्पक्षेस्ति मोक्षो गुरुणि रघुनिवासाधने प्यप्रयुक्ते श्लाघा हेतुश्च मार्थव्ययकर
यजनाद्यग्यकर्मप्रहाणम्॥ तं हंतोपेक्ष्य पक्षं श्रयति जगति कः काम्यवेदोक्तकर्मानुष्ठानावश्यकत्वप्रकटनकठिनवेदचूडार्यमार्गम्॥ ९१॥
वि॰॥ निरूपणनिपुणोपि भवान् कथमेवं कथयति॥ वेदांतार्थविशोधितं हितपथं न्याधूय साधून्चितं चापल्याद्नुरुंधनेत दितरं पंथानमंधान
राः॥ इष्टं भक्ष्यकांतयाच विहरेत्स्वैरं प्रियालापिनं रोगार्तोश्वपलास्तवति न तु तं यः पथ्यवादी भिषक्॥ ९२॥ किं च॥ आम्नायमौलिगुरुणा क
रुणाकरेण नावा तरिष्यत यदीह भवाब्धिनावा॥ अज्ञातभक्तिजगदश्ममसच्चरित्रमज्ञातशास्त्रमभविष्यदवैदिकं च॥ ९३॥ पुनरालोच्य॥
अथास्य खलु निगममौलिगुरोरशेषविद्यासमुद्भूतलस्पर्शित्वादधुनातनविबुधव्यूहसमभिव्याहारो नोचितः॥ किंतु॥ निशामयति यः किल
हृद्यां निशामयत्यंध्रिणा च यो विश्वम्॥ ॥ गजतुरंगौ वदनेयौ तैः सह वेदांतदेशिको गण्यः॥ ९४॥ विचिंत्य॥ गंभीरशब्देन विशालमोहदृशापि
शांत्वग्रहमोचनेन॥ घंटा हरेर्वेंकटनाथरूपा कल्याणमुल्लासयति क्रतीनाम्॥ ९५॥ पुनः सचमत्कारं॥ वेदांताचार्यशब्दोस्मिन्नेवेदानीं स्था १७
टि॰ १वेग २शास्त्रधियोः ३साहित्यशास्त्रम् ४चातुरीशब्दस्य बहुवचनम् ५हयग्रीव ६अज्ञानजम् ७शोषः ८आलोचयति ९घंटावतारो वेंकटाचार्यः॥ ॥ ॥

पक्षेस्मः॥ इमंविवेकंकुर्वतोदांताचार्येचतंविदुः॥९६॥कृ०॥कथंनामद्रुहिणगृहिणीचिकुरनिकुरंबचुंबिचंपककुसुमसुकुमारतराः॥ क
विकथककर्कठोरवगुरोरपिगिरोदुस्तरप्रस्तरनिष्ठुरबृंहिष्ठसासूपहृदयनिर्भेदायजायंते॥ वि०॥ सखेशृणुतावत्॥ वेदांतार्यगिरःप्रसूनमृद
वोमोदंदधानाःसतांश्रोत्रग्रावकठोरकाण्यपिपरंभिंदंतिहृद्विद्विषाम्॥ नेदृग्वार्यजनाभिनंदितमृदुस्पर्शोपिपादोहरेर्द्भिंदेशाकटासुरेतु
शतकोटस्योकारमागान्नकिम्॥९७॥पुनःसप्रार्थनमंजलिंबध्वा॥ दर्पाविष्टकुदृष्टिदुष्टसमयोत्पादायबोधांकुरोद्भेदायप्रबलेकलावपिजयोत्पा
दायवेधाध्वनः॥ श्रीमल्लक्ष्मणपक्षरक्षकबुधामोदायपापाटवीच्छेदायाऽर्थिमरुत्तरुर्विजयतांवेदांतविद्यागुरुः॥९८॥ इत्य न्यतोदृष्टिंवि
न्यस्यसांजलिबंधम्॥ श्रीमान्गभीरतरवेगवतीप्रतीरभूमावघद्रुहिसुरद्रुरिवावतीर्णः॥ कामादिवैरिगणमुल्बणमस्मदीयंकामासिकान
रहरिःकवलीकरोतु॥९९॥ इत्यन्यतश्चक्षुर्निक्षिप्यप्रांजलिःसन्॥ भयार्त्तजीवातुदयामहिम्नेवैकुंठधाम्ने करवैनमांसि॥ आम्नायप्र
क्तःपरमेशितेतिनाम्नायउक्तःपरमत्रचित्रम्॥१००॥ युक्तंचैतत्॥ यतोविष्णुःपरमइतिश्रूताश्रुतिः॥ अनपायपरमोविष्णुःकस्मादपरमोभवे
त्॥ युक्तंरमापतेरन्येदेवास्त्वपरमाइति॥१॥ किंच॥ जाग्रत्स्वेवशिरांसिनित्यवचसांसर्वोन्नतौशार्ङ्गिणस्तत्रव्यासपराशरादिकृतयोदत्तादरा
वस्तुतः॥ यःपादांबुददातियस्तदुपसंगृह्णातिधत्तेथवायश्चैतच्छिरसैवतेषुपरमंजानातिकोनात्मवान्॥२॥ पुनःसचमत्कारं॥ दुर्वादिनो
विष्णुपदारविंददोषापहृतानुसरंतिमोहात्॥ तेषांमतंतुस्वयमत्रविष्णुपदारविंदानुसृतिंविधत्ते॥३॥ इत्यन्यतोदृष्टिंविन्यस्य॥ समंतरू
द्रुमपुष्पनिष्यतन्मरंदसंतत्याभिषिक्तमुत्तमम्॥ रविक्रमाधकत्वनिरोधिगोपुरंत्रिविक्रमस्यायतननिशाम्यताम्॥४॥ सविस्मयमभिध्यायन्

टि०॥ विचारंकिंचश्लेषेणइमंवेदांताचार्यशब्दंविगतवेकंवेशब्दरहितंकुर्वतोलोकास्तमाचार्यशब्दंचदांताचार्यंब्रुवतेतियुक्तमेवेति श्रीमहंतोपाह्वयलक्ष्मणा
नांलापन्नकौशल्यम्॥ १ वज्रप्रायाताम् २ कामासिकानामकनगरवासीनरहरिः ४ नआम्नायउक्तइतिविरोधाभासवैचित्र्यं ५ अनुत्कृष्टःलक्ष्मीरहितश्च ६ गगन
रविंदं

सि॰ द॰ अध्यारोश्रयतामनश्वरपदप्रासादनिश्रेणिकोहर्षादूर्ध्वमुदंचितः सचरणस्त्रैविक्रमोनः क्रमात्॥ त्रैलोक्यार्पणतःसितंसुभृद्यशश्छत्रंयदासीद्ध
१८ दैर्ध्वस्थितोहरिनीलदंडइवयस्तद्धारणायोद्धतः॥५॥ ह॰॥ किमरेमायाविनमेनमक्रमंत्रिविक्रममभिनंदसि॥ पश्य॥ श्रीमानपिस्वयंदैत्यात्कु
वांगःकुमतिग्रहम्॥ विंदन्समहतींवृद्धिमिष्टगोत्रैभिदेददौ॥६॥ विशिष्यायमकपदानांकवीनांनश्लाघनीयः॥ सतः॥ नित्यानपायिप्रमदोपि
नाथोबहूभंवन्नूनंचितदातृकोसौ॥ कविव्यथाकृत्खलुभूस्करोपिभूदानवत्त्वंसममेवभेजे॥७॥ वि॰॥ अभ्युपगच्छामएवभवतःश्रोद्गुणदो
षीकरणपांडित्यमास्तामेषश्लेषचमत्कारः॥ आकर्णयतावदेतत्॥ पदाश्रितरक्षणायप्रवृत्तोक्षणःखमहत्त्वानुरूपमपिरूपमापेदे॥ नित्यान्नं
तोपिनिरपायरमाश्रितोपिदातापिहंतबहुशोमहतांपदानाम्॥ स्वीकृत्यवामनवपुःश्रितमिंद्रमीशःपातुपदंत्रितयमन्नबलिंविभिक्षे॥८॥ पुनः
सभक्तिप्रकर्षम्॥ त्रैविक्रमास्त्रिपथगाजनकःसपादःपायात्सुरस्यमरुतांमरुतांनिहंता॥ शंभोःस्फुरन्मुकुटभूषणदानचंचुमंभोनिधेःश्वशु
रमाप्तगिरोयमाहुः॥९॥ इतिकिंचित्परिक्रम्य॥ अत्रहि॥ कांचीनगरविभूषाकामाक्षीकल्पमंजरीभजताम्॥ रक्षास्करसेनानांराजतिशर्वस्यस
र्वस्वम्॥१०॥ इतिनिरूप्यसविस्मयानंदंकामाक्षीमामंत्र्य॥ दंतश्रीस्तवहश्यतेयदितःकुंदंननिंदंतिकेवक्रेयद्यभिलष्यतेबुधजनश्चंद्रंनसं
द्रक्ष्यति॥ हहेदृष्टियुगेपुनर्नविनुयाद्वालोपिनीलोत्पलंसूक्तिश्चेदनुभूयतेमधुरताकामाक्षिकासाक्षिके॥११॥ कृ॰॥ यद्यपिविद्यतेकामास्या
सर्वाभिनंदनीयंसौंदर्यम्॥ तथापिमुधातदितिप्रतिभाति॥ तथाहि॥ कांतोविरूपाक्षइतिप्रतीतःकामस्यहंतागिरिराजपुत्र्याः॥ स्तंबेरमास्य
स्तनयोःपितस्यालंबोदरःकिंफलमाभिरूप्यम्॥१२॥ अनयोःखल्वंबिकात्र्यंबकयोःदांपत्यमननुरूपमितिव्यक्तमेतत्॥ इयंहिसर्वमंग
लासतुस्मशाननमंदिरोविभातिहैमवत्यसौसयातिदिक्षुभिक्षुकः॥ इयंतुकुंकुमांकितासभस्मराशिरूषितोप्यरालकुंतलाचसाजटाभिरेषभीषणः

१लक्ष्मीसंपदौ २कुत्सितपृथिव्यौ ३इंद्रकुलानाशकौ ४भूदैत्यत्वंतत्स्वीकारकर्तृत्वंच ५स्वभक्तं ६निर्जलत्वं ७शिवःश्लेषेतुविरूपेकुत्सितेभक्षीणीति ८मंगलविरुद्धंस्येतत् ९सुवर्णाले १८
सृताहिमनगस्यकन्याच

वि० वयस्यमैवंवादीः ॥ नखल्वप्रशस्तैरप्याबाससवासः प्रभृतिभिः सांसिद्धिकमभिरूपाणामाभिरूप्यमपहीयते ॥ विनस्तां वाकृत्तिंनिवसतु
चिरंवापितृवनेशिवस्तावद्भूत्तामहिगणमथाप्येषसुभगः ॥ परीतंशैवालैरुषितमपिपंकेषुमलिनानलीनोबिभ्राणंकिमिहकमनीयंनकमल
म् ॥ १४ ॥ किंच ॥ रमणीयः सहिपुरुषोरमणीयत्रैवरज्यतिविदग्धा ॥ श्लोकः सएवस्रग्भंगश्चित्तसक्तंहियत्ररसिकस्य ॥ १५ ॥ अवधार्यतामति
मात्रमत्रेदंविचित्रम् ॥ शिवास्यालौकिकतः कामोजितइत्येवशुश्रुम ॥ व्यत्यासीत्रजितोयस्मात्कामास्यालोकतः शिवः ॥ १६ ॥ पुष्कलंकिलपु
त्रभाग्यमपिपर्वतराजकन्यायाः ॥ यतः ॥ कुशलीभनाथवक्त्रः पुत्रः प्रथमोहिमाद्रितनयायाः ॥ पंचास्यात्पितुरधिकः षडाननोनंदनोहिती
योस्याः ॥ १७ ॥ इत्यन्यतः किंचित्परिक्रामन्सामोरम् ॥ शशांकमौलिः सहकारमूलेकैलासवासीसइहाविरासीत् ॥ यस्याग्निभूर्हेकुचतनू
भवश्चयोषापिभूषापिचनागराजिः ॥ १८ ॥ क० ॥ वयस्यकिंवर्णयसिविश्वविलक्षणचरित्रंरुद्रंलोकेहिलोचनशैत्यमपिपाद्यविषयायत्त
मानान् ॥ जनानेवपश्यामः ॥ अयंतुपशुपतिस्थाणुरितिस्वाह्वयमन्वर्थयन्निवआशुशुक्षणिमस्मिन्निक्षिप्तवान् ॥ वि० ॥ अवधेहितावद
भिधास्यामिरहस्यम् ॥ अंगानुषंगोदितसीतबाधामिदोर्ष्णुसिंधोश्चसमन्वयेन ॥ हर्तुंवहत्यग्निमशीततीयादरोहसंतीमिवहंतदृष्टिम्
॥ १९ ॥ क० ॥ हंततर्हितुहिनकिरणशकलास्फुरत्सरिज्झरीशिशिरशिरसस्त्रिपुरहरस्यकथमभिषेकप्रियता ॥ ततश्च ॥ गंगातरंगावलिभिःसु
धांशोःसुधाझरैश्चानिशमार्द्रमूर्ध्नः ॥ वृथाभिषेकंकलयंतिशंभोस्तत्स्नायतोयस्यदहस्पदःके ॥ २० ॥ वि० ॥ अत्रापिप्रयुक्तमुत्तरंत्वयादरामि
॥ ज्वलनाकलनाद्विषस्यपानाद्विषभाजांवहनाच्चुतप्तमूर्तेः ॥ अनिशंत्रिदशापगाधरस्याप्यभिषेकप्रियताशिवस्यजाता ॥ २१ ॥ क० ॥ भ
स्तीदमथाप्यन्यदपिनयुज्यते ॥ किमसौविहायविहायसे — ततंशंकरशिरसिगंगातरंगांतःप्रतिवसतिमृगांकःकृशांगः ॥ टी० अमनोज्ञानांअम
गान् ३ पार्वतीकामास्तिकामेनेत्रंतेनजितइतिविरोधः ४ एकाम्रेश्वरनामाशिवः आम्रेश्वरइतितद्देशप्रसिद्धः ५ गुहः अग्न्युत्पत्तिस्थानंच ६ नगराजस्येयंनागराजिःनागानांराजि
रितिच ७ अंगारपात्रम् ॥

वि·द विश्वा०॥ शृणु सखे तत्र कारणम्॥ शिवशिरसि सीतभानुः सागरसूनुत्वसूचनाय परम्॥ अधिवसति तन्महिष्या गंगाया जठरसुल्पतनुरेषः॥२२॥
१९ कृ०॥ तथापि लुब्ध एष फलप्रेप्सुभिरनादृत्यः॥ तथाहि॥ सूक्ष्मसितांशुकलाभेप्यपटो हैमधरपदनिविष्टोपि॥ लुब्धोयमयो हस्तस्तंडुलेसल्लेप्य
टल्यहो भिक्षाम्॥२३॥ अन्यदल्पमिदमुच्यते॥ यच्छेकरसंगाद्गंगायामपि जीवनदायिन्यां संक्रांतात द्गत्तालुब्धता॥ प्रश्न॥ मुक्ता भिता वि-
ष्णुपदादुदीतां गांगेयमुत्पाद्यवर्स्कप्रकृष्टम्॥ आप्यापि रत्नाकरनित्यसंगं कपर्दिकाशां न जहाति गंगा॥२४॥ अन्यच्च॥ सर्वतोमुखसमृद्धिजु-
षोद्यत्पौंडरीकंघनवासनयापि॥ यत्तयाव्यवधिजन्ममरवस्तत्तत्र घाति चिरसंगतिदोषात्॥२५॥ पुनर्विमृश्य॥ ईशः करस्थीकृतकांचनाद्रिः
कुबेरमित्रं रजताचलस्थः॥ तथापि भिक्षाटनमस्य जातं विधौ शिरस्थे कुटिले कुतः श्रीः॥२६॥ किंचैष विरुद्धधर्मो निवासानस्तोतव्यः॥ शृ-
णु तावत्॥ धत्ते महो मूर्ध्नि तदोषधीशो मोषर्बुधं भालतलं गकेषु॥ फणींद्रमौलिस्थमणिप्रसूते हरोंधकारित्वमथाप्युपैति॥२७॥ अपिच॥ तार-
कारिं वहन्नंके मस्तके तारकाधिपम्॥ अंगीकुर्वन्सुदृशामप्यलीकासो विभात्ययं॥२८॥ वि०॥ किमेभिः शब्दश्लेषैकशरणैर्दूषणैरस्य खलुमृ-
त्फंजयस्य विश्वस्त्रत्यमसदृशं वदान्यत्वम्॥ दीर्घांशुसुनिसूनवे प्रददे दिव्यं तथाभीष्टदं प्रख्याताय भगीरथाय भगवत्पादोमृतं प्राददात्॥
पापेभ्योपि च बाणपंक्तिवदनप्रेष्ठेभ्य इष्टफलप्रदात्तस्य शिवस्य भाति जगदाल्हादायवादान्यकम्॥२९॥ कृ०॥ तदेतद्व्याहृतं भाषितं॥ यन्म-
हादेवस्य वादान्यकं जगदाल्हादायेति॥ यतः॥ दत्वा वरान्दानवराक्षसेभ्यो विश्वस्य चस्वस्य च यो विषादम्॥ संपादयामास स शशांकमौलि-
र्दातृत्वमेतस्य तवैव हृद्यम्॥३०॥ वि०॥ कुटिलधिषणगुणमपि दोष इति घोषयति भवान्॥ तथाहि॥ टी० १ एककलः २ चंद्रः वस्त्रं च ३ विरोधे हेमध-
रस्येदं हैमधरं पक्षे हिमधरस्येदं ४ शुभं लोहं च ५ तेंडुर्गणस्तेन रूसतीति तस्य भावस्तत्त्वम् ६ मौक्तिकानि मुक्ताश्च ७ भीष्मः स्कंदपर्णं च ८ द्रव्यं वसवश्च ९ सर्वतः प्र-
सारि समृद्धिजुषा पक्षे सर्वतोमुखमुदकं १० पुंडरीकं कमलं तत्संबंधि सुगंधिमुक्तया पक्षे पुंडरीकोयज्ञः ११ देवं चंद्रश्च १२ स्कंदं १३ स्त्रियं दृष्टिं च १४ कुत्सितं भालं च १५ अ- १९
ग्रेसरः १६ औदार्यम्॥ ॥

दैत्येभ्योनवरान्सदास्यतियदित्र्यक्षोमुहुस्तर्हितेनाशास्यन्भुवनस्यपेष्टुमुदयंनाप्स्यद्यांशार्ङ्गिणः॥नोदास्यिष्यतमानुषादिषुहरिर्नोसेतु
गीतादिकंप्रारप्स्यद्भगवान्भवार्णवमभीनालंघयिष्यन्नराः॥३१॥ किंच॥ पंपीतरंगशिशिरानिलडिंभजातकंपाग्रनिष्पतिततपुष्परसाभिषि
क्तः॥ संपादयत्यतुलसंपदमर्थिनोऽनुकंपासुधांबुधिरपपतिरंबिकायाः॥३२॥ पुनर्निरीक्ष्यसश्लाघम्॥ अल्पोपिकांच्यामात्रासादात्सादय
तिगौरवम्॥ यतएतत्पुरस्थाणुर्गिरीशइतिगीयते॥३३॥ रू०॥ अन्योन्यविरुद्धस्वभावाभ्यांदेवाभ्यामाक्रांतांनगरींकिंविनोषि॥ देवौह्यव
धिकांचिपश्यलसत्तुःप्राचीप्रतीच्याशयोस्तत्रैकःकुरुतेविनाशकमथश्चित्रंपुरश्चापरः॥ एकोनित्यमनष्टमूर्त्तिरितरःख्यातोऽष्टमूर्त्तिर्जगत्ये
कोवारितवान्गजार्त्तिमचिराद्भूत्तेगजार्त्तिपरः॥३४॥ यद्वा॥ कांचीनाम्निपुरेस्मरेंद्रमहितेप्राक्पश्चिमोद्देशयोश्चित्रंदैवतयोश्चिरंनिवसतो
रीतिर्विरुद्धामिथः॥ एकोहिद्विजराजमप्यधरयत्यन्यस्तमुत्तंसयत्संघ्रोऽहंतबिभर्त्तिकश्चिदपरःस्वेमूर्ध्निस्वर्धुनीं॥३५॥ विरुद्धदेवाक्रांत
कांचीनगरसमागमाद्वारणधराधरोप्येवम्॥ तथाहि॥ भेत्तास्तिगोत्रस्यचहरिर्महासवज्रुषोहिरण्यगर्भस्य॥ भयकृदिभास्याभयकृन्मूलाच
लयोश्चकास्तिहस्ती॥३६॥ अयंचापरोदोषः॥ दरानुषंगंचगदान्वयंचस्यक्तुंजनायेनिवसंतिकांच्याम्॥ दंतावलादीश्वरमाश्रितास्तेदेहस्यये
तौनियतंभजंते॥३७॥ वि०॥ सर्वमेवंसंभाविष्ठाः॥ यतएकरूपदैवतमिदंनगरंभिर्तिसमर्थ्यते॥ शृणुतावत्॥ फणिपतिसरःस्फुरत्तोभेन
यकधरोत्तमांगशोभिततनुः॥ भवहरिसंज्ञाकांच्योःपूर्वापरयोर्हिदैवतान्नुयति॥३८॥ अन्यच्चास्यनगरस्यभूषणमेवनतुदूषणमित्यन्यः
त्रदृष्टिमाधायसानंदम्॥ अहोखलु॥ ममाद्यपचेलिमभागधेयम्॥ स्फुरयौवतोपगीतःप्रातःपद्माननोमुनिर्ध्यातः॥ व्यासकृतोयःख्या
तःपांडवदूतःसदृक्पथंनीतः॥३९॥ रू०॥ अनुचितकर्मासौकिमर्थमनुवर्ण्यते॥ टी० १ एकाम्रेश्वरसमीपवर्त्तिसरः २ पुरस्थोऽणुःपुरःसंबंधिस्थाणुरितिच

शिवश्च ३ गरुडःगणेशश्च ४ गजेंद्रार्त्तिं ५ असुरः ६ गरुडचंद्रौ ७ भयंशंखश्च ८ रोगायुधयोः ९ अनंतसरःपक्षेसर्पराजहारः १० आदौभनायकश्चेंद्रःपक्षेइभनायकोहस्ति
गिरिः ११ अप्सरोगण

सकलजगतामीशानोपिस्वयंविगतश्रियामिदमनुचितंदूतोजातोयएषपृथाभुवाम्॥किमिहमहतांहस्वाखद्योतपोतनिकेतनेक्षिमधिप
तेर्भासांह्रासानुदासतयास्थितिः॥५०॥वि०॥पुरोभागिन्भगवद्गुणेषुदोषमनीषयाभवानेषद्रुष्यति॥श्रूयतामेतत्॥कवित्वस्यगांभीर्यमो
दार्यमूहैः प्रभुत्वस्यशौर्यंगुरुत्वस्यविद्याम्॥महावश्यतायाःसदाचारपूर्तिंमहत्त्वस्यसौलभ्यमाकल्पमाहुः॥५१॥इत्यपरत्रविमानमानय
न्सानंदम्॥अत्रहि॥विकचरुचिरपुंडरीकखंडद्युतिमदमोचनलोचनप्रभावः॥जयतिविजयराघवःसदेवःश्रुचितरगृध्रसरोवरोपकंठे॥५२॥
किंच॥संपातिसोदरसरस्तटसंप्ररूढोभात्ययंकृतोविजयराघवपारिजातः॥शाखातुतेरुपरिसङ्गिरुदीक्ष्यतेयायस्याधएवसकलःस्फु
मनःप्रपंचः॥५३॥पुनःसभक्तिप्रकर्षम्॥जनानुदिश्य॥भोभोभुक्तिमुक्तिप्रेप्सवद्दृश्यपश्यतुभवतः॥विश्रुताश्रितवात्सल्यंवीरंविजय
राघवम्॥नमस्कुरुतयोगृध्रंसमस्कुरुतदाहतः॥५५॥अत्रचगृध्रपतिक्षेत्रेविश्वप्रसिद्धाकाचिद्वैचित्री॥तनयार्थेनयासमागताभिः
स्तरुणीभिःपरिभर्जिताश्चमुद्गाः॥दृढमंकुरमत्रदेवशक्त्यासममासापुलकांकुरैःफलेति॥५५॥कृ०॥निजमहिमानमनुरूपस्थितिरसौ
विजयराघवःकिमीड्यते॥श्रकस्तुतोहंसमयूरवाहमुखप्रगीतोगरुडासनोसौ॥क्षीराब्धितीरावसथोपिवासंकरोत्यहोगृध्रसरोतटे
केस्मिन्॥५६॥वि०॥तदेतदयापयोधेरेतस्यभूषणमेवनतुदूषणम्॥तत्ताहगुत्तमपदेतमसःपरस्तादस्तामयैरतुलसूरिभिरचितोपि
॥अत्राविरस्तिहरिरेषचिरान्नराणांदृष्टिंकृतार्थयितुमेवदृढानुकंपः॥५७॥इतिदक्षिणतोविमानंप्रस्थापयन्सहर्षम्॥इयंहि॥गंगासिं
धुसरस्वतीभवहरातुंगापतंगात्मजारंगाभ्याशतरंगिणीवदघतस्यगारभंगावहा॥शुग्धाराघ्रामनोमनीविजनतारक्षावगाहामुहुर्मुग्धा
नामपिशुद्धबुद्धिजननीदुग्धापगादृश्यते॥५८॥किंच॥ ॥टि०१एतन्नामादेवः२वेदःशिफाच३देवपुष्पयोः४दाहसंस्कारमकरोत्५शुकाचार्यः
पक्षीच६परमहंसाः७षडाननःमयूरोवाहनश्चेतिपृथगपिश्लेषे८छंदोमयासनत्वंसूचितम्९कांचननदी१०कावेरी११पालरूडइतितद्देशप्रसिद्धा॥ ॥

ममदुग्धनदीधनदीकृतमज्जन्मानवानवांभोभिः॥बुधजातनुतातनुतां तनुतापकृद्घनाघानाम्॥५९॥कृ० भवत्वेवमथाप्यस्याःक्षीरतरं
गिण्याविधिनाकृताविरसता॥कालुष्यलेशविधुरामधुरापिपयोनदी॥रोचेतसाधवेयुक्तानोचेल्लवणसिंधुना॥५०॥दि०॥गुणमपिभणसि
दोषतया॥यतः॥क्वचनसमागतसिंधुनिधुनीजलेसाधुनिस्नानम्॥ पंकविलोपंकलयतिसंघटयतिश्रियमितिस्मरंतिबुधाः॥५१॥किं
चिद्दक्षिणतोभिक्रम्य॥मोहादिदोषरहितांतटवासिदेहिव्यूहायकाममपिमतिंमहतींदिशंती॥स्वाहाकरोतिदुरितानिशुभप्रवाहावाहानदीबु
धसमूहकृतावगाहा॥५२॥अस्याश्चोत्तरतीरेश्रोत्रियोत्तंसवासयोग्यः॥समग्रगुणोसावग्रहारःसंलक्ष्यते॥पश्य॥कर्णानंदकरस्फु
रन्मधुकरव्याहारवाहापगारोधःशास्विमरंदतुंदिलपयःकल्याणकुल्यावृतः॥आत्रेयान्वयविहूदध्वरद्विगंधानुबंधापतत्सेमोभास्यरश्री
निफालइतिहिग्रामोभिरामाभिधः॥५३॥किंच॥साध्वग्रेसरयूपेतःसाकेतनगरश्रियम्॥अग्रहारोविभात्येषरघुनाथाभिरक्षितः॥५४॥किंचिद्दि=
मानमुन्नमय्यसश्लाघम्॥नद्योःपार्श्वद्वयमवलोक्य॥चारुगुणैःसन्मणिभिर्जुष्टावाहानदीपयस्विन्योः॥उपकूलमग्रहाराउदग्रहाराद्वावने
भांति॥५५॥कृ०॥अमून्ग्रामान्कथंकारमग्रहारान्प्रचक्षते॥सवृत्तमुक्तारहितायदेनानाश्रिताजनाः॥५६॥दि० भवतास्तातिरेवस्वंबाभ्यं
ग्यंतरेणकृतांतमृष्याहृष्यामिचअथसर्वतस्तुंडीरमंडलमवलोकयन्॥सहर्षातिरेकंवयस्यस्फुटमस्यतुंडीरमंडलस्यपश्यप्रभवान्पावनत्वं
रमणीयत्वंच॥तीरेतीरेस्फुरतिसरितामग्रहारोत्रभूयान्गेयोवर्गोधरणिमरुतामग्रहारेग्रहारे॥वर्गेवर्गेधरणिमरुतांवर्त्ततेसाधुयज्वोपु
ज्ञेयज्ञेश्रवणस्फभगस्तोत्रशास्त्रानुघोषः॥५७॥किंच॥तुंडीरमंडलनिवासिषुदुग्धसिंधुडिंडीरखंडनिभकीर्त्तिषुपंडितेषु॥आप्यायं
टि० १देवबृंदस्कृता २रचयतु ३कार्श्यम् ४लवणयोगेपयसोनिपिद्धत्वारनादेयत्वमस्याः ५विद्यादयःसूत्रंच ६उत्तमस्त्रकूविप्रार्पितोग्रामश्च ७अग्रेसराःश्रेष्ठा
येपूपास्तैरुपेतःपक्षेअग्रेसरयूपेतः ८रामभद्रोरघुनाथदीक्षितश्च ९उत्तमरत्नानिसाधवश्च १० श्रेष्ठाः ११ ब्राह्मणाः १२ फेनः १३ सेव्यमानम्॥ ॥ ॥

 मानमखिलैरविगीतमेतद्रोचेत धूतदुरितं चरितं न कस्मै ॥ ५८ ॥ ह॰ ॥ हंत तस्मिन्नंतिमयुगेपि अध्वरकर्माचरताममीषां चरितानि कथमिव रो
 चेरन्कोविदेभ्यः ॥ नर्त्विक्संपत्तिर्न च कुशलता यष्टुरनघा न च द्रव्यं शुद्धं न च हृदयशुद्धिः कलियुगे ॥ प्रसिद्धिं कांक्षंतः परिमितधनं हंत कृपया
वृथा पश्वालंभं विदधति तथापि क्षितिसुराः ॥ ५९ ॥ किंच ॥ शौचं नाचरितं यथाविधि कलौ शक्ता द्विजाः किंच ते ये खल्वाचमनापूर्वादिनियमास्ता
न्स्म तुमप्यक्षमाः ॥ काऽमीषां पुनरग्निहोत्रनियमः केष्टेरनुष्ठानधीः काग्निष्टोममुखा मखाः सपशुकाः क्वत्याग्निचित्यात्तु सा ॥ ६० ॥ वि॰ ॥ स्थूल
मनीष मृषा किमिति भाषसे ॥ यतः ॥ शिष्टेभ्यः प्रतिगृह्य वित्तमुचितं संपाद्य विद्यां कुलाश्रद्धालून् श्रुतिकल्पसूत्रचतुरान्लब्ध्वा प्रवीणानृत्विजः
॥ प्रीतिं भागवतीं प्रकाममभिसंधायाहरंतः क्रतून् धीमंतोऽप्युगमंति मंतुकृतयं त्यंतं सुखाः संततम् ॥ ६१ ॥ किंच ॥ अयज्वाहं द्रव्याभावमिति तु यज्वा
द्विरसतां न कल्प्येत स्वान्नैर्ननु भगवदाराधनमपि ॥ प्रयत्नेन द्रव्यं शुचि किमपि लब्ध्वा भगवतः कृतं चेत्कैंकर्यं किमिति न तदेवाध्वरमयम् ॥ ६२
॥ अपि च ॥ हिंसाकृत्यमवेयादिति कथयति यो वेद एवैष यागे पश्वालंभं विधत्ते यदि कद्वहमखैर्वैदिकः संशयीत ॥ हिंसात्वाभावमेवाध्वरपशुनि
हते रामानुजार्यस्तत्पक्षस्थोऽपि यो न प्रसजति यजने कस्तदन्योऽगुरुद्विट् ॥ ६३ ॥ इदं चावधेयम् ॥ हिंसांतरेष्विव मखाश्रितहिंसनेपि जैनेतरो
यदि जनो भजते जुगुप्साम् ॥ नार्यंतरेष्विव न विंदति नंदनानां निष्पादने किमनघे पि निजे कलत्रे ॥ ६४ ॥ इदमप्यवगंतव्यं ॥ ऋत्विग्विशुद्धिविरहादति
शंकया चेत्केचित्कलौ जहति नित्यमपि क्रतुं ते ॥ मुंचति गुर्वशुचिता विशयेन किं न चक्रांकवैष्णवमनुग्रहणादि सर्वम् ॥ ६५ ॥ किंच ॥ सर्वैर्वेदैः स्मृति
गुणयुतैः सेतिहासैः पुराणैः शिष्टाचारैरपि नियमितानध्वरान्मध्वरातेः ॥ आज्ञासिद्धान्हह जहत स्तद्विरुद्धानि कृत्यान्यातन्वंतः कतिचिदितरा
नप्यमीशिक्षयंति ॥ ६६ ॥ किं बहुना ॥ यागं येब तवैष्णवा विजहति च्छागच्छिदाभीतितः शिष्यक्लेशनसाध्वसाज्जहतु ते चक्रांकनप्रक्रियाम् ॥

१ पशुहिंसनं २ कलिसंज्ञं ३ कृतयुगवत्कुर्वंति ४ ब्रह्मनिष्ठा ५ प्रत्यवायं प्राप्नुयात् ६ संशययुक्तो भवेत् ७ प्रवर्त्तते ८ संशयः ९ समुद्रा १० मंत्रोपदेश ११ मुद्राधारणप्रकारः

पूर्वस्मिन्बहुसंमतिर्भगवतः प्रीतिः फलं नो धनान्यल्पीयोभिमतिः परत्र फलमप्यर्थाप्तिरित्थंभिदा॥६७॥कृ०॥विहस्य॥तस्माभ्यांशंखचक्रा-
भ्यांतापनंप्राणिनामिदम्॥छागालंभसमत्वेनसाधोकिमितिवर्ण्यते ॥६८॥वि०॥गुणदोषतारतम्यानभिज्ञश्शृणुतावदिदम्॥छागालंभसद्दृ-
स्त्वतःक्षितिसुरस्यैकस्यहिंसाधिकातस्माद्ब्राह्मणतापनंनुकिमिदंतुल्यंयशोहिंसया॥शास्त्रात्तप्तरथांगधारणमपिश्रेयस्करंचेन्नत्वंवेदे-
वसवेपशोर्विशसनाद्धर्मोपिकिंहीयते॥६९॥इत्यलंक्रत्वथतुनविहितसवनकरणावश्यकतासमर्थनेनकरबदरास्तित्वसाधकप्रमाणांतर-
परिकल्पनाकल्पेनेतिदक्षिणतोविमानमानयन्सशिरःकंपं॥खर्जीकृताखिलहृदांरमणीमणीनांमंजीरमंजुतरशिंजितरंजितेन॥खंजीपुरीषु
वगणेनचक्वास्तिपूर्णासंजीवितोग्रपरिवंचितपंचबाणा॥७०॥किंच॥ऋक्सामयोश्चयजुषांचनिवासभूताःपूताद्विजाःस्मृतिपुराणकला-
धुरीणाःकुर्वंतिवासमिहकर्कशतर्कशब्दतंत्रत्रयीशिखरसिंधुतलस्पृशोमी॥७१॥कृ०॥सहासम्॥नैतद्विभातिनगरेनगरस्यदुर्गप्राकार-
साधनदशासुविशांपतीनाम्॥युद्धोन्नमद्भटशिरस्तटनिस्सृतासृक्स्रोतःसहस्रभरविस्तृतपल्लास्थिसांद्रम्॥७२॥वि०॥वयस्येगुणान्व-
यस्यपुनरस्यनगरस्यनिंदाच्छलेनप्रशंसामेवभवान्कृतवान्॥यतः॥पुरातनानांहिपुरातराणांप्रशोधितारोपिदिशास्सभूपाः॥पुरंतदेतद्धिपुरंतमा-
जौहत्वाभ्युपेत्याप्यलभ्यंयत्ते॥७३॥कृ०॥निरूपणमभिनीयसास्वरसंहतचिरंतनानामिदानींतनानांचवसुंधराधुरंधराणांअत्रान्योयोसा-
वविवेकः॥पद्य॥प्राज्येहृतधनेस्थितेपिनृवरोराज्येपिसत्यूर्जितेसंभोगानुगुणाविलोचनगुणैरंभोजदंभद्रुहः॥कल्याणीस्तरुणीरुपेक्ष्य
करुणाहीनःससेनःस्वयंहंतुंशत्रुधरांचिराद्भिलषन्मर्त्तुंरणेजृंभते॥७४॥वि०॥विरूढबुद्धेविवेकमेवतावद्विवेकमाकलयसि॥तथाहि
॥संपद्वन्यसरिद्झरीसहचरीशंपासमंप्राभवंनार्यःसूर्यकरावलीढरजनीच्छायास्फुरद्यौवनाः॥देहःस्नेहविहीनदीपसदृशइत्यालोच्य
॥टि०॥१ हिंसया २ सहस्राणि ३ विह्वलीकृत ४ शिवः ५ अधिपतयः ६ संग्रामः ७ स्वीकृत्य ८ क्षुद्रनदीवत्स्वल्पकालस्थायिनीम् ९ विद्युत् १० प्रभुत्वं ॥ ॥

पृथ्वीश्वराः प्राणान्मुञ्चतिनाकमाकलयितुंशक्त्याहियुद्धानले॥७५॥ शृणुसखेचमत्कारम्॥ रक्तेभदेरणमुखेरुधिरेणतस्मिन्रक्ताभव
त्यमरयोषिदनुव्रतेव॥ भूरःसचेदतनुसायककखंडितांगःसाप्युच्चकैरतनुसायकखंडितेव॥७६॥ किंच॥ दीप्तोतिप्रभमाश्रितक्षितितरुंदि
व्येविमानेस्थितोगाढाश्लिष्टस्तुपाणपाणिकरजग्रस्तामरस्त्रीस्तनः॥ तत्संदत्तनखक्षतोबहुतरंप्रत्यर्थिबाणक्षतंयुद्धाग्नौहुतजीवितुंनिजव
पुर्वीरोमुदावीक्षते॥७७॥ इत्यन्यत्रविमानंसंचारयन्परितोदृष्ट्वा॥ पिनाकिनीपश्यघनाघनाशिनींजलाच्चलघ्वींगरुडापगामपि॥ इदंतटे
राजतिदेवनायकःपरोत्रसर्गोदिवदेवनायकः॥७८॥ इतरत्रविमानंप्रस्पंदयन्सानंदम्॥ अद्यपत्तंप्रक्रिमंसञ्चरित्रदेवःप्रीतःस्तप्रभातानि
शासे॥ श्रीमुष्णंयन्मुष्णादेहःसहस्रैक्षेत्रंप्राप्तंनेत्रयोःपात्रभावम्॥७९॥ अत्रहि॥ वरावराहरूपिणीचराचरांतरस्थितासुरासुरानुसेविता
धराधरादिदेवता॥ सदासदावलिस्तुतामुदामुदारसेवधिर्हितोहितोक्ष्र्यकेतनानतापतानतानपेत्॥८०॥ श्रीमत्कवींद्रश्चात्रकश्चिदित्यमनु
संधत्ते॥ सत्वावदातनिम्नगातटीकुटीरवासिनीकटीस्फुटीभवत्कराकटीश्वरीपटीयसी॥ रसारसादिहोदितारसालसालसंवृतेवनेवनेसुरी
क्षिता सदीक्षिताधिदेवता॥८१॥ स्तुशानुः॥ सोऽयंहेयप्रत्यनीकोपिशार्ङ्गीकष्टंपृथ्वीकांक्षयाभूद्वराहः॥ इत्थंसिद्धैर्ब्रूहिभूलाभलोभात्कैर्वे
षंमानुषोनेहधत्ते॥८२॥ विश्वा॰॥ अनभिज्ञोभवान्भगवदावताररहस्यस्य॥ शृणु॥ पाठीनीपंकामठंकैठभारिःकैरूपंपातुकाठीरवंवा॥
अन्यद्वापत्सर्वमप्राकृतंतन्नासौतेष्वप्युज्झतिस्वस्वभावम्॥८३॥ किंच॥ श्रीकोलंश्रुविकोलंजगदालंबमवैतुंस्वामीशुभकामीकिलभू
मीमस्तरातम्॥ वाराशिगभीरांभसिकाराभवनेभियस्तामिहमुस्तामिवयस्तामुदहार्षीत्॥८४॥ सभक्तिप्रकर्षयन्नवाराहमभिध्यायन्
तमामंत्र्य॥ द्राघिष्ठंक्रुहनावराहभगवन्दंष्ट्रात्मकंतेदृढस्तंभंसंप्रतिचिंतयामिजलधिस्नेहौघसंपूरितम्॥ यस्मिन्विंदतिदीपभाजनविधा
वामोदिनीमेदिनीचित्रंतत्रचरत्नसांतुरयतेनिष्कंपदीपाकृतिम्॥८५॥ टि॰ १ अनुरक्ता २ कामबाणः ३ एतन्नटे ४ निधिरूपा ५ शेषगरुडौ ६ माहात्म्यम् ७ वाराहं ८ उत्सृनवान्

दुत्यन्यत्राभिक्रामन्मंदानिलस्पर्शसुखमभिनीयसानन्दम्॥ कल्हारोत्पलतल्लजोल्लुलनवल्कल्लोलनिलीलनक्रीडापाटवगादृहृद्गहिमता
सौरभ्यविभ्राजितः॥ कावेरीसलिलावगाहरसिकः कस्यैषनैडयोमरुत् क्रांतानांमुहुरध्वनीनवपुषांयन्निर्धुनीतेश्रमम्॥ ८६॥ कावेरीनिरीक्ष्य
सशिरःकंपम्॥ हंतरंगपुरसंगतमत्राहंतरंगचलपंकजसंघम्॥ सह्यजायतइतिबहुमन्येसत्यजायततमःशमनार्थम्॥ ८७॥ एषाखलुसेषा
कुलसकलमनुजकुलसकलकलुषशोषणबकुलकंकणकंकणानिजतटनिबिडतमबकुलधवलकुलतिलकामलकाविरलसालकुटजचंद
नमंदारसहकारकेरलकेसरसरलबदरकदंबकदंबकगंभीरजंभीरजंबीरजंबुसंपूर्णपर्णकुसुमपलाशसमृद्धकपित्थह्लोध्रजीरभिल्लीध्र
पाटलपटलजटिलक्रमुकप्रमुखविशंकटविटपिमंजरीपुंजसंजरीजृंभद्गुरुतरश्रमशामकरमकरंदरसग्रसनतात्पर्यपरषट्पदभ्रविभ्रमालं
बरोलंबनीकुरंबकरंबिततयाकलिंदनंदिनीप्रतिच्छंदतामनुविंदतीनिशाकलितविशालस्फारतद्दशाभवश्रमशालिसितीशाकेनिशांतकु
शांगीजनमज्जनवेलाडोलायितपृथुलहारभ्रत्युन्मुक्ताफलरुचिनिचयपरिचयपरचितयाशुचितयापिपीतांबरपदांभोरुहसंभवसरिद्दुडवरवि
डंबयतीसततमंतर्गतचिरंतनपुरुषतल्पीभवदनंतफणामणिघृणिश्रेणीशोणीभूततयासरस्वतीमनुकुर्वतीपार्श्वेहूयामपिनैच्यमिककन्यानु
ष्ठानश्रद्धाबद्धासनशकुंतावलीस्फारारब्धानवद्यब्रह्मयज्ञसमयसमधिगतमंत्रब्राह्मणाम्रेडनपूर्वकमजस्रंसहस्रपत्रमध्यमध्यासीनानांश्रीरं
गराजनाभिसरोजराजमाननिखिलनिगमपठनमुखरचतुर्मुखमुखवैखरींव्याचक्षणानांमदकरमरालयूनांवरटापरिरंभपरिचुंबनमुखानं
गसंगरप्रक्षोभसमुत्सुकैरभिरामतामरसपरागैरभिनवचंदनरसमसृणशरीरेवसलीलमाकंठनिमग्नमूर्तीनांसुगात्रीणांवदनैरहसीये
पयसिविहायसाध्यासेनसमागतश्चंद्रमाःसन्निहितश्रीरंगधामास्वसमाननामाविधुर्विरचितानेकावतारइतीर्ष्ययास्वयमपिबहूनिरूपाणि

टि० १ पांथाः २ अत्रअहमितिच्छेदः ३ सःहिअजायतेतिच्छेदः॥ ४ बहु ५ हंसी॥

वि॰र॰ द्धानोविराजतइतिभ्रांत्यांसत्यामनुरागमांद्यसंपादिकायामितरेतरहढाश्लेषोन्मिषत्तोषाभिःकोकदंपतीपरंपराभिर्निराकृतायामकुंठो
२३ त्कंठेनसुवलोकेननिर्निमेषमवलोक्यमानैरलंकृतासरस्वत्याभिमुख्येनकवेरात्मजेतिप्रसिद्धिंसार्थयंतीशांतनवास्पदतयागांगेयतरं
गिणीतिसंज्ञामन्वर्थयंतीसमज्जनदुरितहरापिनमज्जनदुरितहरानिराकृतपथिकविश्रांतिःस्रवंतीयंकदलयतिचक्षुषोरमंदमान
दम्॥प्रहसतिभवशोषकरीभवेनपरितोषितांस्कवर्णनदी॥दुर्वर्णरुचिरफेनैःसत्यस्कृताजान्हवीमसत्यस्कृता॥८८॥पुनःसश्लाघम्
स्वर्णवंतविदुःकांतरामांहेमापगामिमाम्॥दांपत्यमनयोरेतदनुरूपंविशोभते॥८९॥कु०॥साक्षेपम्॥परिशोभितायपार्श्वोमध्यमहि
तरंगराजेतःस्फुरिता॥कथमिवदधातिकीर्त्तिंकावेरीकनकनिम्नगेस्येषाम्॥९०॥विश्वा०॥आपातदूषणमिदंनिरूप्यमाणअस्यागुण
एवस्यात्पश्यतावदेनांपरमरमणीयाम्॥पीतांबरालंकृतमध्यभागाकल्हारमालाकमनीयवेणी॥सह्याद्रिकन्याजनकस्यगेहात्पत्युः
समीपंव्रजतिप्रसन्ना॥९१॥पुनर्निर्वर्ण्य॥उद्गच्छदच्छतमगुच्छलसच्छिरस्कास्तीरद्रुपेपितरवःप्रतिभांत्यमुष्याः॥एनांतरीतुमिहयत्न
जुषःस्वशीर्षबद्धावदातवसनाःपथिकाइवामी॥९२॥किंचिदंतरमुपसृत्याधस्तादवलोक्यसहर्षम्॥सारंगडिंभनयनानवकेलियोः
ग्यनारंगमुख्यतरुपुष्कलनिष्कुटयम्॥श्रीरंगदिव्यनगरीप्रथतेनपाब्धिपारंगतैर्बुधजनैःपरिसेव्यमाना॥९३॥निपुणंविभाव्यस
शिरःकंपम्॥हंसानिष्कुटदीर्घिकावसतयःप्रक्रांततत्कावहालीलोद्यानचरःपतंजलिगिरापुंस्कोकिलःखेलति॥हेताहेतकथायथा॰
विदधतिक्रीडत्कुमाराइहस्वैरंतांत्रिककारिकाःपरिपठंत्येतामुहुःसारिकाः॥९४॥किंच॥प्रातःप्रातःपयसिविमलेपावनेसत्यपुण्याः
स्नात्वापस्तापंसकलविषयत्यागिनोयोगिनोमी॥वारंवारंभुजगशयनंलोचनाभ्यांपिबंतोक्षामक्षेमाःक्षणवदखिलंकालमत्रक्षिपंति॥९५॥कु० २३

टी० १ कवेरात्मजाकन्येतिश्लेषेण २ शोभनंतमर्णवंसुवर्णयुक्तंच ३ आम्रताम्रइतिपदे ४ त्रपु ५ रूप्यंपक्षेतसिमत्स्यांतम् ६ बहुलकल्याणाः ॥ ॥ ॥

वयस्यविस्रब्धमेवाभिभाषसे॥ सारंगदृष्टीः कथमुत्पलजन्मः सारंगदृष्टीः स्वदते मुनिभ्यः॥ कवेरजासंगतिमुच्छ्रितसुषोः कवेरजासंगरुचिः क
थंस्यात्॥९६॥ टि०॥ सर्वभवता भणितानां पदानांव्यासेनैव विरोधः समधिपद्यत्यग्रतः पश्यन्नंजलिं बध्वा॥ श्रीरंगेशोभते यस्य श्रीरंगेशोभ
तेच्चपः॥ नमोहंकलयतस्मैनमोहंकलपेततः॥९७॥ किंच॥ प्रणिपति कर्मकिर्मैः फणिपतिभोगेशयंरथांगशयम्॥ कारणमेकंजगतांवारण
पतिभीतिवारणंज्योति॥९८॥ कृ०॥ किमस्मिन्महाभुजंगेक्रियंतेत्वया प्रणामाः॥ तथाहि॥ कृपामोत्तुंगपयोधरोज्ज्वलरुचिस्तन्वन्भुजंगा
न्वयंश्रीरंगस्थलनिस्यवासिरसिकः शृंगारिणामग्रणीः॥ प्राकारप्रकरांतरस्थितिमतीयारांजपद्मिन्यहो निःशंकेपरपूरुषुष्विरमसौ लिप्स
तितत्संनिधौ॥९९॥ वि०॥ श्लेषावलंबनादोषानमेरोषावहाः॥ प्रस्तुततोषावहाइतिनाहमन्त्रोत्तरयामिपुनर्निरूप्य॥ स्थितिभृद्भिर्निजमौलि
धृतपादोविरहितापकारीच॥ दृंदुरिवरंगबंधुर्दोषाभावेविलोक्यतेकिंतु॥१००॥ यद्वा॥ नविधौशुभरंगलसितांगेस्फुरदाप्यायनकारिणी ह
दृष्टे॥ कुलयामिकुरंगलसितांगांकुमुदाप्यायनकारिणंविधुंतम्॥१॥ पुनःसंचिंत्यसविस्मयम्॥ रंगेशसेवकोयुक्तं नोचेदरीतिंभजेदिति॥ चित्रमेतद
संगीतिव्यपदेशंयदश्नुते॥२॥ अन्यदद्भुतमुद्भुतमत्रश्रीरंगधामनि। यच्चंद्राभिरुव्ययाप्येषाशोभतेपुष्करिण्यहो॥३॥ समंतादवलोक्यसश्लाघम्
॥ रंगक्षेत्रमिदंरमेशितुरभिव्यक्तिस्थलेष्वादिमंतीर्थंसेवमरुद्वृधाभगवतीयांतोष्टवीनिःसृतिः॥ सर्वोत्मानगरस्यचास्यजगतांनिर्वाहकोनायको
वासश्चैवदिहलभ्यतेजगतिकोवैकुंठमुत्कंठते॥४॥ कृ०॥ सार्धांगीकारम्॥ सोयंयद्यपिहृद्यएवविषयः सायंतनेंदीवरश्यामांगेनसनायकः कुत
तमोभंगेनरंगेंदुना॥ भ्रांताः किंतुचरंतिहंतपिशुनाः शांतात्मनांतापदाः श्रीमंतोयदुदंचनाहृतनरवल्वत्रासमत्रासते॥५॥ किंबहुना॥ नित्संकांच
नसिंधुमध्यरुचिरोनिष्कंपसंपन्निधिर्निस्तुल्यामपिकांचनश्रियमुरोमध्येदधानः स्वयम्॥ विभ्यत्किंपिशुनेभ्यएषबद्धलप्राकारसंवेष्टितेशेते

९विलसर्पी २ रंगस्थलंक्षेत्रंच ३ चंद्रनृपौ ४ राजापर्वतश्च ५ किरणाश्चरणाश्च ६ रंगसंगतकेतिषौ ७ सुरंगमित्यर्थः ८ प्रसिद्धचंद्रम् ९ नृत्यरीतिंआर्तरीतिंच १० संगीत्यभावः संगरहितश्च

धामनिरंगनायकइतिस्वाख्यामिहख्यापयन्॥६॥ वि॰॥ सखेनजातुश्रीमतांहानिः॥ प्रत्युततद्देहघृणांपिशुनानामेवभवंत्यनर्थाः॥ परवित्तजिही
र्षयाप्रवृत्तःपिशुनस्तुस्वयमेवनाशमेति॥ स्फुरणभःशलभस्यकिंनदाहःपृथुदीपशिखनायजृंभितस्य॥७॥ अलमन्यप्रसंगेनतमेवचरंगेशंश्रीरं
गधामानमनुसंदधामि॥ सविस्मयं॥ सपर्याविरुद्धादपिप्राप्तुमीष्टेसमर्थोजगत्यांयतोरामचंद्रात्॥ अरंगाधिराजोदितप्रौढभक्तेरपिप्रापपूजां
सरंगाधिराजः॥८॥ अथवानात्रविरोधइतिसमर्थयं॥ कुवलुहानात्तहस्तसंग्रहीराघवःसमम्॥ हंताकुरंगराजस्यरंगराजमपूजयत्॥९॥
पुनःसभक्तिप्रकर्षंभगवंतमुद्दिश्य॥ कृतस्करनुतिघोषेशत्रुषुस्फीतरोषेनिहतविनतदोषेनित्यदास्याभिलाषे॥ ललितवपुषिशेषेलब्धसंपू
र्णतोषेपरमपुरुषशेषेपर्वचंद्रावशेषे॥१०॥ भगवन्रंगनायकभवदीयसदसिभाषितुमपिवयंबिभीमः॥ तथाहि॥ कर्तृव्याकरणस्यवाल्मिक
रध्यस्यप्रवक्त्रीक्षणंभाष्यंव्याकरणस्यसाधुविदधेशय्यापदीयापुनः॥ यद्वाहोहिजशेखरःकृतिमयोयस्यप्रभुषाभारतीगीत्यांतस्यतितस्यते
कविजनोरंगेशकत्तुंस्तुतिम्॥११॥ पुनरंजलिबध्वासप्रार्थनम्॥ वरगुणगणसीमावारिदश्यामधामासततममरामासंघसंगीतनामा॥ परि
हृतभवदामाभासिताकल्पहेमामममकलयतुभूमामंगलंरंगधामा॥१२॥ अन्यतोवीक्ष्यसश्लाघम्॥ स्वामिनीस्तोमिनीलाब्जमदमोचनलो
चनाम्॥ अंगनांरंगनाथस्यदीप्तिंमूर्तिमतीमिव॥१३॥ देवीमुद्दिश्य॥ मोहोन्मूलनमूलिकाभवजुषांमोक्षाध्वनिःश्रेणिकाचेतःमुद्रिविधान
सिद्धगुलिकावितानमश्चद्रिका॥ विद्याविभ्रमसारिकाऽसिकमलेविष्णोरुरोमालिकामातस्त्वममपारिजातलतिकामोदांबुधेर्वीचिका॥
॥१४॥ कु॰॥ कोत्येवहेतरन्त्यापिकमलामपिचंचलां॥ अशिष्टेष्वेवरज्जंतीमभिष्टौतिकथंबुधः॥१५॥ तथाहि॥ प्राक्पर्यंकमधिष्ठितोपिमृ
दुलंपालाशशय्यामपिप्रायःप्रार्थयतेकदन्नमिवयःक्षीरोदनंभुक्तवान्॥ प्राश्नात्येषकदुष्णिकाममृतवत्प्रागाप्तपीतांबरःकंथांयाचति॥

टी॰ १ सभा २ स्थिरत्वास्वभावेनच ३ विद्युतंचपलांच ४ दुर्यवागूः॥

[1]भृत्यतिक्षितिपतिर्लक्ष्मीकटाक्षाश्रये॥१६॥ अन्यच्चावधेयम्॥ दातुर्द्वारियएषवारणमगात्तद्वार्यहोवारणंपश्याम्यद्यविरादशेतभुवि योभूस्तस्य
शेतेभुजे॥ नाहारान[2]पिलेभिरेयदवलाहारान[3]मूस्तत्रियाविदंतेकमलादृगूर्मिभिरहोनिम्नेभवत्युन्नतिः॥१७॥ इदंचबोध्यंश्रियमुद्दिश्य॥ हत्वे
बंधुजनान्धनार्थमनघान्[4]गंतुःपरस्त्रीशतंरंतुर्जंतुविहिंसकैःसहजनैःसंतुष्यतोवंचनैः॥ वक्तुस्तीक्ष्णमयुक्तमेववचनंपंक्तुमितंचौदनंनि
त्यंनृत्यसिमंदरेषुकमलेवक्त्व्यंतवैतन्मतम्॥१८॥ अन्यच्च॥ एषामन्यकलत्रदर्शनकलान्युत्पत्तिशून्येदृशौमूढंहृच्चपरार्थचिंतनविधौमिथ्या
नभिज्ञंमुखं॥ अप्रज्ञातपशून्बुभुक्षितशिशून्नभ्रोदकैस्ताम्यतस्तेषांलक्ष्मिगृहान्दृशाचभयभीतेवेहनावीक्ष्यसे॥१९॥ वि०॥ सखेमनसः[5]
खेहजननीतवेयंवाणी॥ यतोदुःशीलेषुदृश्यमानाः साधुजनानुपयुक्ताःसंपदाभासाःप्रत्युतमृत्युतरणकारणभुवनजननीकृपाकटाक्षावै
धुर्येनिबंधनाएव॥ उक्तंहि॥ गुणहानेरुदधिदुहितृवैमुख्यनिबंधनत्वमुचितंज्ञेनकेनचिद्दिदुषा॥ सद्योवैगुण्यमायांतिशीलाद्याःसक
लागुणाः॥ पराङ्मुखीजगद्धात्रीयस्यत्वंविष्णुवल्लभे॥२०॥ ततश्च॥ संपत्तिःकिंपचैनानांसंप्राप्ताकापशेनया॥ नरकानुभवोदकैनसालक्ष्मीः
कृपाफलम्॥२१॥ तथाहि॥ धन्यंमन्यतपातृणीकृतबुधाधर्मेषुदुर्मेधसःसेर्ष्याःस्तामसपुण्यलेशविलसत्संपल्लवाःपल्लवाः॥ पश्यासूनपहाय
पंचषदिनेराकल्पमल्पाद्रमे भोक्ष्यंतेबतयातनाबहुविधाःकात्तीनगर्वांतरे॥२२॥ यच्चभणितंभवतातत्रभवतःशिष्टान्लक्ष्मीनवीक्षतइतितद
ज्ञानोपबृंहितमेव॥ यतःसाधुजनेभ्योमुक्तैश्वर्यपर्यंतनिरंतरभगवद्भक्तिसंपदंप्रदत्तेदूरापास्तमारामयविकारावाराशिदुहितुरुदारकटाक्ष
सुधाधारा॥ संभोगारंभजृंभन्मदकितवपरीरंभसंपीड्यमानाप्रौढस्त्रीरत्नहारप्रशिथिलगुणवत्भंगुराःसंपदोघाः॥ साधूनांमास्मभूवन्स्मर
पुरनिरपीकारदक्षाहिलोकेभोक्ष्यंतेमोक्षमंतेस्थिरनिरवधिकानंदधारात्मकंते॥२३॥ किंच॥ लक्ष्मीकटाक्षपूरःसजयतियदुपचयतारतम्ये
न॥ नरसुरपशुप्रजानांपतयःस्युर्हितजंतवःकेपि॥२४॥ टि० १ भृत्यवदाचरति २ कृपणाः ३ अन्यायेन ४ औकलिकम् ५ पंचषडवापानि ६ कृतांतोपमस्त
स्यपे

वि· द कृ०॥ कमलाकटास्यातिशयो विभवोपचयहेतुरितिनोपपद्यते॥ यतस्तदल्पीयस्त्वमेवसंपदुत्कर्षसंपादकम्॥ तथाहि॥ गजशिबिकातु
२५ रगाःस्फुरन्नरस्य तन्व्याहृशाहरेस्तन्व्याः॥ तद्भ्रून्निभवति वा हो नीरदत्वसाच्च हृतपस्वीच॥२५॥ वि०॥ विहृस्य॥ ईदृशीमुत्कर्षपिशुनामरविं
दालयामभिनंदामि॥ किंदर्पदायकधनोपचयेप्रमत्तैः कंदर्पसायकहतैः क्षितिपैरिहेति॥ संतःपुरंदरनुतंत्वरविंदनाभेरतःपुरंतदवनाव
नुचिंतयंति॥२६॥ पुनरनुध्यायसांजलिबंधम्॥ मातस्तेमधुसूदनप्रणयिनिप्रातःसरोजच्छटामुष्टीमुष्टिविचक्षणेशुभगुणेदृष्टीनमस्कुर्महे
॥अष्टाभिःकिलदृष्टिभिश्चतसृभिर्जुष्टाःसहस्रेणवादेवाह्वादशभिश्चयद्विषयतामेवार्थयंतेक्षणम्॥२७॥ इत्यनन्यतोवीक्ष्यसानंदम्॥
उग्रारिपुनिग्रहपविग्रहदिवौकश्चक्रचूतशक्रमदविक्रमनिर्हता॥ मोदरसमादरसमेतदृहपूर्णःप्रक्षिपनुपक्षिपतिरक्षिपुरुलेभे॥२८॥ कृ०॥ किं
वर्णयसिस्फुपर्णमसुमतिक्रांतमर्यादम्॥ तथाहि॥ अधिगतनिगमांगोपिद्विजराजोप्यच्युतंदधानोपि॥ निजगारकथंकारंनिःशंकंभिल्लपल्लि
कांगरुडः॥२९॥ वि०॥ पक्षिराजस्यभिल्लपल्लिकानिगरणेनसाधुजनानुग्रहासाधुजननिग्रहसामर्थ्यसदसद्विवेचनचातुर्यचव्यंजितमेतत्कथ
भूषयामेवदूषयसि॥ शृणु॥ गरुडोगिलन्किमपिकिल्बिषाविलं खलुभिल्लजालमुषितंतदंतरे॥ निरजीगलन्निजगलाद्विलासुरभवतःप्रप
न्नमिवपन्नगैश्शयः॥३०॥ हंतशकुंतपुरंदरस्यास्यस्वच्छंदविहारावसरेप्यव्यभंगुरमेवस्वामिकैंकर्यम्॥ यतः॥ स्वज्येष्ठप्रेयहयोश्रितरथघूर्णि
मन्मंडलस्थाच्युतान्यंसन्मार्गपक्षवातोद्धतधरणिरजच्छन्नमेतज्जवेन॥ कल्लोलैरुल्लसद्भिःप्रचलजलनिधेःक्षालयन्घूर्णदर्णःप्रेंखद्दिंडी
रखंडच्छलकुसुमकुलैर्मंडयत्पंडजेन्द्रः॥३१॥ पुनरभिध्यायन्॥ यद्वीक्षाधैर्यरक्षाकिलपुलकभृतांपाचतांदैवतानांसेवासंमर्दकाले १
गिरिशफणिगणाद्विभ्यतामभ्यतानीत्॥ सोयंगांगेयपृथ्वीधरवरशिखरच्छायदापादकायश्चिंदन्वृंदंरिपूणांकलयतुकुशलंछादसो
नःशकुंतः॥३२॥ पुनःसविस्मयम्॥ नगरूपमुपेतिसुक्तमंगीकृतशाखोपिसुपर्णउन्नतोपि॥ टि० १ वृक्षरूपत्वं खेदशाखाःशिखाश्च २ दलानिपक्षाश्च॥ २५

विंनतैकविधेयएषचित्रं स्थिरमामोदमगान्मधौर्विपक्षात्॥३३॥अथसर्वतःपुरींनिरीक्ष्यसांजलिबंधम्॥श्रीवल्लभदासेभ्यःश्रीरंगसेनानित्यवा
सेभ्यः॥त्रुटितभवत्रासेभ्यःनमोस्तुकृत शिष्यधीविकासेभ्यः॥३४॥ कृ०॥सखेसर्वानितःसुरवास्तव्यान्मास्मभवान्नमस्कार्षीत्॥निबिरीस
गुणस्तोमैर्हरिदासैरलंकृते॥अंहश्शूलाःकतिपयेपद्मनेस्मिन्प्रतिष्ठिताः॥३५॥निरूप्यसविस्मयं॥शक्राद्यर्थैर्दविरघहरंशौरिणास्वादितयत्
दत्तंवित्तग्रहणचपलाःकेपिविक्रीणतेतत्॥धामश्रीमद्यदिमधुजिताधीयतेस्वीयमेतेनन्त्रस्यंतेधनकणतृषास्तच्चविक्रेतुमज्ञाः॥३६॥वि०॥मं
दमतेमैवं॥किंकिन्नजीर्यतिमुकुंदपदारविंदद्वंद्वाभिवंदनकृतामिहदेहभाजाम्॥अत्यद्भुतौषधविशेषनिषेवकाणामाप्नुयादयेतकिमनर्थमप
थ्यसेवाम्॥३७॥समंतात्पुरींनिरीक्ष्यसश्लाघम्॥रंगादन्यदनंगारेःकंसारेर्वास्थलेष्वहो॥किंदृष्टंकिमपिक्षेत्रंसप्तप्राकारवेष्टितम्॥३८॥कृ०
वयस्यमैवंवोचः॥अभ्यर्णेस्यपुरस्यैतद्धिसप्तात्मजातटम्॥शैवक्षेत्रमवेक्षेथाःसप्तप्राकारसंवृतम्॥३९॥विश्वा०॥विहस्यसस्मितम्॥ज
टाधरप्राकारसंवृतस्यास्यश्लेषनैपुण्येनैवरंगसाधर्म्यंसमर्थनीयंनिपुणंनिरूप्य॥नंदत्कंदर्पदर्पक्षपणनिपुणदृग्वह्निसंपर्कलाभाकृष्यः
फणपाग्रगण्यप्रकरमयतयाभीषणैर्भूषणैर्यः॥कांतःसांतःपुरःसन्कवलितगरलोराजतेराजतेद्रौमत्यांसत्यात्मजाग्रेविहरतिसुचिरंशंकरः
शंखरोचिः॥४०॥कृ०॥सखेनात्रस्थातव्यम्॥यदिहविश्वविलक्षणारीतिरालक्ष्यते॥पश्य॥येतोयैर्नादेयैरभिषिक्तास्तेहितापमुज्झंति॥प्रत्युतज
हातितापंकावेरीशंकराभिषेकेण॥४१॥वि०॥कुतएवं॥कृ०॥शृणुतावत्॥गंगानुषंगाद्यमुनासदर्पोत्यसत्यताप्राबतसह्यकन्या॥गंगाधरेस्वैरभिषि
च्यमानेतोयैःस्वयंतापमियंजहाति॥४२॥वि०॥ईदृशंदूषणंगुणग्राहिणामभिमतमेवेति अन्यतोविमानंप्रस्थाप्यसानंदम्॥अमीखलु॥व्याला
धिपशायशुभस्थलभूषतैलाःस्वेलाशनायतनसांद्रतरांतरालाः॥चोलाविभांतिपवमानवि हारवेलाडोलायमानसहकारनवप्रवालाः॥४३॥
निपुणंविभाव्यसोत्कंठं॥नागवल्लीमतल्लीभिःक्रमुकीभिरिवादरात्॥ ॥टि०॥१नम्राः२वसंतदेवी३पकानककयस्थानानि४प्राभिर्जलाभिसहितःशंकरस्त स्यप्राकारः॥

परिरब्धाः प्रमोदेतेऽमुकाः कामुका इव ॥४४॥ इतश्च भवानवेक्ष्यताम् ॥ अभ्रंलिहानहह पश्य मरु[1]न्नधायारोधोरुहः पृथुफलानि हनारिकेलान् ॥
आगच्छते सवितृमंडलमाश्रिताय देवाय भक्तितइवात्तनवोपहारान् ॥४५॥ कृ॰ मम त्वेवं मतिः ॥ लोलद्दीर्घदलाबृहत्तरफलावातोच्छलत्धूलिभि
श्छन्नाः प्रांशुतमाः स्फुरंति पुरतो ये नारिकेलद्रुमाः ॥ धूम्रास्वादनपात्रधारिण इमे द्राघिष्ठचंचज्जटाभस्मोद्धूलितमूर्त्तयो विवसनाः पाखंडिभेदा
इव ॥४६॥ वि॰ ॥ सहासमन्यतो निर्दिश्य ॥ पद्मिन्याकर्षोचितगंधप्रसवान् प्रपश्य पुन्नागान् ॥ अतनूनाशुगकेलनात्संप्राप्तानधिकरेणुसंपर्कम् ॥
॥४७॥ पार्श्वतो वीक्ष्य ॥ अहो महोन्नता जनपदानाममीषामभिजा ता ॥ पश्य ॥ ज्योतिष्टोमस्तोमउक्थ्यातिरात्राप्तोर्यामः षोडशीवाजपेयः ॥ प्रौ
ढायज्ञाः पौंडरीकादयोऽमीचालेष्वेते द्विजैर्मोपासनंति ॥४८॥ पश्य ॥ गृहेगृहे पश्यलताग्निहोत्राः शास्त्रौषधोल्लाघहृद्दोषविदोषाः ॥ पुण्योत्तराः पंडित
पुंडरीकाः पुनंति वेदैकधना जगंति ॥४९॥ कृ॰ ॥ एतद्विषयविषया श्लाघाशास्त्रानुशारेण न कर्तव्या ॥ यत एतद्देशवसतां सतामप्यनेकप्रकारादुरा
चारा उपलभ्यंते ॥ स्नातिप्रातरधिस्रवंति विधिवत्संध्यादिकर्माचरंत्यग्नीनादधते मखान्विदधते शास्त्राणि चाधीयते ॥ अभ्यर्चंति सुरान्परा
र्घ्यकुसुमैरर्चंति किंचातिथीनन्नैः किंतु पुरातनेस्तनुममी पुष्यंति दुष्यंत्यतः ॥५०॥ पुनर्निरूप्य सविस्मयम् ॥ कष्टमेतद्देशवासिनीनां विलासिनी
नां लज्जाव्युत्पत्तिराहित्यम् ॥ तथाहि ॥ अपिहितचोलवाससे स्थैर्यवतीनां चिराय युवतीनां ॥ अपकंचुलिकाबंधौ कुचकुंभाविति विरुद्धमुपलब्धम्
॥५१॥ किंच ॥ अगूढगाढस्तनकुंभिकुंभमंभोजदंभोदयजैत्रनेत्रं ॥ चित्ते निधत्तेबत चोलदेशस्त्रैणं प्रवीणं रतिकांतबाणं ॥५२॥ अपिच ॥ नवा
र्त्तवमहोत्सवेनतु सहस्रशः संगता गृहाद्बहिरशंकितं गदितकामगाथाशताः ॥ अहार्यकठिनस्तनप्रकटनादनागस्विनो मुनेरपि घनांधृ
तिं चुलुकयंति चोलांगनाः ॥५३॥ वि॰ ॥ वयस्य मास्म निंद चोलमंडलवासिनो जनान् ॥ याभिः सर्वपदार्थेषु छिद्रूदिता तास्वपक्ष्मदेवार्पितं निर
टी॰ १ कावेरी २ अतनोः कामस्य बाणाः पक्षे अतनुर्महान्वायुः ३ पल्लविते सर्थः ४ नद्यां ५ वस्त्रं वसतिश्च ६ स्त्रीसमुदायः ७ अगस्त्य ८ प्रसूनिमिताम् इव स्वल्पांकुर्वंति ॥

क्षिप्तंनिशिरक्षितंशुचिहविर्भस्येतचेत्कास्मृतिः॥त्याज्यंशास्त्रनिषेधतस्तदितिचेत्साज्यंसतैलंचतज्ज्ञोज्यंपर्ध्वसितंभारंतियतोयोज्यंनत्तद्
वचेः॥५४॥पातिव्रत्यमुपेत्यनित्यमनघाचारावदातात्मनांचोलीनांयदिकंचुकीनकुचयोर्मालीमसीकाःकः॥नारीणांस्फरतोऽपेक्ष्यवयवे
स्पष्टीकृतिर्दोषदुत्कृत्तंचेद्धरापिधानमपिकिंनस्यात्सदावाससा॥५५॥पार्श्वतोवलोक्यसश्लाघम्॥अस्यदेवस्यभाग्यवत्तावल्लिपत्ता
परित्यक्ता॥यतोत्र॥मणिमयफणितल्पेमल्लिकापुंजकल्पेशमितजगदभद्रांसंश्रयन्योगनिद्राम्॥दैत्यकुहरवतींदेवताचक्रवर्तीदलि
तदुरितबाणेदृश्यतेकुंभकोणे॥५६॥अंतनागिरिकिंजनताम वेक्ष्यसशिरःकंपम्॥त्वात्वासदास्फूताजपूर्वितथाभूत्वाचपादिकंमदुं
त्वाग्नौचहविःकृत्तैतरगिरांकृत्वाचपारायणं।नत्वाशार्ङ्गधरंभवामयहरंस्तुत्वाचतेभक्तितःश्रेष्ठाःकाऽमीक्षिपंतिबद्धकोकुंभकोण
ह्निजाः॥५७॥इतश्च॥कुटीषुगोपीरुचिरास्फयोर्कभूतटीषुगोपालइतिश्रुतोचरत्॥अकंपकारूप्यमुपेत्यमोदतेसचंपकारण्यगणय
वैभवः॥५८॥अत्रकिलराजगोपालपादकमलमुपाश्रयतःसाधुजनस्येत्थमनुसंधानम्॥कोपाटोपदशाविशालपरुषालापादिकःशुभ
व्यापारस्लपितार्थिलोकहृदयेभूपालपांघोरलम्॥तापाविष्टसकृत्प्रपन्नजनमुक्त्यापादनेदीक्षितपापानामपनोदनायकुहनागोपालमे
वाश्रये॥५९॥कृ०॥अत्रापिममविरोधएवप्रतिभाति॥यतः॥न्यस्तपादःक्रमनस्तांघ्रीषुमधुहायहो॥मुरारातिर्हरेःफोपिचंपकारण्यमा
श्रितः॥६०॥वि०॥विरुद्धानामपिसहावस्थितिसंपादकेदेवेवास्फदेवेकानामविरोधकथा॥यस्मिन्विलोचनतयासहपुष्पवंतौपर्यंकवाहन
तयाफणिपक्षिराजौ॥तेजस्विनौप्रमुदितौस्थितिमाश्रयंतेतस्मिन्नहोभगवतिक्कविरोधगंधः॥६१॥इतिपरिक्रम्यावलोक्य[illegible]जलिः॥प
रिगतसहकारैःप्रांशुभिर्नारिकेलैर्दिनकरकरधारादुष्प्रवेशांतरेभ्यः॥चुलकितदुरितेभ्यश्चोलदेशस्थितेभ्योनमइदमखिलेभ्योनाथदिव्य
स्थलेभ्यः॥६२॥कृ०॥भवतुतवैतेषुनमस्कर्तृता॥ ॥टि०॥१आकाश२वेदानां३यमुना४दूराजभिः५दैत्यमकरंदश्च६चंद्रसूर्यौ७अन्नचौर्यपरैः॥ .॥ ॥

ममतुदेवलकादिदेवालयोपजीविदुराचारानालोकयतो नभवतिनमश्चिकीर्षा॥ तथाहि॥ वार स्त्रीकुचमर्दिभिर्विनयस्यघ्र्योदिदानेकैरस्त
ह्रीटीरसवासितैश्चवदनैर्जल्पतिमंत्रानमी॥ द्रव्यंदेवलकाहरंत्यचकितोदेवस्यतत्पूजितास्तेतास्तप्रतिमास्तहंतभविताकिंदेवतासन्निधिः॥
॥६३॥ किंच॥ आघ्राताबतपुण्ययौवतकचानोकमेसंध्यादिकैयैरभ्यस्तमभूदसभ्यवचनंनत्वेववेदाक्षरम्॥ अंधश्चैयेपरैर्दुरन्वयभवैःसूदैर
मीभिःकृतान्यन्नादीनिनिवेदितानिभगवानंगीकरोत्येषकिम्॥ ६४॥ विमृश्य॥ अहोकलिमाहात्म्यादखिलजनानामनिवार्यो विश्रुतविपर्ययः॥
सद्भिःस्वादरतोर्पितानिहरयेसत्त्वोत्तरैर्भूसुरैरन्नान्यत्रनमानयेतिविधिवित्सिद्धानिवृद्धाअपि॥ देवस्यायतनेस्वदंतिविभयाव्रात्यैःकृतानो
दनातुस्पृष्टान्दुष्टजनेनकष्टमखिलैर्दृष्टानशिष्टाल्हतान्॥ ६५॥ वि०॥ मादृशेभ्योहिदिव्यक्षेत्रमहात्म्यवेदिभ्योभवदीयमत्रदूषणंनरोचते॥
यतः॥ उपस्येवस्नानादुचितशुचिताशालिवपुषो विनीताःस्वेशास्त्रेविगतवृजिनाःपूजकजनाः॥ परित्रातुंलोकान्विधिवदपतंद्रानुविदधतेप
वित्रैरन्नाद्यैःपरमपुरुषाराधनममी॥ ६६॥ आकर्ण्यतामिदमपियदभ्युपगम्याप्यभिधास्यामिरहस्यम्॥ विधिवदविधिवद्वाभक्तितोभक्ति
तोवानुशुचिरशुचिर्वानाथमर्चेत्यिहस्याः॥ अनुदिनमुपयातैरर्च्यमानाःसुदेवैरुचिरजितमूर्तिर्व्यास्तिकस्यास्तिकस्य॥ ६७॥ इदंचावधे
यं॥ केचित्स्वकधरापराधचकिताःक्ष्मापालभीताःपरेश्रद्धातःकतिचित्पचंत्यवहिताः शुधाश्चदिव्यंहविः॥ अग्रेन्यस्तमिदंमुदेवभगवा
नालोकनैःस्वीकरोत्यहःसंहरणास्यया चतदिदंप्राश्नंतिभाग्योत्तराः॥ ६८॥ पश्यतावत्स्वानुभवसिद्धौप्रकर्षनिकषौभगवदायतनतदित
रस्थलपरिकल्पितयोरन्नयोः॥ उपस्कारैस्फारैरुपचितरसामोदभरमप्यवैसन्नंगेहेकृतमनतिभोग्यंबुधजनः॥ अभूयःसंस्कारिण्यपि
हविषिदेवालयभवेत्वनल्पंभाग्यत्वंपुनरघहरत्वंचमनुते॥ ६९॥ इदंचबोद्धव्यं॥ देवागारनिषेविणःकिलजनादुष्यंतुशुद्धंतुवातेमीः
स्यामिपरिग्रहेणनियतंमान्यामनीषाजुषाम्॥ ॥टी०॥ १ पाककर्त्तारः २ सात्विकगुणवद्भिः ३ संस्कारहीनः ४ विष्णुः ५ भाग्यशालिनः ६ बहुभिः ७ मन्यते ॥ ॥ २७

प्रायेणाश्रयगौरवेणलभतेहीनोपिमानार्हतांकुब्जःक्लीबमुखोजनोपिभजतेपूजांह्रियाज्ञाश्रयात्॥७०॥ इत्यन्यतःपरिक्रामन्नग्रतोविलोक्यसहर्षं
सांजलिबंधम्॥ पांतुपातकिनोजनानशरणान्पातुंतमःसागरंयातुंयातुपुरीमरीन्रणमुखेजेतुंदशास्यादिकान्॥ नेतुंभूतनयांमुदंविरहि
णीमेतुंयशःशाश्वतंदातुंशर्मचराघवेणरचितंसेतुंनमस्कुर्महे॥७१॥ हंतकठिनानामप्यनुबंधुजनेप्रीतिरतिमहती॥ यतः॥ लंकापुरंपंक्तिमु
खेनरुद्धांभूमिस्फुतांभूमिभृतोनुबंधात्॥ पतिंपुनःप्रापयितुंपयोधौसेतूभवंतश्चयमाप्लुवंति॥७२॥ निरूप्य॥ पयोधिमध्येप्लवमानमूर्त्तयस्तरं
गवेगार्पितफेनचिन्हिताः॥ हसंतिकिंमंदरमंतरर्णवंनिमग्नमेतेनलसेतुभूधराः॥७३॥ पुनर्विमृश्य॥ लंकापुरावासिरघूद्वहारिसंपर्कपापादिव सिं
धुराजः॥ सपक्षभूभृन्निविडांतरोपिविपक्षभूभृद्भिरबंधिकष्टम्॥७४॥ क्षुद्राःसंश्रितधर्मसेतवदमेसोढोग्रवर्षातपाःस्थित्वासिंधुजलेसदाक्षिति
भृतोघोरंतपःकुर्वते॥ नृत्यंतीरिहनित्यमेवलुलितास्त्रीस्त्रैरतन्वाशुभैर्लावण्यंप्रथतीःकदापिनचलंत्यालोक्यवीचीरमूः॥७५॥ क्षणमपिध्या
यन् अंजलिंबध्वा॥ अस्तोकदृक्षिरपिवारिधिरेषयस्मात्त्रस्तोबिभर्त्तिविपुलोपलसांद्रसेतुम्॥ गोपायतेदुरितवंतिजगंतितस्मैकोपायतेरघुप
तेमहतेनमोस्तु॥७६॥ रु०॥ साक्षेपम्॥ काकुत्स्थकोपचकितःकमितानदीनामासीद्यदागुरुनगप्लवनार्हतोयः॥ शक्यस्तदेषतरितुंहरिभिःपदा
भ्यांकिंवाफलंकथयसेतुकृतिश्रमस्य॥७७॥ विभ्वा०॥ तत्कथितमेवमयाभवतातुनसम्यगवधारितम्॥ शृणुतर्हिपुनःसावधानम्॥ अंभोराशिं
वानरालंघयंत्वित्येतद्व्याजीकृत्यराजीवनेत्रः॥ अंहोराशेर्लंघनार्थंनराणामंभोराशौसेतुमुच्चैरबध्नात्॥७८॥ पुनर्निरूप्य॥ नसागरोसौनभएवफेनव्र
जानचामीविपुलोडुवर्गाः॥ नसेतुरेषोपिनिशाचराणांनृपातकानामपिधूमकेतुः॥७९॥ पश्यात्रजलचरभ्रमचमत्कारः॥ गजेन्द्र[illegible]यानलसेतु
शैलान्ग्राहाग्रसंतेजलधौवसंतः॥ तद्ग्रासजायाससमुत्थदंष्ट्राव्याधाःप्रधावंतियथागतंते॥८०॥ पुनर्विचिंत्य॥ डिंडीरखंडान्वयपांडुराभंद्राघिष्ठ
मुच्चैःपरिणाहवंतं॥ काकुत्स्थसेतुंकलयेगुणाढ्यंधौतोत्तरीयंधृतमर्णवेन॥८१॥ १पक्षरहिताः२शुभवस्त्रैः कामबाणैःवहुभिर्वायुभिः३सौंदर्यसारत्वं ४विशालता॥ ॥

यह्य॥ चिराङ्कुराभूरिभरार्तमूर्त्तिर्हरिर्त्करिष्वर्पितनैजकृत्यः॥ श्रमस्सयायार्णववारिशीतेशेतेसकिंसेतुमिषेणशेषः॥८२॥ विमृश्यपसम्लाघम्॥ यः पु
रापापदंशकच्छेदे साधनतांगतः॥ ससेतुर्नकथंशक्तः पापपंचकभंजने॥८३॥ इतिपरावृत्यान्यतोवलोक्यसामोदम्॥ तापंविलुंपतिनृणामिहता
म्रपर्णीत्याख्यांवहन्नघदवानलजृंभणोत्थाम्॥ पाथोनिधेस्त्रिजगतिप्रथितोवरोधोरोधोल्लसत्परमहर्षमहर्षियूथः॥८४॥ तदभ्यर्णंनिवर्ण्य॥ चका
स्तिकुरुकापुरीशुचिनिताम्रपर्णीतटेविरक्तपरिपङ्क्तिमन्त्रियुगभक्तिभिर्वैष्णवैः॥ दृढव्रतशठारिसुरोवकुलसंपतद्भृंभरध्वनिद्विगुणजृंभणद्राविडवे
दघोषोज्वला॥८५॥ अत्रत्यानांहरिभृत्यानामित्थमनुसंधानम्॥ परिदृष्टवतेसहस्रशाखापरसांद्राविडसंहितांहितानः॥ गुरवेकरवामनित्य
मस्मैशठकोपायमहर्षयेप्रणामान्॥८६॥ अंचामच्चिंचातरुमद्भुतंतंपंचामरद्रूनवधीरयंतम्॥ शठारिसत्तंकिलयस्यमूलेतपःफलंकिंचिदुद
चितंनः॥८७॥ दिशन्नृश्रितानाममृतात्मकंफलंविलक्षणोभातिसतिंतिणीतरुः॥ सहस्रशाखंद्राविडागमंसृजन्सयस्यमूलंसमुपाश्रितोमुनिः
॥८८॥ हरिमिवकृतवितरणंवकुलाभरणंवृणीमहेशरणम्॥ ध्येयंयंविदुरार्यामुमुक्षुभिर्यत्रवेधमध्येयम्॥८९॥ तस्मिन्नतिमैस्तहृढाशठारे
गायंतउच्चैरिहयस्यगाथाः॥ ब्रह्मापदेहप्रथयंतिदिव्येपदेहमन्नादइतिप्रगीतम्॥९०॥ कृतदुरितनिरोधानांकलितश्रुतिमौलिभावबोधानां
॥ वशितरमानाथानांनसुधापिसमाशठारिगाथानाम्॥९१॥ जनाननुद्दिश्य॥ कठिनशठनरेन्द्रस्तावकान्श्लोकपाशान्जठरपिठरपूर्त्यैजातुमा
स्तंगदिष्टाः॥ लुठितहृढतमस्कमाचसंस्कारकूपेपठतशठजिदुक्तीःश्रमानीतमुक्तीः॥९२॥ कृशानुमामंत्र्य॥ ननुशठकोपायत्वंप्रणतिप्राप्तप्र
भावुकोपायत्वम्॥ विमलमतेकुरुकायान्निरसितुमंहोविराजसेकुरुकायाम्॥९३॥ किंच॥ बकुलाभरणीयानांगाथानांसम्मुखेनभरणीयाना
न्॥ हरिगृहमध्येतारस्वरेणपुनतेप्रपंचमध्येतारः॥९४॥ सश्लाघं॥ विरक्तैरास्थानीमधुमथनभक्तैर्नटनभूर्विमुक्तेर्निश्रेणीसुकृतपरिपक्तैःफलमसौ॥
टी० १ पापोयोदशकोदशमूर्धारावणः पंचमहापातकानिस्वल्पानिपंच २ अल्वारितिर्नहरीतितद्देशप्रसिद्धिः ३ विष्णुः ४ धिकुर्वंतं ५ एतन्नामकपुर्यां ६ उच्चस्वरेण ७ राजधानी ८ रंगभूमिः॥ २८

मपत्तेरुद्यानक्षितिरकृतकोन्के:प्रियसखीचिदंकूरक्षोणीबकुलधरबाणीविजयते॥९५॥ समंतादवलीक्यसानंदम्॥ कृशानुमुद्दिश्य॥अभ्य
स्तवेदमौलिभ्यःसद्भ्यःस्तुत्वभुभुत्सया॥कुरुकापुरवासिभ्यःकुरुकामनमस्क्रिया:॥९६॥ कं०॥ सत्यमेवं॥ तथापिपुनरतिपतितश्रुतिस्मृतयो
यतयोपिकतिचिदत्रवर्त्तंत इतिनभातीहमाननीयता॥ तथाहि॥ नसंध्यास्नानंतिसृषुनकमंडल्वभिधृतिर्नचातुर्मास्यादिव्रतमपिन्नभिक्षा
टनविधिः॥ नलिंगायास्यागोनपरिपठनंचोपनिषदांयतित्वंतन्नैषांश्रुतिमतमतिक्रम्यचरताम्॥९७॥ नकेवलमेतावदेवशृणुतावदन्यदपि
॥संन्यासाश्रममाश्रितोपिसकलव्यापारलोपात्मकंकैंकर्यंचपलोहरेरपदिशन्द्राग्राजधानींविशन्॥ अर्थानर्जयतिश्रितोजितमठोमृष्टा
न्नमश्नात्यसौकोमृष्येदिहरामरोमतदिदंकष्टंकलेश्चेष्टितम्॥९८॥ किंबहुना॥ अन्याय्यमस्ति किमितोपिहतेकलौयत्संन्यासिनोविद
धतेगृहिणांप्रणामान्॥ एतेतुचेतइहहंततविष्णवोसाविस्यत्रभूद्ममतिनेमतिहिजोयत॥९९॥ वि०॥ सखेमैवंभाषिष्ठाः॥ इच्छंतुदंत
यतिनःकतिचिन्नुनैषुसुहृद्भ्यंतुभैक्ष्यचरणंकलयंतुमावा॥ हृद्येधिपंकरुहकिंकरतारताश्चेदंकप्रसक्तिरकलंकहृदांकृतेषाम्॥१००॥ य
त्पुनरभिहितंफणिवरपर्यंककैंकर्यार्थंपर्यटनमपितुर्याश्रमाननुगुणमितितदपिनिपुणनिरूपणविरहविजृंभितम्॥ केचनपंकजलोचनकैंक
र्यायैवपर्यटंत्यन्ते॥ सन्यासिनइहधन्यास्तेहिस्वतनुपगतस्पृहाविरहाः॥१॥ इत्थंहिहेयोपादेयविदउदाहरंति॥ भोगायैवनितंबिनीपरिण
योयागाहृतिःरव्यातयेस्वार्थंपाककृतिःकुपात्रविषयेत्यागार्थंमर्थार्जनम्॥ स्वाध्यायाध्ययनंप्रतिग्रहकृतेवादायशास्त्रश्रमोदुष्येत्वोदर
पूर्तयेयदिहरेःकैंकर्यमाचर्यते॥२॥ अन्यच्च॥ भूयोदोषैरपिपरिवृतःपूरुषःसात्त्विकानांप्रायःपूज्योभवतिभगवद्भक्तिमासाद्यहृद्याम्॥
आक्रांतापिप्रबलभुजगैःकंटकैरप्यनल्पैःकिंनाहत्यास्करभिकुसमाकेतकीभाग्यभाजाम्॥३॥ इत्यन्यतोभिक्रामन्समंतादवलोक्यसां
जलिबंधम्॥ क्रियासार्थितवेदेभ्योग्राहपद्मक्रतीर्वदून्॥ ॥टी०॥ १ अतिक्रांतश्रुतिस्मृतयः २ अतिदुःखोत्पत्तिरोपं ३ तेषः ४ विष्णुः ५ भ्रमंति ६ त्याज्ययाहे ॥८

वि॰द॰ पांड्यचोलनिवासिभ्यः पंडितेभ्यो नमोस्तु वः ॥४॥ कू॰ ॥ सत्यं पुनर्मह्यमरण्णामप्येषां न रोचते न भक्तिया यदेषु मिथ्यावादिन एव बहुलमुपल
२९ भ्यंत अमी खलु प्रामाणिकमप्यर्थं दूरीकृत्याप्रामाणिकमर्थमुरीकुर्वंति ॥ तथाहि ॥ प्रत्यक्षगोचरमशेषमपि प्रपंचं मिथ्येति मायिन इमे प्रतिपा
दयंति ॥ सर्वप्रमाणसरणीमतिवर्त्तमानं ब्रह्माश्रुयंति च परं बत निर्विशेषं ॥५॥ पुनः सरोषं हंत ब्रह्मबंधव इमे ब्रह्मणेपि परस्मै द्रुह्यंति ॥ यतः
॥ यदेव सर्वज्ञमपास्तदोषं भवार्त्तिहारिश्रुतिमार्गमांते ॥ अज्ञं परं ब्रह्म तदेव भुंक्ते संसारतापानिति संगिरंते ॥६॥ न केवलममी परस्मै द्रुह्यंति ॥
किंतु ॥ तत्प्रमाणेभ्यः श्रुतिभ्योपि यतः ॥ मिथ्यार्थो वेदकत्वाच्छ्रुतिषु कुमतिभिः कर्मकांडे निरस्तप्रामाण्यं ब्रह्मकांडे सह गुणवचनैः शेषितो ब्र
ह्मशब्दः ॥ मिथ्यार्थास्मिन्विभक्तिः प्रकृतिरपि परं ब्रह्म नैवाभिधत्ते वाच्यत्वानाश्रयत्वात्कथमुपनिषदां मानतां जानतां ते ॥७॥ परमेते श्रुतिभ्यो
न द्रुह्यंति किंतु शारीरकायापि ॥ पराशरसुवाशास्त्रं तत्प्रज्ञानाय निर्मितं ॥ असमंजसतां नीतमद्वैतब्रह्मवादिभिः ॥८॥ किंच ॥ यादृशः स्वभा
वः सर्वेश्वरस्तद्विपरीतमेव मुशंति विरुद्धमतय एते ॥ सर्वज्ञमत्त इति सर्वपदाभिधेयं कस्याप्यवाच्य इति सर्वमहागुणानां ॥ स्थानं च निर्गुण
इतीह समस्तवेदवेद्यं त्ववेद्य इति तं जगदीशमाहुः ॥९॥ किं बहुना ॥ विविधदुरितव्रातस्फीतस्थिरव्यसनाकुलादतिमितमतेर्जीवादेवाभि
दां परमेशितुः ॥ अपगतपरिच्छेदाम्भोदांबुधेरुपगुच्छतां मशकशिशुकाभेदो न स्यात्कुतो मदहस्तिनः ॥१०॥ अपरं च ॥ दृश्यं मिथ्या दृष्टि
कर्तापि मिथ्या दोषो मिथ्येत्येव याधीरमीषां ॥ साधिष्ठानां शेपि किन्नेति चिंता साधिष्ठानां पंडितानामुदेति ॥११॥ वि॰ ॥ वयस्यमेवं महीसुरदर्वणेषु
विज्ञभिष्ठाः ॥ पारंपर्यत आगतो निजकुले पंथा न हातव्य इत्यद्वैतं परिगृह्य दंतजगतो मिथ्यात्वमाचक्षते ॥ अध्येतुं निगमानशेषुत्त इमान्कर्मोणि
नुमातुमप्यास्ति क्वाच्चतुरा निकामभितरे केतावदेतादृशाः ॥१२॥ किंच ॥ श्रुतीरध्येतारः किमपि वदितारः प्रतिदिनं क्रतूनां हंत्तारः किमपि जपिता
रोमंत्रगणं ॥ ॥टी॰ ॥ १गुणशून्यं २ दुर्ब्राह्मणाः ३ वेदांते ४ अभिधेयशून्या संस्कारकार्याभावात् ५ प्रामाण्यं ६ तर्कयंति ७ अधिष्ठानसहिते ८ उत्तमानां ९ त्याज्यः १० संपादयि २९
तारः ११ मंत्रः ।

अमीस्मार्ताश्चाज्ञान्यपिरचयितारो विधुनुते श्रुतेरप्रामाण्यं प्रसजेदननुष्ठापकतया॥१३॥ टी०॥ समंतादवलोक्य निस्तुला अमीविषयाः शैवप्रचुर
तया नश्लाघामर्हंति॥ अत्रहितत्वहितपुरुषार्थो नूयथावस्थिता नभिदधानाः शैवाविदुषोपि विमोहयंति॥ तथाहि॥ मदनजनकेवी
तांतं के महागुणसंबंधो परमपुरुषे नित्यासक्तांश्रुतिं कमलामिव॥ बत पशुपतौ भूलोपे तौ मनोभवदाहके निहितहृदयांशैवा जल्पंत्यभाग्यहता
इव॥१४॥ सूर्यादारोग्यमिच्छेत्कमपि हुतवहात्संपदुल्लासमिच्छेदीशानात्ज्ञानमिच्छेदनवधिविभवंमोक्षमिच्छेन्मुकुंदात्॥ इत्याद्याः सत्यवा
चादिमुनिभणितीराकलय्यापि विष्णोः सेवां शैवास्त्यजंतो बत भवहतये भावयंते भवं ते॥१५॥ अपि च॥ तद्विष्णोः परमं पदं हितमसः पारे सदा प
श्यतासांद्रं सूरिगणेन निर्मलमहानंदात्मकं शाश्वतं॥ अप्रेप्संतद्भ्रमेसमे तमनिशं वेतालभूतालिभिर्लोकं भीकरमंचितुं व्यवसितामाहेश्वरं नश्वरं॥
॥१६॥ टी०॥ सखे गुणग्रहकुतूहलीभूयाः॥ नित्यं कर्मसमाचरंति निगमान् शास्त्राणि चाधीयते संतन्वंति च सप्ततंतुनिचयं धिन्वंति भक्त्यातिथीन्
॥ सांबं त्र्यंबकमर्चयंति शरणं यः शैवाः सदैवादरात्स्वामी हश्या धर्मपणं कति पये दोषा विषत्वानकिं॥१७॥ अन्यच्च श्रोतव्यं॥ स्मरहरपरिचर्यासोप्र
तंतन्यतेयाजनयति हरिभक्तिं हंत जन्मान्तरे सा॥ शमितदुरितवर्गंसा च सूते पवर्गं कुत इव फलहानिः कुर्वतां शार्वपूजाम्॥१८॥ परंतु॥ सारुद्रभ
क्तिर्विनतोतिभद्रंया विष्णुविद्वेषलवासहिष्णुः॥ तएव धर्मायभवंति दाराः कदापियान्नाभिमृशंतिजाराः॥१९॥ शेषशुग्राषि द्वेषएव हि मूर्द्धाभिषिक्तो
दोषः पुरुषाणां॥ पश्य॥ नास्तिक्यमावहति नारकमातनोति प्रौढीनिहंति परिलुंपति संपदं च॥ आयुः क्षिणोत्यपचिनोति च सर्वदोषान् द्वेषो मुकुं
दविषयो विषयोगतुल्यः॥२०॥ टी०॥ तथ्यमेतत्तथाप्यवैदिकव्रतेष्वेव प्रयततां शिवभक्तिमभिनयतां पाषंडविशेषाणामेषां वेश एव भीषयति
हृदयं॥ तथाहि॥ श्रितामव्यमार्गाश्चिता भस्मपुष्पन्निटालाजटालास्फुटालापशून्याः॥ श्मशाना निसंख्या दृशानिर्दहंतः पिशाचा इवामी
१असक्तं २संसारनिरस्यै ३अनिच्छंतः ४युक्तं ५कृतनिश्चयाः ६तर्पयंति भोजनादिना ७प्रसिद्धः ८पोषयति ९मुकुंदसंबंधी १० अमंगल ११अत्यारक्तये स्यर्थः॥ ॥

व०२ दिशास्तु भ्रमंति॥ किंचैषामतिजुगुप्सिता रीतिः॥ पक्षी[१]कृत्य गिरीशं सिध्यार हिताश्व[३]मानहीनाश्च॥ इच्छंत्यधिगंतुमिमे[४]धनंजयं लिंगदर्शने नैव॥२१॥
३० अन्ये चान्न॥ दीर्घवक्रनखरखरकल्पा उद्धूरंत इव बाहुयुगं ते॥ शौचमाचरितुमप्यसमर्था नीचबुद्धिहृदया विहरंति॥२२॥ वि०॥ विमृश्य सखे गु
णग्राहिणा नैते पि दूषणीयाः॥ शीतोष्णजृंभणसहेषु जितेंद्रियेषु कष्टे प्रवासपरिशुष्ककलेवरेषु॥ पुण्यस्थलाटनपराकृतकिल्बिषेषु जानीहि का
न पिशुनान् जटिलेष्वमीषु॥ इत्यन्यतो वीक्ष्य साशंकं॥ क इमे पुस्तकहस्ताः कल्पए वोत्थाय ततस्ततः पर्यटंति॥२३॥ कु०॥ निपुणमवलोक्य सप
रिहासं॥ ज्योतिःशास्त्रमहोदधौ बहुतरोत्सर्गापवादात्मभिः कल्लोलैर्निबिडे कणान् कतिपयान् लब्ध्वा कृतार्था इव॥ दीर्घायुः कृतसंपदादिक
थनैर्दैवज्ञपाशा इमे गेहंगेहमनुप्रविश्य धनिनां मोहं मुहुः कुर्वते॥२४॥ किंच॥ विलिखति सदसद्वा जन्मपत्रं जनानां फलति यदि तदानीं दर्शय
त्यात्मदास्यं॥ न फलति यदि लग्नं द्रष्टुरेवाहमोहं हरति धनमिहैवं हंत दैवज्ञपाशाः॥२५॥ अपिच॥ प्रमोदे खेदे वाप्युपनमति पुंसो विधिवशान्म
थैवं प्रागेवाभिहितमिति मिथ्या कथयति॥ जना निष्ठा निष्ठाकलनपरिहारैकनिरतान् सौमेषादीनां परिगणनयैव भ्रमयति॥२६॥ असकृवात
थ्यवादी दैवज्ञस्तथापि रथ्यातद्वचःश्रवणं॥ तथाहि॥ असकृदखमथसुखं वा कर्मणां पंक्तिवेलास्विह हि नियतमेते भुंजते देहभाजः॥ तदिह पुरत
एव प्राहमौहूर्तिकश्चेत्कथ्यपफलममीषां मतंतः किं ततः स्यात्॥२७॥ वि०॥ ऐहिकामुष्मिककर्मारंभोपयोगिनो नोपालंभमर्हति ज्योतिर्विदः॥ शृणुता
वत्॥ न दैवं नेपिथ्यं न कर्मावसिध्येन्न यत्नास्ति देशेन तु ज्योतिषज्ञः॥ न तारा न चारा न वा नां गृहाणां न तिथ्यादयो वा यतस्तत्र तुल्याः॥२८॥
पच्च समर्थितं मौहूर्तिकवचननिशमनं मुधेति तन्निपुणा न भणोति॥ भानोः शीतकरस्य वापि भुजगग्रासे पुरो निश्चिते तीर्थानामटनेन जनस्य प्र
वर्तेतापत्रयोच्चाटनं॥ दृष्टे भागवधारिते सति धृते तु ष्टेश्च लाभो भवेत् दृष्टे तु व्यसनेन तत्परिहृतिः कर्तुं जपाद्यैः क्षमा॥२९॥ अविश्रंभश्च दै
टी०॥ १अभिध्याय पक्षं कृत्वा २ अनुमानसिद्धिअष्टसिद्धन्यतमी ३ सत्कारः अनुमानं च ४अग्निधनंजयं चेति पृथगपि ५ परिपाकः ६ राहुकेतुभ्यां॥ ॥ ॥ ३०

वह्नुवचनेषुअनुपपन्नः। वृद्धिह्रासौकुमुदस्फुहृदः पुष्पवंतोपरागः शुक्रादीनामुदयविलयावित्यमीसर्वदृष्टाः॥ आविष्कुर्वंत्यखिलवचनेष्व
त्रकुंभीपुलाकन्यायान्ज्योतिर्नयुगति विद्वांनिश्चलमानभावं॥३०॥ इत्थंकिलनीतिविदोविदुः॥ विदैवज्ञंग्रामंविबुधविधुरांभूपतिसभांसुखं
शुस्थाहीनमनुजपतिभूत्यंचविषयम्॥ अनाचारान्दारानपहरिकथंकाव्यमपिचप्रवक्तुत्वौपेतंगुरुमपिस्फुबुद्धिः परिहरेत्॥३१॥ रू०॥ अ
स्त्ववमिस्यन्यतोवीष्यसोपहासं॥ मिथ्यौषधैर्हतमृषाकषायैरसत्यलेह्यैरयथार्थतैलैः॥ वैद्यादुमेवंचितरुग्णवर्गाः पिचंडभांडंपरिपूरयं
ति॥३२॥ किंच॥ नधातोर्विज्ञानंनचपरिचयोवैद्यकनयेनरोगाणांतत्त्वावगतिरपिनोवस्तुशुणधीः॥ तथाप्येतेवैद्याइतितरलयंतोजडज
नानसून्मृत्योर्भृत्याइववस्फुहरंतेगदजुषाम्॥३३॥ अपिच॥ कषायैरुपुवासैश्चकृतामुल्लाघतांनृणाम्॥ निजौषधकृतांवैद्योनिवेद्यहरते ध
नम्॥३४॥ वि०॥ वयस्यविश्वोपकारिषुवैद्येष्वेवंनकल्पयेथाः॥ पश्य॥ मस्तेदुःसहवेदनाकवलितेमग्नेस्वरेंतर्गलेंतप्तायांज्वरपावकेनचत
नौतांतेहृषीकव्रजे॥ दूनेबंधुजनेकृतप्रलपनेधैर्यंविधातुंपुनः कःशक्तःकलितामयप्रशमनोवैद्यात्परोविद्यते॥३५॥ किंच॥ माबोधिवैद्यकुम
थापिमहामयेषुप्राप्तेषुयोभिषगितिप्रथितस्तमेव॥ आकारयत्यखिलएवविशेषदर्शीलोकोपितेनभिषगेषुनदूषणीयः॥३६॥ कष्टमहोकृ
तोपकारेष्वगदंकारेष्कृतमएव निर्विवेकोलोकः इत्थंहिकवयःकथयंति॥ निर्वृत्ताध्वरकृत्यऋत्विजमहोत्तीर्णापगानाविकंयुद्धांतसुभटंच
सिद्धविजयोपोढारमासस्थलः॥ वह्निवारवधूजनंचकितवोनिर्घृष्टयौवनोध्वस्तातंकचयश्चिकित्सकमपिद्वेष्टिप्रदेयार्थिनम्॥३७॥ रू०॥
विमानमग्रत श्वालपन्॥ अग्रतोवलोक्यसोपालंभंसखेपश्यात्रकवीनामेषांशास्त्रैर्विप्रतिषिद्धांचर्यां॥ श्रीनाथस्तवनानुरूपकवनोंवाणीम
नोहारिणीकष्टंहाकवयः कंदर्पकुटिलस्मापालसात्कुर्वते॥ दूरोपाहृतसारसैंधवपयोदेवाभिषेकोचितंसंसेकेविनियुंजतेस्फुमतयःशाखा

१स्थालीपुलाकन्यायेन २देशाः ३रोगिवर्गः ४उदरभांडं ५भ्रामयंतः ६नीरोगतां ७मस्तके ८म्लाने ९दुःखिते १० शकटाम्बादिपालकं ११कृपणाः १२नृपवर्णनपरां ॥ ॥॥

लवालस्य किम्॥३८॥ किंच॥ रत्नवज्ञ्बनिवर्त्तके सति हरौ कविः सूक्तिभिः करोति वरवर्णिनीचरितवर्णनं गर्हितं॥ अनीतिरवनीपतिर्व्रतशुनी
तन्तुं मौक्तिकैर्विभूषयति देवतामुकुटभोगयोग्यैर्यथा॥३९॥ वि॰॥ आंतरध्वांतरवयः कवयस्त्वयाना धिक्षेप्याः काम्रैवाचः कतिचिद्फलाः संतु
लोके कवीनां संत्येवान्यामधुरिपुकथासंस्तवात्कामदोग्ध्र्यः॥ वित्तं काममभवतु विफलं दत्तमश्रोत्रियेभ्यः पात्रे दत्ते भवति हि धनैर्धन्यता भूरिदा
तुः॥४०॥ कल्याणं भगवत्कथाकथनतः काव्यं विधातुः कवेस्तस्यैवांगतया क्वचिद्रचयतः शृंगारवीरादिकम्॥ को दोषो भविता यदत्र कवि
ताशीलैः सुधाश्रीपतेपंथाव्यासवसुंधराश्रुतिभवग्रंथादिषु प्रेक्षितः॥४१॥ कृशा॰ नरस्तुते विधातारो नवस्तुतइमेबुधैः॥ श्लाघनीया इति
कवीन् शास्त्रो ध्वन्यो विनिंदति॥४२॥ वि॰॥ धनचपलसकलपुरुषसाधारणमिदं दूषणमविवेकिभिः कविष्वेवकेवलमाधीयते॥ यतः॥
पद्यैर्हृद्यैस्तमैस्तुवंति कवयः प्रायेण पृथ्वीपतीनन्येनास्तुवतेव चोभिरचमत्कारैरसारैरपि॥ पद्यारंभणशक्त्यशक्तिविहितो भेदः कवीनां भव
त्यन्येषां च परं नरस्तुतिकृतो दोषश्च सार्वत्रिकः॥४३॥ क्षणमालोक्य सादरम्॥ प्राचेतसव्यासपराशराद्याः प्रोचुः कवींद्रा जगदर्चितास्ते॥ गोष्ठीन
वीनापि महाकवीनां पूज्या गुणज्ञैर्भुवनोपकर्त्री॥४४॥ तथाहि॥ माघश्चोरो मयूरो मुररिपुरपरो भारविः सारविद्यः श्रीहर्षः कालिदासः कविरथ भवभू
त्याह्वयो भोजराजः॥ श्रीदंडी डिंडिमाख्यः श्रुतिमुकुटगुरुर्भल्लटो भट्टबाणः ख्याताश्चान्ये सुबंध्वादय इह कृतिभिर्विश्वमाल्हादयंति॥४५॥
परंतु॥ संपन्निर्मदभावयोरनघयोः साहित्यपांडित्ययोः सामर्थ्यान्यजनोपकारकतयोः साम्राज्यदाक्षिण्ययोः॥ औदार्यप्रियवादयोश्च कथयं
त्याचारविज्ञानयोः सामानाधिकरण्यमेव विबुधास्तं सप्रशंसास्पदम्॥४६॥ इदंचावधेयम्॥ प्रणतचरणरेणुर्विष्णुचित्तो शठमथनः सरसीमु
निःसभूतः॥ मधुरकविरितोपरे च धन्याः कति न पुनंति जगंति सूक्तिपूरैः॥४७॥ कृ॰॥ परतो विमानं प्रस्थाप्य पार्श्वनोह्य ३ष्टाप्य शैयनानाग्रहिणः पुरु
षान्यदेते व्यर्थमेवन्यायग्रंथसततचिंतनेन विश्राम्यंति॥ टी॰ १ वसुंधरा श्रुतिर्लक्षणया वल्मीकं तत्र भवो वाल्मीकिः २ शास्त्रमार्गसंचारी ३ मदराहित्यं ४ दानशौंडत्वं॥ ३१

तथाहि॥ कर्मब्रह्मविचारणां विजहतो भोगापवर्गप्रदां घोषं कंचन कंठशोषफलकं कुर्वंत्यमी तार्किकाः॥ प्रत्यक्षं न पुनाति नापहरते पापानि पीलु
च्छटाव्याप्तिर्नोवति नैव पात्यनुमितिर्नो पक्षतारक्षति॥४८॥ किंच॥ हेतुः कोप विशिष्टधीरनुमितो नज्ञानसुग्यंमरुत्तांचो नेत्तिच मोहवादमुखरा
नैयायिकाश्चेहबुधाः॥ मेषस्यांड मियत्यलंबलिभुजो दंताः कियंतस्तथैत्यंवं संततचिंतनैःश्रमजुषो नस्युः कथं पंडिताः॥४९॥ विशिष्यैव तस्य शुष्क
तार्किकस्य रीतिर्विवेकिनामुपहासास्पदं॥ शृणुतावत्॥ नजिघ्रत्याम्नायं स्पृशति न तदंगान्यपि सकृत्सुराणं नादत्ते न गणयति किंच स्मृति
गण [illegible] ठन् शुष्कतर्कपरपरिभवार्थोक्तिभिरसौ नयत्यायुः सर्वं निहितपरलोकार्थयतनः॥५०॥ अपिच॥ प्रयत्नैरस्तोकैः परिचितकुतर्कभ्रम
रणाः परेवाचो वश्यान् कतिपयपदौघान्विरधतः॥ सभायां वाचाटाः क्षितिकटुरटंतो घटपटान्नलज्जंते मंदाः स्वयमपि तु जिह्नेति विबुधः॥५१
वि०॥ क्वयस्य विविधोपकारविधायकान्नैयायिकान्मावमंस्थाः॥ शृणु॥ मोहं रुणद्धि विमलीकुरुते च बुद्धिं सूते च संस्कृतपदव्यवहारशक्तिं॥
शास्त्रां [illegible] भ्यसनयोग्यतया युनक्ति तर्कश्रमो न तनुते किमिहोपकारम्॥५२॥ तथाहि॥ प्रायः काव्यैर्गमितवयसः पाणिनीयांबुराशेः सारज्ञस्या
प्यपरिक [illegible] न्यायशास्त्रस्य पुंसः॥ वादारंभे वदितुमनसो वाक्यमेकं सभायां मन्दा जिह्वा भवति कियतीं पश्य कष्टामवस्थां॥५३॥ किंबहुना॥ अ
परीक्षितं [illegible] णप्रमाणैरपरामृष्टपदार्थसार्थतत्त्वैः॥ अवशीकृतजैत्रयुक्तिजालैरलमेतैरनधीततर्कविद्यैः॥५४॥ निरूप्य॥ अद्भुतस्तर्कपाथो
धिरगाधो [illegible] वर्धकः॥ अक्षपादोतमस्पृष्टस्त्वकलंकः कलानिधिः॥५५॥ पुनरालोच्य सश्लाघम्॥ ज्ञानाब्धिरक्षिचरणः कणभक्षकश्च श्रीप
क्षिलोप्युदयनः स च वर्द्धमानः॥ गंगेश्वरः शशधरो बहवश्च नव्या ग्रंथैर्व्यरुंध्यत इमे हृदयांधकारं॥५६॥ कृ०॥ अपरत्र व्योमयानं प्रस्थापयन् अग्र
तो निरीक्ष्य सोपालंभं॥ मीमांसकाः कतिचिदत्र मिलंति वेदप्रामाण्यसाधनकृतोपि न ते भिवंद्याः॥ ॥टी०॥ १ परमाणुसमुदायः २ व्याप्तिविशिष्टप
क्षधर्मताज्ञानविशिष्टः ३ पूर्वोक्तगनांशद्वयं ४ त्वगिन्द्रियप्रत्यक्षः ५ काकः ६ लज्जते ७ अज्ञातपदार्थसमूहैनत्तैः ८ जयमुक्ति ९ राहुः अज्ञानं च॥ ॥ ॥

दे ५ ॥ धीरो श्रुपनिषद्भिरशेषशेषी ब्रह्मैवनाभ्युपगतः पुरुषोत्तमोयैः ॥ ५७ ॥ विशिष्यचमीमांसकानांगोष्ठ्यांविश्रुताःशाबरादयःशाबरादयइवभग
३२ वद्भक्तानांनिनिं ...पाः ॥ नेमीमांसाशास्त्रलोकप्रसिद्धाःसर्वेषींणांसेहिरेनैवसत्ताम् ॥ चैतन्यस्यापन्हवंदेवतानांचक्रुर्विश्वंनश्वरंमन्यमानाः ॥ ५८
॥ वि० ॥ सन्तु ... खिलनिगमार्थनिर्धारणबद्धादरेषुमीमांसकेषुमास्मसन्नह्येथाः ॥ शृणु ॥ आदौधर्मप्रमाणंविविधविधिभिदाशेषतांचप्रयुक्तिं
नापर्यो ... तदनुबहुविधंचातिदेशंतथोहं ॥ बाधंतंत्रंप्रसंगंनयननयपटुतैःसम्यगालोचयद्भोभिन्नामीमांसकेभ्योविदधतिभुविकेसादरं
वेदरक्षां ... ॥ पश्यतावद्भगवतइवजैमिनिशासनंवैदिकैःसर्वैरनतिक्रमणीयं ॥ नैयायिकावानुशाब्दिकावात्रयीशिरःसुश्रमशालिनोवा ॥
वा ... तिजैमिनीयन्यायोपरोधेसतिमौनमुद्रां ॥ ६० ॥ यच्चमीमांसकेषुदोषोद्घाटनंतदज्ञानतः । भगवदनभ्युपगमनंदैवतचैतन्यनिन्हव
... धर्मश्रद्धावर्धकतत्प्राधान्यप्रदर्शनायैव ॥ ६१ ॥ पुनरालोच्यसबहुमानंआगमरूपविचारिण्यधिकरणसहस्रशिक्षितविपक्षे ॥ सामिनि
जैमि ... गिन्यपरज्जतिहृदयमस्मदीयमिदम् ॥ ६२ ॥ शाबरकुमारिलगुरवोमंडनभवदेवपार्थसारथयः ॥ अन्येचविश्वमान्याजयंतिसंत्राय
माणपदेप्रास्ते ॥ ६३ ॥ कृ० ॥ अस्त्वितिविमानमन्यतोगमयन्पार्श्वतोहृष्टवासोपहासं ॥ टिठ्ठाणञ्हूयसच्चुद्दुड॰सिड॰सोस्तिप्तसझिसिपृथस
श ... समस्तहसिचष्टुनाघुरतइञ्शाच्छोत्स्यचोत्पादिटि ॥ लोपोव्योर्वलिशृड्हिरेचियचिभंदांधाघ्वदापृच्छेचटेरिस्यब्दान्खिलान्नयंतिकतिचि
त्कुल्पान्यतेंतःकटून् ॥ ६४ ॥ किंचासूत्रैःपाणिनिकीर्तितैर्बहुतरैर्निष्पाद्यशब्दावलिंवैकुंठस्तवमसमारचयितुंमिथ्याश्रमाःशाब्दिकाः ॥ पक्वान्नंविवि
धंक्रमेणविविधापूपांश्चसूपान्वितंमंदाग्नीननुरुंधतेमितबलानाश्नातुमप्यक्षमान् ॥ ६५ ॥ वि० ॥ त्वय्याभरणेषुवैयाकरणेषुभावान्मास्मकलयतुदोष
शंकलयतः ॥ कृतदुरितनिराकरणंव्याकरणचतुरधीरधीयानः ॥ बुधगणगणनावसरेकनिष्ठिकायांपरंजयति ॥ ६६ ॥ पातंजलेविष्णुपदापगायाःपातं
जलेचापिनयेवगाहं ॥ टी० १ प्रतीतपदार्थैःसद्भाविचाल्पः २ सएवब्रह्मइति ३ लोपं ४ वादयुद्धे ५ न्यायरूपेप्रतिबंधके ६ लोपं ७ लेशं ८ पातंजलेइतिविपदद्धयं। ॥ ॥ ३२

दुः॰ स्ते ते मुहुर्द्रमायस्तू तेराचक्षते रागमधोसृजेच॥६७॥ अपिच॥ नृणामनभ्यस्तफणाभृदीशगिरांदुरापावुधराजगोष्ठी॥ अबुद्धचाप
श्रुतिपद्धतीनां पुढासमेवोद्धततयोधृसार्था॥ ६८॥ तथाहि॥ नांगीकृतव्याकरणोषधानामपाटवंवाचिसुगाढमास्ते॥ कस्मिंश्चिद्वक्ते
तुपदेच्युतेचित्तेवरं वपुः खिद्यतिवेपतेच॥ ६९॥ कृ॰ साक्षेपं॥ कथंसंलेखतकोपिपाणिनिगदितमेवव्याकरणमाद्रियंतेसंतः॥ वि॰॥ पाणि
नीयमेवहिव्याकरणंप्रयोगोपयिकंप्रविशदप्रनीतिकारणमितितत्रैवादरः पंडितानां॥ तथाहि॥ सूत्रेपाणिनिबद्धं कलयन्पुरुषः समुद्धृद्दे
विस्तृतशं॥ वर्णादीनां धर्मान्बुध्वाविधिवत्प्रयुंक्तेसौ॥ ७०॥ इतिविमानंअन्यतश्चालयन्पुरोवलोक्यसखेपश्यछांदसानर्थचापलेनविक्री
यमाणाम्नायान्॥ आः कष्टमप्रहृष्टाः शिष्टाअपिवित्तचापलाविष्टाः॥ अध्यापयंतिवेदानादायचिरायमासिमासिभृतिं॥ ७१॥ वि॰॥ वयस्य
मैवंवादीः॥ नाध्यापयिष्यन्निगमानश्रमेणोपाध्यायलोकायदिशिष्यवर्गान्॥ निर्वेदवादं किलनिर्वितानुमुर्वीतलेहंततदाभविष्यत्॥ कृ॰॥
विरुद्धमिदंभाषितंयद्वेतनायेसतिनयज्ञाभ्युदयः स्यादिति॥ वि॰॥ अवगच्छतावदेतदविरुद्धमेव॥ नाम्नायज्ञोमरवेयस्मिन्यजमानतया
स्थितः॥ तन्नसमागमतः सोपि नाम्नायज्ञोभवेन्नकिम्॥ ७२॥ कृ॰॥ पुनरन्यतोदृष्ट्वासोपहासं॥ पश्यैतानराजसेविनः परित्यक्तलोकहृद्यसे
व्यान्स्पष्टनौरव्यान्पुरुषान्॥ नैषांसंध्याविधिरविकलोनाच्युताचोपिसांगोनस्वेकालेहवननियमोनापिवेदार्थचिंता॥ नक्ष्णहेला
नियतमशनंनापिनिद्रावकाशोनहोलोकावपितनुभृतांराजसेवापराणां॥ ७३॥ वि॰॥ दुःसहैषाबहुजनपोषकाणामेषांनिंदा॥ अशक्त
भपुषिकलावच्यप्रमत्ताः स्वधर्मादनुदिनमुपकारानाचरंतेबुधानां॥ बहुजनपरिपुष्टोबद्धदीक्षास्तएतेतनुसुखमपिहित्वातन्वतेराज
सेवां॥ ७४॥ सर्वाणिदिव्यक्षेत्राण्यवलोक्यसांजलिबंधं॥ कृशानुमुद्दिश्य॥ गंगाझरीपरिचितांघ्रिजगन्निदानंरंगादिधामसुचिरात्क्र
टी॰॥ १वदंति २जननादारभ्य ३मरणांतर ४धनुर्वेदः ५इंद्रः ६उपयोगी ७वेतन ८नआम्नायज्ञइतिच्छेदः ९नाममात्रेणसयज्ञः १०अम्बुभवद्गुले॥ ॥ ॥

 तत्सन्निधानं॥ विश्वं स्वतो विशुद्धमेव विलोकमानं वंदस्व वस्तु नमदार्त्तिहराभिधानं॥ ७५॥ कु॰॥ नन्वत्र तु तीर्थप्रचरणार्थी न मत्यं रोचते॥ वि
 लोचने विभोर्यस्य विख्याते पुष्पवन्तमा॥ साक्षात्कर्त्तुं स्फुटं स वैशङ्को तिसकथं हरिः॥ ७६॥ वि॰॥ सूर्यचंद्रलोचनतया सचमत्कारं चक्षुध
रस्तु वानायतु भ्यं न कुप्यामि॥ शृणु तावदिदं॥ श्रेयस्तो यदसंप्रदायरसिकच्छायः सहायः श्रियः श्रितारत्नसपत्नवीक्षितलवश्चक्रोपः
तामायतं॥ यो विश्वं न हि गात्रवान्हिमरुचा प्युष्णांशुना नेत्रवान्कुशीवेण च मित्रवान् कुशलवब्रह्मादिभिः पुत्रवान्॥ ७७॥ संक्षेपसंक्षिप्यव
क्ष्यमाणं सारभूतमिममर्थं गृहाण॥ नराः सुरा वा पशवः परे वा न निस्तनीपाः पुरुषेण भुज्युना॥ यतोपि दोषप्रचुरे जगत्त्रये न सन्ति ते वीत गु
णाः कलावपि॥ ७८॥ अभ्युपगम्य॥ शाब्दीय गुणसमृद्धे दूषणभणितिः समस्तवस्तूनां॥ अस्माभिरुपनिषिद्धा सिद्धांतस्यैव पूर्वपक्षोक्तिः
॥ ७९॥ इति सकलजनानां मीरयंतौ शुभं तौ मधुमथनपवित्रक्षेत्रसेवाकृतार्थौ॥ अनुपथि हृढसख्यौ हंतगंधर्वमुख्यौ निजसदनमगातां
निर्भरानंदसांद्रौ॥ ८०॥ सकलकुशलसिद्धै सर्वदेवस्य लेषु प्रजनुभुवि विवृद्धिं वत्सरा द्युत्सवश्रीः॥ अपगतभवरोगैरध्वराणां प्रयोगैरखि
लशुभकराणां मस्तु भद्रं द्विजानाम्॥ ८१॥ जयतु जगति लक्ष्मणार्यपक्षो जयतु वचः श्रुतिमालि देशिकानां॥ जयतु निगमवर्त्मनिः सपत्नं जय
तु चिराय मुरारिरंजनाद्रौ॥ ८२॥ प्रकाशदोषप्रचुरेप्यमुष्मिन् ग्रंथे मदीये करुणानुबंधात्॥ प्रसादवंतो न कृशानवंतु परं तु विश्वावसवंतु संतः
॥ ८३॥ ॥ इति श्रीमंचमतभंजननिबंधनव्याख्यातृतातयज्वभागिनेयवाजपेयसर्वपृष्ठाप्तोर्यामादियज्वात्रेयवंशमौक्तिकीभवदप्पय्याचार्य
तनूभवश्लेषयमकचक्रवर्ती रघुनाथाचार्यदीक्षिततनयस्य श्रीमद्वेंकटाध्वरिणः कृतौ विश्वगुणादर्शः समाप्तः॥ ॥ शुभंभवतु॥ ॥
टी॰ १ सूर्यचन्द्ररूपतया पक्षे क्षिरोग विशेषवत्तया २ पृथक्पदं कर्म ३ अभ्युदयेच्छुना ४ प्रापयंतौ ५ पुरोभागिनः न भवंतु ६ किंतु विश्वावसुसदृशाः सतु गुणग्राहिण इति॥

वि-दं वाराणसीप्रसादस्यनियोगेनप्रयत्नतः॥काशीसंस्कृतमुद्रायामङ्कितोयंशिलाक्षरैः॥१॥श्रीकाशीजीमेज्ञानवापीकेपूर्वफाटकपरश्रीवि
३५ श्वनाथजीकेपासश्री३युतमहाराजशिवलालदुबेजीकेमकानमेकाशीसंस्कृतमुद्रायन्त्रमेछपीजिनकोलेनाहोयउन्होंनेइसकार्यकेसं
पादकबाबूवाराणसीप्रसाद याकचौरीगलीमेभाईप्रतापसिंहजीकेदुकानपरमिलेगी॥मितीचैत्रशुक्ल५रविवासरोसंवत१९३१॥ ॥ ॥

॥इति विश्वगुणादर्शः समाप्तः॥